Over de notaris

van Udenhout en Biezenmortel

ISBN/EAN 978-90-78933-48-9
Uitgever “’t Schoor, Erfgoedcentrum voor Udenhout en Biezenmortel”
Drukkerij ELKA-Sikkers Tilburg
8 september 2023

© Alle rechten voorbehouden. De uitgever vindt het fijn als gedeeltes uit deze publicatie worden overgenomen, mits met juiste bronvermelding.

Voorwoord

Op 8 september 2023 wordt het eerste exemplaar van dit prachtige boek uitgereikt. U heeft -als u dit leest- van het boek inmiddels een exemplaar in handen!

Het is een heugelijk feit dat er een boek over het Udenhoutse notariaat verschijnt! Ik ben vereerd daar als Udenhouts notaris aan te hebben mogen bijdragen. Ik ben namelijk vereerd om notaris te mogen zijn, al een jaar of 20 zo'n mooi ambt te mogen uitoefenen. En ik ben vereerd om dat in een dorp als Udenhout te mogen doen!

Mijn vader was medeoprichter van de historische kring in het dorp waar ik ben opgegroeid, Blaricum (een ook niet onaardig dorp!) en ik deel zijn belangstelling voor de historie van de gemeenschap waarin je leeft.
Die je toch iets doet begrijpen -maar meer nog: aanvoelen- hoe die gemeenschap is ontstaan, welke historische wortels het heden bepalen, welke strubbelingen er ook zijn overwonnen, welke lastige tijden er zijn geweest, welke sociale uitdagingen, welke mooie en minder mooie kanten aan zo'n dorps leven verbonden waren én zijn!
Harrie van den Bersselaar -die de liefde voor het notariaat met mij deelde- en in de liefde voor Udenhout mij nog verre overtrof, heeft mij als eerste gewezen op de lange historie van dat Udenhouts notariaat.
Hij heette mij -ik was nog niet eens goed en wel begonnen op kantoor, het was op de benoemingsborrel van mijn voorganger Bert Jan van der Kolk, eind 1996- welkom en nam mij apart omdat hij mij toch echt wilde inprenten wat voor bijzondere gemeenschap, wat voor bijzonder notariaat ook, ik betrad...! Welk geluk mij toch te beurt was gevallen!
Ik heb dat ook zo beleefd, beleef dat nog zo. Ik doe mijn werk met ongelooflijk veel plezier. Het was voor mijn voorganger niet anders, weet ik, en geldt ook voor mijn collega. Het is een veeleisend beroep, iedere dag weer, het lijkt ook wel eens té veel, maar je krijgt er, zoals dat tegenwoordig mooi genoemd wordt, toch meestal meer energie voor terug, dan je erin hebt gestopt.

De historie van dat bijzondere notariaat gaat toch tot 1803 terug -dus 220 jaar- en dat is niet mis!
Wat een ongelooflijke leuke uitdaging dan om na te gaan wat die historie ons kan leren -over notariaat én over Udenhout.
U kunt het lezen, het is met groot enthousiasme verzameld en opgeschreven door Kees van Kempen en zijn schrijversteam. Ik dank hem, hen, voor het grote enthousiasme waarmee ons verzoek is ingewilligd.

Wat is dat een grote tijdspanne, wat is het ook een korte tijdspanne. Het zijn de standaard-verbazingen van degenen die zich met historie bezighouden.
Het zijn -en ik verbaasde me daar echt over- slechts 11 notarissen die die hele tijd van 220 jaar overspannen. Uiteraard vogels van diverse pluimage, zoals overigens het notariaat wel eigen. Dan blijft het boeiend. Maar allemaal produceerden ze akten, die zoveel jaar later een schat aan informatie blijken te bevatten, niet alleen over het notariaat, maar vooral ook over die Udenhoutse gemeenschap en die Udenhoutse historie.

Ik hoop op heel veel lees- én kijk-plezier. Ik hoop dat het u net zo zal boeien als het mij heeft gedaan.

Niek-Jan Adema

Inhoudsopgave

Voorwoord

1 De notaris noteert

2 De eerste Udenhoutse notaris, de eerste akte

3 De notarissen van Udenhout

4 De agenda van de notaris in 1820, in 1920 en in 2020

5 19de eeuw
Financiële transacties

6 1881
De grond vergaren voor de aanleg van de Brabantse spoorlijn Tilburg – ’s-Hertogenbosch – Nijmegen

7 1902
De afkoop van de gehate Lacostatiend

8 1920
De openbare verkoop van De Rustende Jager
Ten bate, schade en gevare van de koper

9 1924
Het testament van Gouden Willem van Iersel

10 1926
Het geheim van de Udenhoutse broeder

11 Het erfhuis

12 1949-1954
De kandidaat-notaris

13 Kantoorinventaris van de notaris

14 Invloed van de gemeentelijke herindeling op het notariaat in Udenhout

15 Medewerkers van het Udenhoutse notariaat

Colofon

Hoofdstuk 1

Voorgeschiedenis in een notendop

De notaris noteert

Vrij naar Kees Grootswagers "Van penneveer tot pc"

Schrijvers zijn van alle tijden

Al in de tijd van het oude Egypte waren er mensen die konden schrijven en die gegevens hebben vastgelegd op kleitabletten en papyrusrollen. Er waren zelfs al richtlijnen waar schrijvers zich aan moesten houden, want wat was opgeschreven kon immers gelden als bewijsmateriaal. Zo waren er ook al regels dat schrijvers niet zomaar afschriften mochten maken.
Ook in het oude Mesopotamië waren er schrijvers, getuige een beeldje in een museum in Bagdad, een stenen beeldje van een schrijver in kleermakerszit.

In het oude Romeinse rijk kende men aanvankelijk het beroep van tabularis. Een tabella is een plankje waarop men kan schrijven. Een tabularis werkte in een openbare ruimte om brieven te schrijven voor mensen die zelf niet konden schrijven. Zo'n tabularis zat ergens op een plein of op een markt. Blijkbaar was er ook behoefte aan het schrijven van akten, waaraan wat meer waarde werd gehecht en die meer waarborgen gaven. In de loop van de derde eeuw ontstond de functie van tabellio. Een tabellio was een tabularis met een patent van de overheid. De functie had al iets van een openbaar ambtenaar, waarvoor beslist strenge selectieprocedures hebben gegolden. En de functionarissen moesten zich houden aan voorwaarden zoals het noemen van de naam van de keizer, het vermelden van een datum, het inschakelen en vermelden van ten minste twee getuigen en het vermelden van de eigen naam.
Met de tijd werd het gebruikelijk dat op de diverse bestuurlijke kantoren van de Romeinse bestuurders, op de ministeries, kanselarijen en consulaten, een officiële schrijver werd aangesteld om bijvoorbeeld besluiten vast te leggen. Deze schrijvers hadden aanvankelijk de functienaam notaris-kanselier.

Het principe van schrijvers verbonden aan bestuurlijke centra vinden we in de loop van de middeleeuwen terug wanneer er abdijen zijn, waar monniken werden geschoold in schrijven en die ook gingen functioneren als schrijvers voor de koningen, bisschoppen, hertogen en graven.

De publiek notaris

Het notariaat zoals we dat vandaag de dag kennen vindt haar oorsprong in de elfde of twaalfde eeuw in Noord-Italië, met name in Bologna. De plaatselijke overheid stelde schrijvers aan die ten dienste stonden van de burgers en ook door de burgers werden betaald, maar zich wel hielden aan centrale protocollen. Noteren is op z'n Italiaans *annotare*.
Vanuit Italië verspreidde zich de functie van notaris over heel Europa. De oudste Nederlandse notariële akte dateert uit het einde van de 13de eeuw en is van een bisschoppelijk notaris uit Utrecht. In diezelfde periode introduceerde ook de bisschop van Luik de functie van publiek notaris.

In de loop van de eeuwen erna kwam het formeel willen vastleggen van besluiten, van transacties of van testamenten steeds meer in opkomst. Er waren ook overal mensen die konden lezen en schrijven, vooral ook de priesters, die enige tijd op enige schaal hun functie van priester combineerde met die van notaris. Een priester in de rol van notaris kwam vooral voor in geval van uitbraken van besmettelijke ziekten. Wanneer de plaatselijke overheid de toegang tot besmet geraakte woningen had verboden, mocht een priester nog wel naar binnen om de laatste sacramenten toe te dienen. Een kleine moeite om dan ook even de laatste wil vast te leggen. De eerste bisschop van Den Bosch, Franciscus Sonnius 1562-

1570, beklaagde zich erover dat zijn priesters bij stervenden meer zorg besteedden aan het testament dan aan de zielzorg.

Ook in Udenhout kwam het voor dat een priester een testament opstelde. Op 14 augustus 1656 vinden we bij een notaris te Oisterwijk de volgende aantekening: *Wouter Aertssen de Ridder wonende te Udenhout, gezond van lichaam, casseert vorige testamenten uit kracht van macht als langstlevende bij testament met Ariken Goyaertssen, zijn eerste huisvrouw, op 18 februari 1622 voor heer Goyaert van Gorchom, kapelaan van deze parochie.*

Overigens was er de nodige wrevel tussen de beide beroepsgroepen, zo blijkt uit de volgende verklaring, opgetekend bij een Oisterwijkse notaris op 4 juni 1726: *Gratiaan Jacob de Velle notaris en procureur alhier ten behoeve van de heer Johannes Jacobus Althoffer, ook notaris en procureur alhier, verklaard dat ongeveer een jaar geleden op een zondag in de kerke deser vrijheyt in het gehoor van predicant Pieter de Lange en gehoord dat de predikant onder de naemes van practisijns in sijne predikatie of toepassingh seyde dat de notarisse waeren ruggebijters onder meer andere smelende woorden van hebbende menschen.*

Een onderzoeker heeft studie gedaan naar het aantal notarissen in de Meijerij van ’s-Hertogenbosch. In de periode van 1301 tot 1531 vond hij er 410. Dat mogen we lezen als ten minste 410. Van dat aantal woonden en werkten er 218 in Den Bosch. Dat betekent dat er gemiddeld steeds 25 notarissen actief waren in de stad.
De publiek notaris werd met de tijd meer en meer een functie waarvoor kandidaten langs keuringscommissies en benoemingscommissies moesten.

De eerste decennia na de Tachtigjarige Oorlog
Na het einde van de Tachtigjarige Oorlog in 1648 kwam het bestuur in onze omgeving onder directe aansturing van de Staten-Generaal van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Daarin was plaats voor door de Staten geautoriseerde notarissen. Er waren in onze omgeving notarissen in onder andere Oisterwijk, Tilburg, Loon op Zand, Drunen en Helvoirt, maar mensen gingen ook verder weg om hun zaken bij een notaris te regelen. Iedereen had de vrije keuze om een notaris te kiezen. Dat hoefde voor de Udenhouters niet per se Oisterwijk te zijn. De keuze kon ook te maken hebben met de voorkeur van een tegenpartij of bijvoorbeeld ook omdat mensen terug bleven gaan naar de plaats waar ze waren geboren en opgegroeid. In de archieven van de Udenhoutse kapel komen notarisakten uit 1678 voor, waarbij enkele Udenhouters naar de Moergestelse notaris gingen om een verklaring af te leggen en te laten vastleggen. Blijkbaar wilde men die verklaring niet afleggen bij de Oisterwijkse schepenbank of de Oisterwijkse notaris.

Om een idee te geven waarvoor mensen in die tijd naar de notaris gingen nemen we een inkijkje in het notariaat van Oisterwijk.
Oisterwijk kende in de tweede helft van de 17de eeuw vijf notarissen: Jan Peijnenborch (1631-1667), Marten van Hees (1649-1686), Adriaen de Weer (1655), Anthony Beens (1680-1692), Abraham van Rotterdam (1693-1714). Hun archieven zijn bewaard en dankzij de Oisterwijkse historicus Wim de Bakker zijn die archieven heel goed toegankelijk en gemakkelijk te scannen op Udenhout.
In de periode van 1649, het eerste jaar na de Tachtigjarige Oorlog, en het einde van de 17de eeuw zijn Udenhouters betrokken bij 132 akten, verleden bij een Oisterwijkse notaris. Zij kunnen zelf naar de notaris zijn gestapt of zij komen voor in een akte verleden door iemand van elders.
Van de 132 akten betroffen er 45 een testament en 9 het vastleggen van huwelijkse voorwaarden. Dat laatste was vaak nodig als twee mensen trouwden, die kinderen hadden uit een eerder huwelijk en bezittingen uit een eerste huwelijk ten gunste wilden laten komen van de kinderen uit dat huwelijk, of juist niet.

Je kon naar de notaris voor het opstellen van een proces-verbaal om iets vast te leggen wat je belangrijk vond om vast te leggen. Enkele akten vertellen prachtige verhalen over de eerste decennia na een tachtig jaar durende oorlog die veel ellende had veroorzaakt, en die getuigen dat het gewone leven steeds weer doorgaat.

Herinnering aan de oorlog

Waar het hart vol van is, loopt de mond van over. Op 4 december 1655 wordt er een akte verleden waarin een oorlogsherinnering wordt vastgelegd. Aert Aertsen was na het overlijden van zijn eerste vrouw Jenneke in 1641 hertrouwd met Geertruyt Peter Henrick Emmen. En Aert en Geertruyt waren nog maar net getrouwd of in 1642 kwam het leger van de Hoog Mogendheid de Staten-Generaal van de Verenigde Nederlanden onder leiding van Frederik Hendrik, prins van Oranje, zowel infanterie als cavalerie, in volle sterkte door Udenhout *dat sij aldaer veele huysen en onder andere oyck den woonhuyse des voorschreven Aerts ganselijck hadde berooft en dmeestenpart van zijn haeffelijke goederen ontnomen*. Aart en Geertruyt hadden na de beroving alleen nog maar twee bedden, een ronde tafel, drie *stapels* en een *eetschapperij* met drie deuren. In 1655 is Aert overleden en zijn weduwe Geertruyt laat bij de notaris een inventaris van goederen vastleggen, naar herkomst van ouders en uit eerste en tweede huwelijk.

Ruzie in een café

Op 30 mei 1662 leggen Adriaan van de Pas en Dingeman Cruyssen, beiden omtrent 23 jaar en beiden wonende te Berkel een verklaring af ten behoeve van Jan Denis Janssen uit Udenhout. Het gebeurde op derde kerstdag in de herberg van Adriaen Gevaerts van Deurse in Udenhout. Joost Peter Lamberts zong er liederen waarmee hij meerdere personen griefde. Het gevolg was een ruzie, waarbij Jan Denis Janssen betrokken was en waardoor de zanger Joost Lamberts en ook Adriaen Brekelmans gewond raakten. Bij die ruzie had Joost tegen Adriaen gezegd: *cameraet vergevet mij dat ic u misdaen hebbe ick meijnde dat ick mijn vijant voorhadde*.

Klachten over secretaris Verster

Abraham Verster was meester in de rechten en vanaf 1 maart 1651 de eerste protestantse secretaris van de Vrijheid Oisterwijk. Er zijn in een voor de notaris verleden akte enkele klachten over de secretaris opgenomen.

Op 25 november 1683 – de secretaris was 32 jaar in functie – verklaart de 47-jarige Godefridus Geerts dat hij in september 1683 Henrick van den Heuvel en zijn huisvrouw uit Udenhout had gesproken over een klacht over de secretaris: *Wij hebben aldaer tot Udenhout een woonhuijs ofte wel een stede met eenige erve daeraengelegen ca 8 a 10 jaar herreweerts gekocht en met den heer Verster secretaris alhier daer over sprekende om te veste als om den 40ste penning te betalen aen het lant volgens ordonantie van Hare Hoog Mogendheid. Op de vraag hoe de 40ste penning te betalen zei de secretaris: Brenght mijn daer voor verscheyde karren brant van hout ende torff.* De gemeentesecretaris liet zich blijkbaar persoonlijk uitbetalen in plaats van belasting te innen.

Drie jaar later, op 18 november 1686, verklaren enkele inwoners van Udenhout, Wouter Stevens (34 jaar), Henrick van Hees en Peter Jacobs (31 jaar), dat zij enkele dagen geleden het paard van secretaris Verster nog in goede gezondheid hebben gezien, terwijl het paard op de dag van de verklaring ziek is, er miserabel aan toe is, mishandeld is en kreupel op stal staat.
Een maand erna, op 21 december 1686, verklaren Jan Jacobs (57 jaar, vader van voornoemde Peter Jacobs) en Wouter Stevens (34 jaar) *dat het peert van requirant bij of wegens den rentmeester Abraham Versterre afgepant wesende, een rood bruin ruyn peert, tselve peert voor de affpandinge dat nu circa geleden is 6 weken tselve alsdoen fris ende gesont was dat de requirant daer mede loffelijck sijn teulinge ende bouw werck conde gedaen en dat het ten tijde van de restitutie tselve peert soo qualijck miserabel is geweest*

dat hij requirant in alle dien tijt tselve peert niet en heeft connen in het minste gebruijcken tot desen huydigen dage toe.

Op 29 december 1686 is een klacht vastgelegd over een schrijnend voorval. Henrick Weijtman van Iersel, 64 jaar, laat bij de notaris vastleggen dat twintig jaar geleden zijn eigen dochter Lucia van hem is afgenomen en tegen zijn wil en dank twaalf jaar geleden is ondergebracht in een klooster te Nuenen. Tevens zijn twintig jaar geleden spullen van Lucia meegenomen, destijds 4.000 gulden waard, en die zijn onder een dekmantel verkocht, maar Henrick is er nooit achter gekomen wie de opdrachtgever tot verkoop was geweest. Maar Hendrick van Iersel verdenkt secretaris Abraham Verster. Die zou onder één hoedje hebben gespeeld met ene Henrick Jans van Liempt. Henrick van Iersel heeft aan de poort van het klooster dreigementen geuit omdat hij niet wilde dat zijn dochter tegen zijn en haar eigen wil in het klooster zou zitten. En Lucia heeft verteld dat Abraham Verster met enige regelmaat naar het klooster kwam en tegen haar had gezegd dat Verster contact had gehad met vader Henrick van Iersel en dat vader akkoord zou zijn. Blijkbaar had Henrick van Liemt een belofte lopen dat een dochter van hem naar het klooster zou gaan, maar Henrick van Liemt wilde zijn eigen dochter niet naar het klooster sturen. Hij heeft met de secretaris van Oisterwijk samengespannen hetgeen leidde tot de ontvoering van Lucia van Iersel.

Een melkkoebeest

Op 30 mei 1689 heeft Jan Vromans, 56 jaar, ten behoeve van Henrick van den Heuvel, wonende te Udenhout, verklaard dat er op Goede Vrijdag 8 april 1689 een erfhuis was op de Grote Strijdhoeve, toen een boerderij, eigendom van Antony Verster, broer van gemeentesecretaris Abraham Verster. Henrick van den Heuvel heeft op dat erfhuis een *melkkoebeest* gekocht. Het erfhuis werd blijkbaar verstoord door het bericht dat *eenige militaire persoonen souden comen liggen tot Oisterwijck*. Blijkbaar kwam er meteen een einde aan het erfhuis en was er ook onduidelijkheid ontstaan over wie wat had gekocht en wel of niet had afgerekend. Hendrik van den Heuvel was met zijn pasverworven bezit huiswaarts gegaan, maar later die dag stonden schepen Jan Scholt, vorster Cornelis van Eijk en Pietertje Gijssels van Heusden voor de deur. Ze eisten *met kijvelijcke woorden* de koe op. De vorster heeft de koe weg laten halen door Peter Drabben uit Udenhout.

Een negentig- of honderdjarige in 1695

Op 3 juni 1695 is er een zaak over het verschil van mening tussen de gemeenten Haaren en Helvoirt over het gebruik van de gemeynt, de Kreitenhei. Er wordt een getuige bijgehaald, Hendrick Daniel Janssen, die al tussen 90 en 100 jaar te Udenhout woont en van de betwiste situatie op de hoogte is.

Het zou hier zomaar kunnen gaan om Hendrick Daniël Janssen van Son, gedoopt in 1618, getrouwd met Anneke Thomas Janssen. Hendrick van Son was in 1695 geen 90 of 100, maar 77 jaar. Hij is voorvader in de stamreeks van de Udenhoutse familie Van Zon en was pachter van de H.Geesthoeve aan de Biezenmortelsestraat. Dat Hendrick in een notariële acte wordt geschat op een leeftijd van misschien wel 90 of misschien wel 100 jaar geeft aan dat in die tijd de leeftijd van 77 jaar uitzonderlijk was. Hendrick had alles overleefd, de verschrikkingen van de Tachtigjarige Oorlog, epidemieën, bendes, kou en armoede.

Gevangengenomen door de Fransen

Op 4 juni 1697 verklaart Anthony de Cort, inwoner van Udenhout, ten gunste van Franck Lambert Brocken, gewezen borgemeester van Berkel, dat in augustus 1693 het Franse leger was binnengevallen ten huize van kleermaker Franck Lambert Brocken en ook bij zijn collega borgemeester Antony van den Boer, beiden gevangen hebben genomen en pas met Kerstmis hebben vrijgelaten.

Franse vernieuwing

De Franse revolutie bracht vele nieuwe wetten en werkwijzen voort, ook op het gebied van het notariaat. Al in 1791 kwam er in Frankrijk een wet tot stand die een einde maakte aan diverse soorten notarissen en die ook een einde maakte aan de vergelijkbare bevoegdheid van schepenbanken. Het beroep van notaris werd een ambt met strenge kwaliteitseisen en strenge richtlijnen. In 1803 kwam er in Frankrijk een nieuwe wet, die het strenge ietsjes losliet, maar waarbij het ambt werd versterkt. De notaris had als het ware het alleenrecht op zijn werk, de notaris werd ambtenaar en kwam onder toezicht van een openbaar lichaam, de “Chambre des Notaires”. De inlijving van Nederland in het rijk van Napoleon in 1810 bracht ons dezelfde wet als in Frankrijk, die bleef gelden na de onafhankelijkheid van 1813. En hoewel de notaris voortaan ambtenaar was, het was niet de overheid die zijn salaris betaalde. De notaris moest zijn werk in rekening brengen bij zijn cliënten. De notaris is daarom een openbaar ambtenaar.

Er kwam met de Franse vernieuwing een einde aan de schepenbanken, die werden opgevolgd door wethouders en gemeenteraden. Voortaan had de notaris alleenrecht op het officieel vastleggen van akten. Dat maakte het een stuk drukker in de notarispraktijk.

Kasteelheer Jean van Franckenberg en Proschlitz, tweede burgemeester van Udenhout (1813-1821), verzamelde hekeldichten, zoals het volgende:

Hier legt Jan Dromedaris
In zijn leven Publicq Notaris
En zijn wijf legt er bij
Die was nog publiker dan hij.

De wet op het notarisambt van 1842
De wet op het notarisambt van 9 juli 1842 omschrijft de notarissen als door de koning voor hun leven aangestelde openbare ambtenaren, die uitsluitend bevoegd zijn om authentieke akten te verlijden wegens alle handelingen, overeenkomsten en beschikkingen, waarvan de wet gebiedt of de belanghebbenden verlangen de dagtekening te verzekeren, de akten in bewaring te houden en daarvan grossen, afschriften en uittreksels uit te geven.

Onderdeel van het wettelijk monopolie is dat een notaris een verzoek van een cliënt niet mag weigeren (ministerieplicht), tenzij daartoe gegronde redenen aanwezig zijn, zoals de openbare orde en de goede zeden. Verder zijn er in verband met de rechtsgeldigheid (de authenticiteit) vormvoorschriften van toepassing, zoals het aanstellen van twee getuigen. Later volgde wetgeving aangaande de kandidaat-notaris, de Kamer van Toezicht, de leeftijd van de notaris en ook hoe om te gaan met klachten.

Een akte die door een notaris wordt opgemaakt heet een notariële akte. Deze voldoet aan de eisen, vastgelegd in de Notariswet met als drie belangrijkste zaken: de notaris is onafhankelijk, de notaris bewaart de akte en de dagtekening en de inhoud van de notariële akte staan direct vast. Er is dus geen mogelijkheid tot ontkenning van wat is verklaard in de akte. De akte heeft bewijskracht.

Hoofdstuk 2

De eerste Udenhoutse notaris, de eerste akte

Notaris Jan (J.A.) van den Bosch, 1803-1817
Jan is geboren in 1767 in Udenhout. Hij huwde op 22 november 1789 in 's-Grevelduin-Capelle (nu deel van Sprang-Capelle) met Joanna Cornelia Peter Kivits, geboren circa 1765. Samen gingen ze wonen in de Kreitenmolenstraat ter hoogte van het huidige gezondheidscentrum en kregen zeven kinderen, waarvan er vier volwassen werden:
1. Andries (geboren in 1791), notaris in Udenhout;
2. Adrianus Jan, koperslager;
3. Cornelus, looiersgezel in Baarle-Hertog;
4. Wilhelmina.

Jan van den Bosch overleed in 1817, 50 jaar oud. Joanna Kivits overleed 9 jaar later, in 1826, te Waalwijk.

Jan van den Bosch was één van de velen die van harte de verworvenheden van de Franse Revolutie, vrijheid, gelijkheid en broederschap, verwelkomden. In april 1798 ontstond in Udenhout een patriottische sfeer, ingegeven door de sterke wens om onafhankelijk van Oisterwijk te worden. Op de 3e van die maand kwamen twee vertegenwoordigers namens het Intermediair Administratief Bestuur van het voormalig gewest Brabant en toonden een lastgeving "ter reorganisatie van onderscheidene municipaliteiten (gemeenten)". Zij ontsloegen het oude bestuur en benoemden in hun plaats twee borgemeesters en vier zetters, die na aflegging van de verklaring van onveranderlijke afkeer van het stadhouderschap, in hun ambt werden bevestigd. Tot deze zes bestuurders behoorde ook Jan Andries van den Bosch. Elf dagen later, op 14 april 1798, legde de plaatselijke stemgerechtigde bevolking een verklaring af, die luidde: *Vrijheid! Gelijkheid! Broederschap! Ik houd het Bataafse volk voor een vrij en onafhankelijk volk en beloof aan het zelve trouw. Ik beloof dat ik in al mijn verrichtingen al de voorwaarden van de Staatsregering getrouwelijk zal opvolgen en nimmer mijn stem zal geven aan iemand die ik houd te zijn een voorstander van het stadhouderlijk, federatief of aristocratisch bestuur.* Het is Jan van den Bosch die als eerste deze verklaring ondertekende.
In 1803 kwam er een nieuwe bestuursvorm in Nederland. Udenhout bleef tot Oisterwijk behoren, maar werd een eigen municipaliteit met bestuurders uit de eigen gelederen: een schout en enkele schepenen. Jan van den Bosch werd op 29 mei 1803 benoemd tot schout. De secretaris van Oisterwijk bleef ook de secretaris van Udenhout. Zeven jaar later, in 1810, werd Udenhout een zelfstandige gemeente, onafhankelijk van Oisterwijk. Er kwam een bestuur met zeven gemeenteraadsleden onder leiding van een maire (burgemeester). Op 13 juli 1810 is Jan van den Bosch benoemd tot maire. In de nieuwe constructie raakte de oude functie van secretaris veel van zijn bevoegdheden kwijt. Dat leidde op veel plaatsen tot spanningen, ook in Udenhout. De zittende Oisterwijkse secretaris Rypperde weigerde de eed af te leggen bij de nieuwe maire, omdat hij Jan van den Bosch onbekwaam achtte voor de functie van maire. Maar bekwaam of niet, Jan van den Bosch was wel al vijftien jaar lang de bestuurlijk leider van Udenhout, die ongetwijfeld geholpen door de omstandigheden van de Franse Revolutie, Udenhout onafhankelijk van Oisterwijk maakte. Jan van den Bosch bleef nog twee jaar maire, tot 1812. Toen werd hij opgevolgd door kasteelheer Van Franckenberg en Proschlitz.

Wat Jan van den Bosch eerst voor werk deed is niet bekend. Mogelijk werkte hij in de looierij van zijn vader. Maar Jan is gaan studeren met als gevolg dat hij op 20 januari 1803 een vergunning kreeg om een notariële praktijk op te zetten. Jan was toen al 36. De benoeming

tot notaris kon plaatsvinden na een positief advies van het Bossche Gerechtshof dat hij te goeder naam en faam bekend stond, dat hij van zodanige trouw en eerlijke wandel en gedrag was en dat de notariële praktijk voldoende beheerste. Dat was het begin van notariskantoor Van den Bosch, dat kantoor hield in Udenhout, Berkel, Enschot en Haaren.

Jan Andries van den Bosch maakte op 10 september 1817 zijn laatste notarisakte op, de verkoop van een schuur in Biezenmortel, en overleed op 22 september 1817. Zijn oudste zoon was intussen 26 jaar, opgeleid in het notarisvak en werkzaam als kandidaat-notaris in het kantoor van zijn vader. Jan had blijkbaar zijn dood voelen aankomen, want hij had de opvolging door zijn zoon al geregeld. De appel zou niet ver van de boom vallen. Maar dat zou anders uitpakken.

De eerste in Udenhout opgemaakte akte
De akte met nummer 1, die notaris Jan van den Bosch in Udenhout heeft opgemaakt, is van 8 maart 1803. Het is een koopcontract. Francis Jan van de Ven verkoopt een weiland aan Lourijs Jan Cruisen.
De akte met nummer 2 is van een oudere datum, 28 februari 1803. Het is een contract dat Hendrina van den Heuvel en Hendrik van de Plas sloten betreffende *de gezamenlijke kinderen van Peter Daandels*.

Een run op het notariskantoor voor het afkopen van militaire dienst
Bijzonder uit de tijd dat Jan Andries van den Bosch notaris van Udenhout was, is het regelen van remplaçanten (plaatsvervangers) die de dienstplicht van de Udenhoutse jongens (uit de rijkere families) tegen betaling overnamen. Vooral vanaf 1810 ontstond een run op het notariskantoor, ongetwijfeld vanwege de paniek dat jongens werden opgeroepen voor het Franse leger en met de ervaring dat de meeste soldaten zouden sneuvelen.

De rijkere boerenfamilies van het dorp konden het zich veroorloven hun zonen uit militaire dienst te houden. Het oproepen van jongens voor militaire dienst begon vroeger met de verplichte inschrijving van alle twintigjarigen. Dat heette de conscriptie. Uit de ingeschrevenen werd een van tevoren bepaald aantal jongens geloot die in dienst moesten. De overige jongens waren uitgeloot. Via een remplaçantschap kon men onder de dienstplicht uitkomen. Men liet zich dan tegen betaling vervangen. Op 14 augustus 1811 sloten vijf boeren voor notaris Van den Bosch een ‘verzekering’ voor het geval een van hun kinderen in dienst zou moeten. Dan zouden ze gezamenlijk een vervanger “aankopen”. Zij moesten daarvoor ieder een bedrag van 150 gulden betalen. Verder moesten de vijf boeren nog eens 850 gulden reserveren voor het geval er meerdere zonen werden ingeloot. Twee weken later, op 29 augustus, kwamen de boeren opnieuw bij de notaris. Ze hadden de Oisterwijker Dumescie bereid gevonden als remplaçant (vervanger voor een van hun zonen) op te treden voor het bedrag van 1800 gulden plus 3 gulden per week. Werd niemand ingeloot dan kreeg hij 700 gulden. Werd hij afgekeurd dan vervielen alle aanspraken.

Er waren ook Udenhoutse jongens die als remplaçant actief waren. Bijvoorbeeld Peter Cornelis Koolen, broer van kleermaker Lambertus Koolen. Peter was marinier op het oorlogsschip De Tromp en was 13 april 1812 terug in Udenhout. Hij machtigde dan zijn broer om geld te innen bij Jan Derkse de Ruiter uit Raamsdonk voor wie hij remplaçant was.

Op 6 maart 1813 tekenden Gerardus Piggen uit Berkel en Cornelis Heessels uit Udenhout bij de notaris een contract dat Cornelis Heessels remplaçant zou zijn mocht Gerardus Piggen worden opgeroepen in actieve dienst. Cornelis ontving hiervoor 600 gulden.

Na de onafhankelijkheid van Nederland in 1813 werd op aangeven van Koning Willem I het Nederlandse leger opgezet vanaf 9 januari 1814. De Udenhouters bleven actief remplaçanten ronselen. Op 4 maart 1814 vormden zeven bewoners van Berkel, Enschot en Heukelom een gezamenlijk fonds voor het betalen van remplaçanten voor het geval hun

zonen werden opgeroepen. Op 8 maart 1814 sloot Mathijs van Veghel uit Nieuwkuijk een contract dat hij remplaçant zou zijn voor Arnoldus Heerkens en Huijbert van Gorkum voor het geval zij zouden worden opgeroepen voor dienst. Op 9 maart volgde het contract dat Petrus Nijsten uit Den Bosch remplaçant zou zijn voor Willem van Iersel. Bij uitmarcheren ontving hij 200 gulden en daarna elk jaar 200 gulden tegen 4%. Er passeerden op dit onderwerp dat voorjaar van 1814 nog vele aktes meer. Het lijkt erop dat alle Udenhouters, met jongens in de leeftijd om te worden opgeroepen voor militaire dienst, bezig waren zich in te dekken voor het geval er een oproep voor militaire dienst zou komen.

Verdere wetenswaardigheden uit het notariaat van Jan van den Bosch

Een deftige begrafenis
Op 21 juni 1805 maakte het echtpaar Jan van der Sterre en Johanna Vermeer hun testament op. Mooi om te lezen is dat het echtpaar “een deftige begrafenis” wil “naar staat en gelegenheid van de boedel”. Als de rijkere Udenhouters overleden zorgden ze op de dag van de begrafenis ook voor brood voor de armen. Dat deden ook Jan en Johanna. Ze legateerden aan de huisarmen van Udenhout een grote hoeveelheid rogge.

Op 1 november 1810 maakte Willem Jacobus van Broekhoven zijn testament op. Hij wilde een begrafenis *met vol licht in de kerk*, en wel minstens zoveel als bij de begrafenis van zijn halfbroer Jan Lourijs Vermeer.

Een schenking aan het gilde Sint-Joris
Op 17 september 1805 schonk Peter Joost Jorisse aan het gilde Sint Joris te Udenhout een bedrag van 280 gulden onder de voorwaarde dat het gilde na zijn dood voor hem jaarlijks een H. Mis liet opdragen rondom de teer- of statiedag.

Wisseling van de pacht van de Kreitenmolen
Op 1 mei 1809 passeerde een akte waarbij de Kreitenmolen een nieuwe pachter kreeg. De oude pachter was Francis Ennekens, de nieuwe pachter Ludovicus Daalmans. Twee onafhankelijke molenaars, de Udenhoutse molenaar Adriaan Hombergen en de Bossche molenaar Hendricus Hebben hebben de molenaarsinboedel op waarde geschat op totaal 1.159 gulden en 16 stuivers. Een dag later passeerde een akte waarin de Oisterwijkse eigenaar Jacobus Rijken de Kreitenmolen verhuurde aan Ludovicus Daalmans uit Vught. De huurprijs was 200 gulden per jaar plus *300 steen (900 kilo) dakstro*. Bijzonder in het huurcontract was de bepaling dat in geval de Kreitenmolen mocht afbranden de kosten ervan werden verhaald op de huurder.

Het genoemde huurcontract liep voor vier jaar tot 1813. Maar al op 2 mei 1811 kreeg de Kreitenmolen een nieuwe huurder, Adriaan Vinkx. Nu had Adriaan Hombergen alleen de taxatie gedaan. Nu was de waarde 1.154 gulden en 3 stuivers. In een akte van 20 december 1811 bleek sprake te zijn van onderhuur. Ludovicus Daalmans had zijn huurcontract niet opengebroken, maar de molen doorverhuurd aan Adriaan Vinkx. In de akte van 20 december legde eigenaar Jacobus Rijken vast dat de onderhuur maximaal één jaar mocht duren.

De kapelaan als getuige
Op 23 augustus 1811 maakte Wouter Nicolaas van Iersel zijn testament op. Bijzonder is dat kapelaan Christiaan van Wil getuige was en het testament ondertekende. Blijkbaar een wens van Nicolaas.

Bewijs van overlijden
Peter Hendrik Heijmans en zijn echtgenote Anna Maria van Strijdhoven, waren er blijkbaar achter gekomen dat het overlijden van hun zoontje in maart 1792 niet was geregistreerd in de officiële begraafregisters. Zij kwamen daar misschien achter omdat zij voor hem een oproep voor militaire dienst ontvingen. Daarom verschenen op 16 februari 1813 voor notaris

Jan van den Bosch de volgende personen: brouwer Jan Laurens Vermeer, smid Jan den Ouden, rentenier Jan Hendrik van Broekhoven en de landbouwers Peter Adriaan Brekelmans, Arnold Daneel van Zon, Jan Arnoldus van Zon en Adriaan van Iersel. Zij verklaarden dat het zoontje van Peter Heijmans en Anna Maria van Strijdhoven, genaamd Johannes, circa vier weken na de geboorte was overleden.

Hoofdstuk 3

De notarissen van Udenhout

Notarissen van Udenhout

1	1803-1817	Jan Andries van den Bosch
2	1818-1860	Andries Jan van den Bosch
3	1861-1885	Adrianus Johannes van den Heuvel
4	1886-1900	Josephus Verkuijlen
5	1901-1924	Jan Mathijs Hubert Vroemen
6	1924-1926	Andreas Aloysius van Spaendonck
7	1926-1947	Petrus Judocus Jacobus van Acker
8	1947-1972	Piet Hein Huenges
9	1972-1997	Jan van Hussen
10	1997-2010	Mr. Bert Jan van der Kolk
11	2002-heden	Mr. Niek-Jan Adema

Notaris Jan Andries van den Bosch, 1803-1817
De eerste Udenhoutse notaris, Jan van den Bosch, is besproken in hoofdstuk 3.

Notaris Andries Jan van den Bosch, 1818-1860
Andries Jan was de oudste zoon van burgemeester en notaris Jan van den Bosch. Andries was geboren op 16 januari 1791. Hij huwde op 28 juni 1826 te Loon op Zand met Maria Couwenberg uit Kaatsheuvel, geboren op 24 maart 1801. Ze gingen eerst op de Schoorstraat wonen, maar in 1827 aan de Slimstraat. Daar werden hun negen kinderen geboren:
1. Jan Andries, 1827, leerlooier in Udenhout
2. Gerard, 1829, notaris in Tubbergen
3. Louis, 1831, pastoor in Denekamp
4. Antoni, 1834, leerlooier in Waalwijk
5. Willem, 1835, leerlooier
6. Cato, 1837
7. Antonia, 1842
8. Maria Francisca, 23 oktober 1842
9. Sjef, 1844, notarisklerk bij zijn broer in Tubbergen

Van deze negen kinderen bleven er acht ongehuwd. Alleen Maria trouwde, en wel met Johannes Herman Eenhuis uit Oostmarsum.

De woning van Andries van den Bosch moeten we zoeken ter hoogte van het huidige pand Slimstraat 24. Tussen de panden Slimstraat 24 en 26, waar nu de plantenkas van de Bloemenhal staat, woonde schoenmaker Jan Janse van der Sterre in een klein huisje met een grote lap grond. In 1824 kocht Andries van den Bosch de grond tussen de herberg van Jan van Hulten (Slimstraat 18) en Heiliger van Iersel (Slimstraat 26) en liet vlak naast de kleine woning van de schoenmaker een aanzienlijk herenhuis bouwen met daarachter gelegen een looierij, zodat Andries vanuit deze woning zowel zijn notariskantoor als zijn looierij kon managen.
Na het overlijden van schoenmaker Van der Sterre kocht Andries van den Bosch diens woning evenals een moestuin vlak naast Jan van Hulten.

Andries van den Bosch was sinds 1821 gemeentesecretaris van Udenhout. Als secretaris heeft Andries vele documenten nagelaten. Maar wee degene die ze moest lezen. Hij had

onleesbare hanenpoten. Andries bleef gemeentesecretaris tot 1834. In dat jaar werd hij opgevolgd door zijn neef Andries, de zoon van dorpsonderwijzer Christiaan Kuipers. Als gemeentesecretaris ontpopte Andries van den Bosch zich als een moeilijk persoon, opvliegend en makkelijk ruziemakend, zelfs met de vuist. Op 4 oktober 1824 ’s avonds om 9 uur ging de schout, vergezeld van twee marechaussees, naar de herberg van Antony Robben (Slimstraat 1), waar een ruzie aan de gang zou zijn. Het bleek te gaan om de notaris/gemeentesecretaris, die ruzie had gehad met een andere cafébezoeker, afkomstig uit Loon op Zand. Andries had hem uiteindelijk opgepakt en buitengezet. Toen de schout arriveerde, bulderde de notaris: “smeerlappen, gij lieden komt de rust verstoren in plaats van bewaren”. Later die avond werden bij de herberg van Jan van Hulten alle ruiten ingeslagen, waarvoor de dag er op onze notaris/ gemeentesecretaris werd verhoord. Een ander conflict had Andries van den Bosch met de dorpsarts. De arts mocht elk jaar een bedrag declareren om medicijnen te kunnen verstrekken aan arme inwoners. Maar Jan Andries van den Bosch weigerde om die declaraties te tekenen. Dit leidde tot een conflict met de burgemeester, dat werd uitgevochten bij de provincie in Den Bosch.

Na zijn vertrek als gemeentesecretaris bleef notaris Van den Bosch voor de nodige onrust zorgen. Het was gebruikelijk dat bij een openbare verkoping een zekere opslag ten goede kwam aan de armen. De notaris behoorde dat bedrag te innen en af te dragen aan de gemeente. Andries van den Bosch inde de bedragen wel, maar droeg ze niet af aan de gemeente. Sterker nog, hij declareerde consumpties, die door de burgemeester uit eigen zak waren betaald. Kortom, stof voor jarenlange conflicten tussen de notaris en het gemeentebestuur. In de periode van de Belgische Opstand – 1830-1839 – waren er voortdurend inkwartieringen in het dorp. Waar andere dorpsgenoten militairen in huis namen en voor hen zorgden, wilde Andries van den Bosch dat slechts doen tegen hogere betalingen dan door de overheid geregeld. In 1844 een volgend conflict. De gemeente had een publicatiebord staan op de plaats van het huidige fraterhuis. Op zondag na de hoogmis moesten de mensen even de laatste aankondigingen lezen, vaak voorgelezen (of geschreeuwd) door een omroeper. Sinds mensenheugenis maakte de notaris gebruik van dat gemeentelijk publicatiebord. Maar in 1844 plaatste notaris Van den Bosch een eigen publicatiebord voor het huis van zijn broer, koperslager Adriaan van den Bosch, die schuin tegenover de kerk woonde (nu slijterij) en zoon Gerard diende als omroeper op exact hetzelfde moment als de dorpsomroeper doende was bij het gemeentelijk publicatiebord.

Zoon Gerard van den Bosch, inmiddels kandidaat-notaris in de zaak van zijn vader, was al niet beter. In 1859 wilde burgemeester Andries Kuijpers een einde maken aan alle ruzie en nodigde de zoon van Andries van den Bosch, Gerard, uit op het gemeentehuis met de vraag het gestolen geld van de armenkas terug te betalen. Gerard antwoordde: “Dag burgemeester, ik groet je”.

Maar Andries Jan van den Bosch kende ook een andere kant. Toen in 1841 de nieuwe waterstaatskerk werd gebouwd moest daarvoor grond worden gekocht van de familie Robben. Andries Jan van den Bosch betaalde de grond en schonk deze aan de kerk. Voor zover bekend de enige schenking van onze notaris.
Andries Jan van den Bosch overleed op 1 februari 1861.

Op 23 mei 1916 bracht de commissaris van de Koningin een bezoek aan Udenhout. Hij schreef in zijn verslag: *Ik vernam toevallig in Berkel dat Van den Bosch, de zoon van de vroegere notaris, de rijkste man van Udenhout is. Hij is oud, ongehuwd en woont met een ongehuwde zuster. Hij zou zeker een half miljoen rijk zijn. Een Overijsselse burgemeester zou van hem moeten erven.* De rijkdom zal wel niet zijn voortgekomen uit de werkzaamheden van de notaris, maar uit zijn andere activiteit, de looierij aan de Slimstraat.

Notaris Adrianus Johannes van den Heuvel, 1861-1885

Adrianus Johannes van den Heuvel, geboren op 21 februari 1826 te Veghel, trouwde een jaar na zijn benoeming tot notaris in Udenhout, op 20 augustus 1862 te Geffen met de elf jaar jongere Josephina Maria Theresia van den Dries, geboren op 13 september 1837 in 's-Hertogenbosch. Zijn vrouw overleed op 29 juni 1869 in Udenhout, slechts 31 jaren oud. Adrianus hertrouwde op 16 november 1875 te Tilburg met de 19 jaar jongere Maria Cornelia Francisca Barning. Notaris Van den Heuvel overleed op 16 december 1885 in de leeftijd van 59 jaar. Zijn jongste kind was toen 1 jaar.

Kinderen Adrianus Johannes van den Heuvel en Josephina Maria Theresia van den Dries

Eduardus	Udenhout 12 september 1863		Udenhout 10 november 1905
Gerardus	Udenhout 17 maart 1865		Udenhout 4 augustus 1865
Maria	Udenhout 7 juni 1866	Augustinus Rath uit Veghel Udenhout, 24 juni 1902	Veghel 30 mei 1925
Clementina	Udenhout 20 december 1867		Udenhout 10 april 1868
Anna Rosalia	Udenhout 12 maart 1869	Bernardus Völker uit Veghel Udenhout, 30 juni 1897	Nijmegen 28 april 1958

Kinderen Adrianus Johannes van den Heuvel en Maria Cornelia Barning

Doodgeboren kind	Udenhout 8 september 1876		Udenhout 8 september 1876
Gerardus	Udenhout 23 juni 1878	Officier Gezondheid	Curaçao 26 oktober 1911
Josephus	Udenhout 20 maart 1880		
Aloysius	Udenhout 8 november 1881		
Johannes	Udenhout 2 november 1882	Hendrina Geerts	
Mathilde	Udenhout 26 juli 1884		

Na het overlijden van notaris Van den Heuvel in 1885 verhuisde echtgenote Maria Cornelia Francisca Barning met haar kinderen Gerardus (7 jaar), Josephus (5 jaar), Aloysius (4 jaar), Johannes (3 jaar) en Mathilde (1 jaar) naar de gemeente Gestel en Blaarthem (nu gemeente Eindhoven) en woonde daar in bij de zussen Hendrina en Johanna Rooijakkers.

Zoon Eduardus bleef in Udenhout en werd kandidaat-notaris bij de opvolger van zijn vader, notaris Verkuijlen. Eduardus bleef vrijgezel, hield teveel van de borrel en raakte in financiële problemen. Hij overleed 42 jaar oud in november 1905.

Notaris Van den Heuvel was een broer van pastoor Van den Heuvel van Loon op Zand. De notaris bouwde het huis Kreitenmolenstraat 9. Zijn tweede echtgenote Maria Barning was een dochter van de Tilburgse arts Andreas Barning (1814-1875), geboren in Leiden, als arts gevestigd in Tilburg. In 1849 was hij oprichter van de geneeskundige kring "Medicinae et Amicitiae" met de intentie dat artsen onderling kennis en ervaring deelden. Hij was in 1851 en 1852 uitgever van het "Tijdschrift voor geneeskundige ervaringen". Zijn initiatief bloedde dood, maar op 29 oktober 1874 richtten drie Tilburgse huisartsen de Dr. Med. A.A.A. Barning Stichting op met de intentie nascholing voor huisartsen te bevorderen.

Notaris van en Heuvel was ook lid van Provinciale Staten van Noord-Brabant tot aan zijn dood in 1885.

Notaris Van den Heuvel had zijn kantoor op de locatie van het huidige adres Kreitenmolenstraat 43-45.

Als griffier van het kantongerecht was Godefridus van Eijl verantwoordelijk voor de verplichte administratie van voorgenomen openbare verkopingen van woningen. Ook de Udenhoutse notaris was verplicht om deze reden zaken te doen met de griffier. Daarvan zitten diverse akten in het archief van de Udenhoutse notarissen. Een zoon van Godefridus, Petrus van Eijl, was van 1903 tot 1939 pastoor van Udenhout.

Notaris Josephus Verkuijlen, 1886-1900

Notaris Josephus Verkuijlen is geboren op 5 september 1844 in Schijndel, was al vele jaren werkzaam op het kantoor van notaris Van den Heuvel, toen hij die in 1886 opvolgde als notaris van Udenhout. Hij stopte als notaris in 1900 op 56-jarige leeftijd, weduwnaar zonder kinderen. Hij bleef in Udenhout wonen en stierf er op 28 juli 1921. Hij trouwde op 16 mei 1888 met de tien jaar jongere Wilhelmina van den Hout, geboren op 4 december 1854 in Udenhout en op 36-jarige leeftijd overleden in Udenhout op 15 februari 1893.
Notaris Verkuijlen woonde aan de Kreitenmolenstraat 43-45.
Bij het gouden jubileum van Huize Sint Felix in 1912 schonk hij 2.000 gulden.

Notaris Jan Mathijs Hubert Vroemen, 1901-1924
Jan Mathijs Hubert Vroemen is geboren op 18 december 1850 in Beek (Limburg) en hij overleed op 12 juni 1924 in Udenhout in de leeftijd van 73 jaar. Hij trouwde op 15 februari 1887 te Vught met Anna Catharina Lathouwers, geboren in Vught en overleden te Udenhout op 30 juli 1913. Bij hen in huis woonde een zus van Anna die op 13 april 1913 geestesziek overleed in het ziekengasthuis van Huize Sint-Felix, vier maanden voor het overlijden van Anna.

Hun enige zoon Hendrik Mathijs Joseph, geboren op 4 maart 1889 in Eindhoven, werd burgemeester, van 1916 tot 1921 van het Limburgse Nieuwstadt. Hij trouwde op 8 mei 1917 te Beek Limburg met Maria Corten. Ze kregen een gezin van negen kinderen. Hun zoontje Mathieu overleed te Nieuwstadt vier maanden oud op 21 juni 1918. En 14 jaar later, op 26 november 1932 overleed te Ulestraten opnieuw een pasgeboren kind. Hendrik overleed op 7 augustus 1964 in Amby bij Maastricht. Hendrik leefde nogal verkwistend, tot verdriet van zijn vader die erdoor in financiële problemen raakte. Bij gesprekken met de hoogbejaarde Udenhouters Graard Kruijssen en Janus Keuninx (de Kunning) werd Hendrik aangeduid als “een mooie zoon”. In het Udenhouts dialect kan het woordje mooi er op duiden dat vader het nogal te stellen had met zijn zoon.

In zijn periode als notaris van Udenhout heeft notaris Vroemen een bloeiperiode van de Boerenstand meegemaakt, de oprichting van de Boerenbond, het bouwen van een pakhuis en het bouwen van een melkfabriek. Ook passeerde hij in 1924 het testament van gouden Willem van Iersel, veruit de rijkste inwoner van het dorp, die een groot deel van zijn vermogen bestemde ten behoeve van de missie.

Een mooi voorval betreft het koekloteren op de kermis, Dat gebeurde aanvankelijk door en ten behoeve van de armste gezinnen in Udenhout. Maar daarop kwam een verbod van de Tweede Kamer. Er ontstond een subliem idee om het koekloteren te behouden en daarmee de armste gezinnen te blijven ondersteunen. Er werden 22 notabelen gemobiliseerd - je zou hen de pioniers van Udenhouts Belang kunnen noemen - die ieder voor zich een koekloterijvergunning vroegen. We komen notaris Vroemen, dokter Lobach en hoofdonderwijzer Coppens tegen en ook de raadsleden C. van Roessel, C. Burgmans en J. C. van de Voort. Zij verkochten op de kermis peperkoek en lieten zich daarbij betaald assisteren door die armste gezinnen, zodanig dat zij er zelf geen winst op maakten.

Op 23 juni 1904 bracht de commissaris van de Koningin een bezoek aan Udenhout. Hij schreef in zijn verslag: *Ook notaris Vroemen kwam zijn opwachting maken. Hoewel hij nogal tevreden was, zou hij gaarne zien dat als notaris Van Breda te Oisterwijk kwam te overlijden Oisterwijk met Udenhout verenigd werd.*

Notaris Andreas Aloysius van Spaendonck, 1924-1925
Aantekening van pastoor Van Eijl in zijn dagboek op 24 augustus 1925:
Novum in Udenhout: De opvolger van notaris Vroemen (overleden op 12 Juni 1924), notaris Van Spaendonck, van een nette familie in Tilburg, wordt wegens wangedrag na een klein jaar ontslagen; hij is naar Oost-Indië vertrokken, waar hem, ut ait, een betrekking is aangeboden.

In het archief van de notarissen van Udenhout zit de laatste door notaris Van Spaendonck ondertekende akte op de datum 26 augustus 1925, een hypotheekverstrekking aan barbier Jan Swaans, keurig ondertekend door notaris Van Spaendonck. Het eerstvolgend document is van 15 september 1925, wanneer notaris Van Spaendonck zijn dossiers overdraagt aan een waarnemend opvolger, kandidaat-notaris Anten, eveneens keurig ondertekend door notaris Van Spaendonck. Pastoor Van Eijl was in zijn dagboek op 24 augustus een beetje voorbarig door te schrijven: “is naar Oost-Indië vertrokken”.

Andreas Aloysius van Spaendonck was een zoon van de Tilburgse wollenstoffenfabrikant Vincentius van Spaendonck (1845-1924), en Leonora Houben (1852-1930).

Notaris Petrus Judocus Jacobus van Acker, 1926-1947
De zevende notaris van Udenhout, Petrus Judocus Jacobus van Acker, is geboren te Hansweert op 26 september 1882 en had zich ontplooid tot kandidaat-notaris te Oud-Gastel. Hij werd op 3 februari 1926 notaris van Udenhout, opvolger van notaris Van Spaendonck. Hij heeft zijn ambt vervuld tot 1947, waarna hij werd opgevolgd door notaris Huenges. Notaris Van Acker woonde aanvankelijk op Slimstraat 4, maar liet in 1929 een fraai herenhuis met kantoor bouwen, ontworpen door J.A. en J. van Dongen en gebouwd door de aannemer Gebroeders Van de Plas. Het is de mooie woning op de hoek van de Kreitenmolenstraat met de Achthoevenstraat. Daar is notaris Van Acker overleden op 18 november 1955.
De notaris was gehuwd met Maria Dymphna Laurentia van Mechelen. Het echtpaar kreeg een zoon en een dochter. Dochter Nicky was 18 jaar lang de trouwe apothekeres van huisarts Paul van Keep. Na haar huwelijk met Jean Haven in 1967 verhuisde ze naar Brussel, waar ze in 1968 overleed door een noodlottig ongeval. Op 23 november 1968 stond het vermeld in het huis-aan-huisblad De Wegwijzer:
Een verschrikkelijk bericht verspreidde zich tijdens het vorige weekeinde snel naar familie en vrienden van het gezin van wijlen notaris Van Acker in de Kreitenmolenstraat. De enige dochter, eerst verleden jaar in het huwelijk getreden en naar Brussel verhuisd, is ten gevolge van brandwonden overleden. Gedurende 18 jaar is zij trouw de apothekeres geweest van dokter Van Keep en vele patiënten zijn haar als zodanig gaan waarderen om haar vriendelijke hulpvaardigheid. Nu is een gewoon huiselijk ongelukje voor het echtpaar de oorzaak van de ramp geworden. Om wat verfspatten in de keuken te verwijderen ging haar echtgenoot een fles benzine halen. Hij struikelde bij terugkomst en de rondspattende benzine verdampte zo snel, dat er een steekvlam ontstond voordat het kookvuur gedoofd kon worden. Beiden werden in ernstige toestand naar het ziekenhuis vervoerd, waar onze sympathieke oud-dorpsgenote niet meer te redden was. Ook voor haar moeder en broer is dit een zwaar verlies, omdat zij regelmatig uit Brussel op bezoek kwam om hun de hartelijke bezorgdheid te tonen, die tijdens vele jaren van vertrouwelijke omgang gegroeid was. Zelfs onbekenden zullen met ons deelneming willen betuigen met dit smartelijk tragisch levenseinde.
De vrijgezelle zoon bleef in de ouderlijke woning wonen tot aan 1991.

Voor de Tweede Wereldoorlog was er in Udenhout een Vriendenkring, bestaande uit enkele notabelen, prominenten, dienstverlenende functionarissen, rijke renteniers en gezeten boeren. Het was een netwerkorganisatie, zoals er tegenwoordig zoveel zijn, bijvoorbeeld de Lionsclub. Mensen betaalden contributie en volgens de reglementen was er ook sprake van boete als men niet naar de bijeenkomsten kwam. Het concept was hetzelfde als bij de Lionsclub: elkaar ontmoeten, netwerken, informatie uitwisselen, soms een spreker.
In de periode van 1926 tot 1938 vinden we op de ledenlijst van de Vriendenkring onder andere: notaris Van Acker, de zaakvoerder van de boerenbond Graard Bergmans, aannemer Jôsje de Gôolse (Brekelmans), de oude bovenmeester van de voormalige openbare school meester Coppens, bakker Pieter van Dam, burgemeester De Goeij, de directeur van het postkantoor Hosli, dokter Lobach, directeur Mols van de steenfabriek, meester Van Oss van de landbouwschool, gemeenteontvanger Robben en gemeentesecretaris Pieter Vermeer.

Notaris Van Acker was notaris gedurende de Tweede Wereldoorlog. In de repertoria van de oorlogsjaren valt op dat in de tijden van grote veranderingen het aantal handelingen terugloopt. In mei 1940 was er maar één handeling, in oktober 1944 één en in november 1944 geen. Maar na zo'n discontinuïteit gaat het leven door, worden testamenten opgemaakt, huizen verkocht, inboedels geveild, faillissementen afgehandeld en leningen gesloten.

Notaris Piet Hein Frans Huenges, 1947-1972
Piet Hein Huenges werd geboren te Eindhoven op 10 juni 1902. Hij huwde Anna Maria Francisca van den Dungen, geboren te Eindhoven op 11 juni 1907. Het huwelijk bleef kinderloos. Notaris Huenges werd in 1947 benoemd als achtste notaris van Udenhout. Hij defungeerde vanwege de leeftijdsgrens van 70 jaar op 1 juli 1972. Hij was 25 jaar notaris van Udenhout.

De notaris was een deftige meneer. Het dorp kende hem niet anders. Zo was zijn gedrag ook. Beminnelijk en bestuurlijk actief. Hij kwam bij medewerkers thuis en organiseerde elk jaar voor de medewerkers een uitje naar België of naar Parijs. Notaris Huenges was ook voorzitter van Brabants Landschap, voorzitter van het Wit-Gele Kruis, voorzitter van de Culturele Kring, voorzitter van Scouting Sint-Lambertus en voorzitter van de zogenoemde Ring van Notarissen. Voor zijn vele verdiensten is hij benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau. Notaris Huenges overleed plotseling op de verjaardag van zijn vrouw op 11 juni 1983.

Notaris Huenges diende als militair op de dag dat de Duitsers Nederland binnenvielen en de Tweede Wereldoorlog begon. Hij hield een dagboek bij, waarvan enkele passages zijn gepubliceerd in het boek "Over d'n Oorlog" ('t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, 26 oktober 1994). Hier volgt een deel van zijn aantekeningen op de dag van de Duitse inval, vrijdag 10 mei 1940: *Talloze vliegtuigen boven ons land. Half vijf des morgens. Afweergeschut in werking. Allerlei geruchten. Hoe precies de situatie is, is niet te zeggen. Moge God het mensdom genadig zijn. Moge Nederland zich mannelijk en moedig gedragen. Het begin is goed. We zijn in oorlog met Duitsland. België en Luxemburg ook. Engeland en Frankrijk zijn onze bondgenoten. Zes vliegtuigen neergeschoten bij Den Bosch. Proclamatie van de koningin. Half tien afmarcheeren. Rust tussen Vught en Den Bosch. Prachtig panorama op St.Jan, Pettelaar, enz. We marcheeren door Den Bosch en moeten wachten aan de kant van Orthen. Er zouden Duitsche parachutisten gedaald zijn in Den Haag enz. om verwarring te stichten. De toestand is merkwaardig. De werkelijkheid is nog steeds niet goed doorgedrongen*

Als voorzitter van Brabants Landschap bouwde notaris Huenges deze organisatie uit van een natuurwacht tot een organisatie die zelf belangrijke landgoederen en natuurterreinen beheert. Onder zijn leiding groeide het bezit van het Brabants Landschap uit van 5 hectaren tot ruim 2750 hectaren, verspreid over de gehele provincie. Notaris Huenges ontving voor

deze verdienste bij gelegenheid van zijn 12,5-jarig voorzittersjubileum in 1967 de Hart van Brabantprijs.

Notaris Jan van Hussen, 1972-1997
Jan van Hussen is geboren in Eindhoven op 29 februari 1932. Na zijn middelbare school begon hij in 1954 zijn studie in Utrecht, waar hij in 1961, na het succesvol afleggen van het staatsexamen, afstudeerde als kandidaat-notaris. Eerst was hij drie jaar werkzaam bij notaris Penders in Gemert. Daarna kwam hij in dienst bij notaris Huenges die hij in 1972 opvolgde als notaris van Udenhout. Hij bleef 25 jaar in functie tot aan zijn functioneel leeftijdsontslag na het bereiken van de 65-jarige leeftijd in 1997. Jan van Hussen overleed op 30 augustus 2019. Hij werd 87 jaar.

In Udenhout en Berkel-Enschot zullen veel mensen Jan van Hussen nog wel kennen, door de vele akten die hij passeerde en die hij grotendeels met de fiets zelf rondbracht in de dorpen, én door zijn deelname aan het verenigingsleven. De tennisclub in Berkel-Enschot is daar een voorbeeld van. Hij was jarenlang bestuurslid, maar veegde ook de banen. En tenniste goed!
Notaris was hij met hart en ziel, hij maakte zich sterk voor zijn cliënten. Hij kwam bij menigeen aan huis. Voor het opstellen en tekenen van een koopcontract op de late avond draaide hij zijn hand niet om.
Jan was een aimabel mens, open en eerlijk. Hij stond bekend om zijn milde, maar soms ook scherpe, oordeel.

In Udenhout was notaris Van Hussen vele jaren voorzitter van Scouting Sint-Lambertus.
In 1985 is een stichting opgericht onder de naam “Stichting Vrienden van het kasteel”. Doel was om het kasteel en de kasteeltuin in stand te houden en zo mogelijk te verfraaien. Het bestuur bestond uit Clotilde Le Mire, notaris Jan van Hussen (voorzitter), Hein van den Berg (secretaris), pastor Wim van Sprang en Louis Bol (penningmeester). De stichting wilde de speciale plaats die het kasteel in Udenhout heeft benadrukken maar in feite was het ter ondersteuning van Clotilde. Als eerste activiteit organiseerde zij in 1985 de slotmanifestatie van kasteelfeesten met een tentoonstelling onder de naam ‘D’ apres nature’. Er werden 45 aquarellen getoond van Wilhelmine Le Mire - Van Franckenberg en Proschlitz (1794-1863), de echtgenote van Theophile Le Mire.

Over het notarisvak sprak Jan van Hussen altijd in termen van een brugfunctie: “Mensen in onderlinge verdeeldheid op dezelfde lijn krijgen en in der minne te geraken. Het trachten problemen te voorkomen en cliënten daarop wijzen”. Hij was voor velen de vertrouwenspersoon, bijvoorbeeld bij het verdelen van nalatenschappen. ”Over erfenissen ontstaan regelmatig familietwisten. Vaak niet eens over wezenlijke financiële zaken, maar over spulletjes. Ik heb het zelfs meegemaakt dat er een slaande ruzie ontstond over de vraag wie het trouwboekje van vader en moeder mocht hebben.”

Notaris Bert Jan van der Kolk, 1997-2010
Bert Jan van der Kolk is geboren in Almelo en volgde zijn rechtenstudie te Utrecht, waar hij in 1974 huwde met de uit Tilburg afkomstige mr. Johanna M.A. Severijns, in haar werkzame leven raadsheer bij de Centrale Raad van Beroep in Utrecht. Notaris Bert Jan van der Kolk had eerst tien jaar in Utrecht en Culemborg gewerkt voordat hij in 1986 in Udenhout het team van notaris Jan van Hussen kwam versterken. Hij volgde notaris Van Hussen op in 1997 en bleef notaris tot 1 januari 2011, het jaar dat hij 25 jaar werkzaam in Udenhout was.
Al kort na zijn benoeming als notaris nam Bert Jan van der Kolk initiatief tot het aankopen van Schoorstraat 7 en het verbouwen van het kantoorpand aan de Schoorstraat 5-7. Na een half jaar bouwen en verbouwen werd het vernieuwde kantoor geopend op 12 maart 1999. De buitenkant van het pand bleef goeddeels in tact, maar de ingang werd wel verplaatst naar het midden van de voorgevel. Bij binnenkomst is er licht en ruimte, een uitnodiging om binnen te komen. Er zijn goede werkplekken voor de medewerkers van het notariskantoor.

Architect is mevrouw Van Gendt uit Den Bosch, de aannemer Van der Meijden uit Berkel Enschot, Hoppenbrouwers tekende voor de elektrotechniek en Van Nieuwenhuizen leverde de natuursteen.

Udenhout was op 1 januari 1997 met de gemeentelijke herindeling onderdeel geworden van de gemeente Tilburg. Er kwamen meer ontmoetingen met de Tilburgse notarissen, meer samenwerking, hetgeen leidde tot de fusie tot het notariskantoor De Kort, Van der Kolk, Van Tuijl, dat in 2011 met drie vestigingen tot de top 30 van het land behoorde. Na zijn pensionering trad hij uit de maatschap en ontstond het notariaat Daamen, De Kort, Van Tuijl. Na zijn pensionering bleef Bert Jan van der Kolk actief voor de beroepsgroep voor intercollegiale toetsingen.

Bert Jan van der Kolk karakteriseerde zijn beroep als een begeleider van mensen op belangrijke momenten en beslissingen in hun leven. En persoonlijk zag hij de ontwikkeling van mensen door de jaren heen. Het vak bestond voor hem uit drie aspecten: het beroepstechnische-juridische aspect, het sociaal functioneren binnen de dorpsgemeenschap met z'n vele verenigingen en instellingen en het ondernemerschap. Hij was bijna 20 jaar betrokken bij de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, eerst als bestuurslid van de Stichting Huize Assisië en later als lid van de Raad van Toezicht van de Stichting Prisma, waar Assisië na fusie onderdeel van werd. Hij werd bij zijn afscheid onderscheiden met de gouden Prismaspeld.

Notaris Niek-Jan Adema, 2002-heden

De huidige notaris in Udenhout, Niek-Jan Adema (1960), opvolger in het protocol van Bert Jan van der Kolk, kwam op 1 januari 1997, de datum van de gemeentelijke herindeling en de opheffing van Udenhout als gemeente, naar Brabant. Hij komt dus evenals zijn voorganger niet uit Brabant, maar uit een ander mooi dorp in ons land, Blaricum, waar zijn vader overigens medeoprichter was van de Historische Kring, zeg maar 't Blaricumse Schoor! Wellicht was dat ook wel de aanleiding voor het feit dat hij 't Schoor heeft gevraagd de historie van het Udenhoutse notariaat maar eens aan de vergetelheid te ontrukken en op papier te zetten.

Hij kwam naar Brabant voor zijn werk, koos daarbij voor een 'groter kleiner kantoor'. Bedoeling was het Udenhoutse kantoor van een eenmanskantoor een tweemanskantoor te maken. Dat leek noodzakelijk omdat de Udenhoutse samenleving in productiviteit en ondernemerschap zich in de vaart der volkeren behoorlijk ontwikkelde. Dat tweemanskantoor kwam er eigenlijk ook wel, maar daartussendoor kwam er een fusie met het Tilburgse kantoor *De Kort Mulder van Tuijl* (KMT) tot stand. Deze keuze hadden Bert Jan van der Kolk en Niek-Jan Adema (BJ&NJ) gemaakt omdat volgens hen de toekomst van het notariaat grotere gespecialiseerdere kantoren verlangde -en verlangt. Zo ontstond uiteindelijk -na nog een fusie (van *De Kort van der Kolk van Tuijl notarissen* (KKT) met Daamen Prickartz Verhoeven notarissen) - het huidige *Daamen de Kort van Tuijl notarissen* (DKT), met een vijftal vestigingen, met afzonderlijke secties om de specialismen waar te maken en inmiddels een ruime 70 medewerkers.

Filosofie daarbij was en is groot en klein tegelijk te zijn. De voordelen van een plaatselijk kantoor als het Udenhoutse te blijven waarmaken, te blijven benutten: laagdrempeligheid, persoonlijk contact, snelle communicatie, betrokkenheid op de plaatselijke gemeenschap en families.

Niek-Jan kwam in 1997 hierheen met echtgenote (Beate van de Gronden) en hun drie kinderen, toen nog jong, inmiddels allemaal het huis uit en geland in het werkzame leven. De oudste werkt als juriste op een notariskantoor, dus wie weet komt die de Udenhoutse gelederen ooit nog eens versterken (hetgeen ze als student al een drietal jaren deed).

Niek-Jan ging met het gezin overigens wonen in Berkel-Enschot, vanouds de tweede dnood 'gemeente' van het notariskantoor; het leek na de gemeentelijke herindeling ook gewenst (ja, ook commercieel verstandig) om daar aanwezig te zijn, daar te wonen. De wettelijke

verplichting om in de standplaats te wonen was al lang de wereld uit, het ging inmiddels om één gemeente en.. zo ernstig was deze overtreding ook niet geweest.
Niek-Jan werd in 2001 benoemd tot notaris ‘te Tilburg’. De gemeente Udenhout was immers niet meer. Daar werd hij nog een paar jaar aan herinnerd door Bert van den Broek, die iedere dag al wandelend het notariskantoor aan de Schoorstraat passeerde.
De vraag is of Niek-Jan Adema niet de laatste in de reeks notarissen is die zich in zijn werk (grotendeels) tot Udenhout beperkt heeft. De steeds verder voortschrijdende digitalisering maakt werken vanuit andere locaties mogelijk en -in een schaalvergroting, vergelijkbaar wat er bij banken is gebeurd- voor de hand liggend. Maar ook beter? Dat is maar zeer de vraag. Het vak vereist aan de adviserende kant een persoonlijke benadering, een luisterend oor, een begrip hoe wensen begrepen moeten worden, een creativiteit om juist die persoonlijke wensen juridisch door te vertalen. De vraag is of verdere digitalisering en 'artificial intelligence' dat allemaal kunnen gaan vervangen. De tijd gaat het leren.

Goed om hier te melden is dat er naast Niek-Jan nog een notaris is: op 14 september 2018 werd **Sven Hoogeveen** (1986), afkomstig uit- en woonachtig in Oss*, toegevoegd-notaris* in het protocol van Niek-Jan Adema. Toegevoegd notarisschap is een sinds 2013 bestaande mogelijkheid om notaris te worden zonder (al) ondernemer te zijn, zonder al te participeren in de maatschap die de andere notarissen bij DKT vormden. Soms is dat een mooie functie voor mensen die wel het notariaat maar niet het ondernemerschap ambiëren, soms is dat een opstap ook naar het zelfstandig notaris zijn. Het laatste is bij Sven Hoogeveen het geval. Naar verwachting treedt hij per 1 april 2024 toe tot de bedoelde maatschap (die inmiddels in BV-vorm wordt gedreven). Ondanks dat hij ook werk zal verrichten voor de andere vestigingen, kunnen we met recht zeggen dat er dan weer twee notarissen zijn in Udenhout! Hij is net als Niek-Jan Adema (en de voorgangers) een generalist te noemen, iemand die alle notariële rechtsgebieden wel bestrijkt (qua kennis en vaardigheid), maar is ook specialist en doceert aan verschillende opleidingsinstituten, met name op het gebied van de estate-planning.
Tenslotte: sinds voormelde tweede fusie (tot DKT-notarissen) werken collega-notarissen en een boel andere collega's mee aan een goed Udenhouts resultaat van notariële dienstverlening! Bijzondere vermelding verdient Bianca Carpay, die ook een Udenhoutse notaris is omdat ze er woont! (én veel Udenhouts vennootschapsrecht tot een goed eind brengt).
De notarissen hopen zo -met alle medewerkers en collega's- te blijven werken aan het kantoor dat ze willen zijn, groot én klein tegelijk: groot in kennis en knowhow en dus kwaliteit, klein in laagdrempeligheid en persoonlijke binding. En dat alles in een steeds wijzigend maar altijd leuk Udenhouts team.

Hoofdstuk 4

De agenda van de notaris in 1820, 1920 en 2020

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de werkzaamheden van een notaris in de loop van de tijd. Er worden een drietal overzichten gegeven, van 1820, van 1920 en van 2020.

Het notariaat in 1820
In 1820 was Andries Jan van den Bosch notaris van Udenhout. In dat jaar zijn er bij hem 109 aktes verleden. De werkzaamheden van de notaris, ingedeeld in hoofdgroepen:

Onderwerp	Aantal
Publieke veiling van woningen of erfhuizen van dieren, werktuigen en huisraad.	30
Vastleggen van een verkoop/ koop van een huis of van akkers, weilanden, hei	27
Testament passeren	18
Publieke veiling van bomen, schaarhout, planken (van de timmerman), drachtige varkens en te velde staan oogst	18
Vastleggen van een geldlening	9
Verpachtingen	4
Voogdijschap	3

Er passeerden 27 transacties van verkoop en koop van woningen, weilanden, heidevelden, akkers en anderszins onroerende goederen, waarbij verkoper en koper het samen eens waren over de prijs en over de datum van transactieoverdracht, maar waarbij beiden nog even langs moesten bij de notaris om de eigendomsoverdracht formeel te bekrachtigen. Daarbij regelde de notaris ook het geldverkeer.

Maar vaker werd de notaris ingeschakeld om namens de verkoper een openbare publieke veiling te organiseren teneinde roerende en onroerende zaken van de hand te doen. In geval van een huis en van grond werd een veiling vooraf aangekondigd en lagen kavels ter inzage en werd een veiling georganiseerd in twee ronden, doorgaans in een herberg, het dichtst gelegen bij de te verkopen goederen. In de eerste ronde konden mensen bieden. Dan volgde er als het ware een bedenktijd van ongeveer twee weken voor de definitieve verkoop. Als bij de definitieve verkoop niemand hoger bood dan in de eerste ronde, moest de hoogstbiedende van de eerste ronde zijn bod waarmaken. Maar als bij de definitieve verkoop wel iemand een hoger bod uitbracht, kreeg de hoogste bieder van de eerste ronde een provisie, strijkgeld enoemd.

Heel anders ging het er aan toe bij de verkoop van roerende goederen. Op de locatie werd een zogenaamd erfhuis gehouden, waarbij de spullen een voor een werden geveild. Dat was doorgaans een heel vanzelfsprekende aangelegenheid. Als een boerin weduwe was geworden, geen kinderen op de boerderij had en zichzelf niet al het werk van de boerderij zag verrichten, dan kwam er een erfhuis en verkocht zij alle koeien, varkens, schapen, ook de bijen, het boerengereedschap en vaak ook de kleding van haar overleden man. Hetzelfde gebeurde als ouders waren overleden en de kinderen allemaal op zichzelf woonden en geen behoefte hadden aan al die spullen van hun ouders. En ja, er zullen ook wel executieverkopen zijn geweest van mensen die in geldnood zaten, maar nog wel spullen hadden die ze te gelde konden maken. Ook het veilen van drachtige varkens of van een oogst op het veld, gebeurde op locatie, op de boerderij waar de dieren en de goederen van de hand gingen.

Dan had je nog de zakelijke transacties, de veilingen van bomen en schaarhout van mensen die eigenaar waren van bossen of van rijen bomen langs straten of akkers en die geen vaste afnemers hadden. Denk daarbij aan de vele Udenhoutse klompenmakers. En de notaris verrichte ook veilingen voor de lokale timmerman om planken bij opbod te verkopen. De veilingen voor bomen en schaarhout vonden in een herberg plaats, de veiling voor de timmerman natuurlijk bij de werkplaats.
En dan had je nog grondeigenaren die verpachtingen via een veiling regelden.

Alle veilingen bij elkaar opgeteld, van huizen en grond, van vee en inboedel, van bomen en schaarhout, de planken van de timmerman en de verpachtingen, dan kom je op aantal van 52. Notaris van den Bosch had in 1820 gemiddeld elke week een publieke veiling. Dat klinkt met alle voorbereidingen, alle administratie en alle financiële transacties als veel werk.

Dan waren er aktes die te maken hadden met nalatenschap en voogdij, mensen die hun testament vastlegden, de notaris die een testament voorlas aan de erfgenamen, mensen die als voogd zaken regelden namens minderjarige kinderen. Hoe vaak het ruzie was bij erfenissen zullen we wel nooit weten, maar wat notaris Van den Bosch wel keurig heeft vastgelegd is dat in vier situaties de zogenoemde Vrederechter van het kanton Oisterwijk eraan te pas kwam. In drie van de vier gevallen was dat de Oisterwijkse gemeentesecretaris Ryperda. De Vrederechter was voorzitter van een familiebijeenkomst, die de notaris in een herberg organiseerde. Maar meestal waren meerdere sessies voor één conflict nodig, zeker als een erfenis nog moest worden ingedeeld in kavels, waarbij vervolgens familieleden konden inzetten op kavels met het geld van de verwachte opbrengst van de kavels, die in een aantal gevallen ook nog via een publieke veiling werd geregeld.

Tot slot is nog bijzonder dat in negen gevallen een financiële transactie werd vastgelegd bij de notaris, als mensen geld leenden bij een particulier. Jacobus Weijtmans sloot een lening af van 250 gulden bij de weduwe Bergers in Berkel-Enschot. Een dag later, op 6 januari 1820, kocht hij een huis van de kinderen De Werdt. Het betrof hier de herberg, die we later zijn gaan kennen als De Rustende Jager.

Het notariaat in 1920
In 1920 was Jan Vroemen notaris van Udenhout.
Een overzicht van de aktes die in dat jaar bij hem passeerden:

Onderwerp	Udenhout	Van buiten
Publieke veiling van woningen of erfhuizen van dieren, werktuigen en huisraad.	29	4
Vastleggen van een verkoop/ koop van een huis of van akkers, weilanden, hei	53	22
Testament passeren	16	1
Publieke veiling van bomen, schaarhout, planken (van de timmerman), drachtige varkens en te velde staande oogst	12	1
Vastleggen van een geldlening	16	18
Verpachtingen	1	
Voogdijschap	4	
	131	46

Notaris Vroemen heeft in 1920 in totaal 177 aktes verleden. Opvallend is dat bij 46 - ofwel ruim 25% - daarvan geen Udenhouters zijn betrokken. Het aantal aktes waarbij in geval van twee partijen tenminste een partij uit Udenhout kwam is 131, bijna 20% meer dan zijn voorganger honderd jaar eerder.

Blijkbaar was notaris Vroemen voor sommige partijen buiten het dorp een vertrouwde zakelijke partij met wie men graag zakendeed. Daartoe behoorden ook de Tilburgsche Hypotheekbank en de Hanzebank uit Den Bosch, die bij notaris Vroemen hypotheken lieten vastleggen aan fabrikanten uit Tilburg of Oisterwijk. Dat betrof ongeveer de helft van de niet-Udenhoutse akten. Maar beide banken hadden ook Udenhoutse klanten. Zo was Koekfabriek Victoria van de gebroeders Van de Ven klant bij de Hanzebank.

Notaris Vroemen had net als zijn voorganger honderd jaar eerder haast elke week een openbare veiling, in totaal 41 keer. Daarbij te denken aan het openbaar veilen van een woning, een winkel of boerderij, het openbaar verkopen van hooi, nagras, schaarhout, alsmede het houden van erfhuis. Deze openbare verkopen vonden op diverse locaties plaats, maar notaris Vroemen leek toch wel een voorkeur te hebben voor vier locaties: hotel Sweens op de hoek van de Kreitenmolenstraat en de Groenstraat, het café van de kinderen Van Rooij dat we nu kennen als ’t Centrum, ’t Gommelen in Biezenmortel en het stationskoffiehuis dat we later kenden als café De Weijer nabij de spoorwegovergang van de Kreitenmolenstraat. Soms was een openbare verkoop op locatie, zoals in het geval van houtverkoop door de firma Van de Voort aan de toenmalige Stationstraat en zoals de verkoop van klaver op de Kreitenhei.

Bijzonder was een openbare verkoop op 31 augustus 1920 door de Steenfabriek Sint-Joseph van in totaal 28 kavels weilanden, akkers en percelen schaarbos.

Soms hebben een verkoop van een woning en een erfhuis direct met elkaar te maken. In 1920 zijn daarvan enkele mooie voorbeelden, zoals dit: Op 15 september verkoopt Bartholomeus Vercammen zijn winkelpand in de Kreitenmolenstraat nabij het kruispunt aan Jan Cornelis van Zon. Vijf dagen later, op 20 september, vindt de openbare verkoop plaats van de woning van Jan Cornelis van Zon in de Groenstraat. Blijkbaar moet Bartholomeus Vercammen zijn winkelpand opleveren per 1 oktober, want twee dagen daarvoor, op 29 september, vindt er een erfhuis plaats in het winkelpand van Vercammen. Echt alles wat roerend is werd verkocht: schilderijen, spiegels, beeldjes, lampen, een weegschaal, een petroleumstel, een kist, een tuinbank, een waskuip, een sprei, wollen dekens, en honderden voorwerpen meer. Jan Cornelis van Zon was overigens notarisklerk.

53 maal werd in Udenhout een huis of boerderij, een weiland, akker of perceel bos verkocht en als zodanig vastgelegd bij de notaris. Op 16 januari 1920 verkochten de ouders De Bresser aan hun kinderen hun boerenbedrijf op de hoek van de Kreitenmolenstraat en de Berkhoek. Op 21 februari kocht de familie Keuninx een boerderij op de Schoorstraat. Op 4 december verkoop van de Prinsenhoeve op ’t Hooghout door Cornelis Loos uit Roosendaal aan Arie van Bennekom uit Schalkwijk.
Het nauwkeurig vastleggen van verkochte en gekochte percelen was voor de notaris van 1920 een stuk gemakkelijker dan in de tijd van zijn voorganger honderd jaar eerder. In 1820 moest de notaris volstaan met een beschrijving van percelen aan de hand van aangrenzende wegen en de vermelding van buren. In 1920 konden percelen keurig worden aangegeven met de aanduiding van het Kadaster.

Een zeer bijzondere akte passeerde op 20 december 1920. Peter Franken, pastoor in het Duitse Neder-Elten, heeft 15.000 gulden geschonken voor het Sint-Joseph-fonds. Dat fonds was opgericht door de paters Kapucijnen, die op dat moment nog bezig waren met de bouw van hun klooster in Biezenmortel. Het fonds had tot doel het bevorderen van het godsdienstig maatschappelijk welzijn van inwoners van Udenhout. Het bedrag van 15.000 gulden was specifiek bedoeld voor het in-stand-houden van een bijzondere rooms-katholieke school, waarmee ongetwijfeld de Franciscusschool in Biezenmortel is bedoeld. Neder-Elten ligt in Duitsland net over de grens bij ’s-Heerenberg. 15.000 gulden was in die tijd heel veel geld.

Het notariaat in 2020
Ook de afgelopen 100 jaar zijn de werkzaamheden van de notaris en zijn kantoorgenoten gewijzigd, ingrijpend gewijzigd, ingrijpender wellicht dan ooit voorheen.
Dat lijkt meer het gevolg van een veranderde maatschappij dan van een veranderde wetgeving, maar uiteraard speelden beide een rol; de automatisering is daarbij wel de belangrijkste factor geweest.
Elders kunt u lezen dat het notariaat er snel bij was om van de nieuwe toepassingen gebruik te maken: ponsbanden en (vinden wij nu) hele ouderwetse pc's deden vroeg hun intrede en vervingen grotendeels de typemachine. En de typemachine verving een aantal decennia eerder al de vulpen waarmee vroeger de akten werden uitgeschreven. Met veel zogenaamde 'renvooien' in de kantlijn, want anders moest je opnieuw beginnen.

Veel bleef echter ook hetzelfde, ook wel omdat de notaris de notaris bleef: degene die voor partijen goed vastlegt wat voor hen en tussen hen moet gelden.

Dat veel hetzelfde blijft blijkt uit een vergelijking tussen de repertoria (het overzicht van de gepasseerde akten in een jaar) van 1920 en 2020.

Constant gebleven is het grote aandeel in het totaal, van onroerend goed-akten;
vooral leveringen en hypotheken; deze lijken in het notariaat van alle tijden te zijn.
Daarnaast verdelingen (van vooral onroerend goed), zowel van nalatenschappen als van (huwelijkse) gemeenschappen van goederen. Het aantal van de laatste soort verdelingen is natuurlijk wel weer toegenomen door het aantal echtscheidingen.
Een hypotheekakte is een 'bijproduct' van een schuldbekentenis (lening-overeenkomst). In 1920 lag het accent van de notariële werkzaamheden in deze op het vastleggen van de leningscondities, de afgesproken voorwaarden waaronder werd geleend. In 2020 is dat aspect (al sinds jaar en dag) bij de banken goed ondergebracht. De erbij bedongen zekerheid, de hypotheekvestiging, bleef echter een wettelijk monopolie van de notaris, uiteindelijk natuurlijk om toch de consument te beschermen in een anders al te eenzijdig rechtsverhouding. De laatste tijd neemt door het terugtreden van banken (het moeilijker tot financiering kunnen komen) het aandeel particuliere hypotheken weer toe en daarbij navenant ook de bemoeienis met vastlegging van de schuldbekentenis met de leningsvoorwaarden.

Executieveilingen zijn evenals vrijwillige veilingen nagenoeg verdwenen. Een enkele verkoop bij inschrijving staat daartegenover. De meeste van de verkopen bij inschrijving vinden evenwel plaats bij de makelaars, waarbij het open(baar) karakter op andere wijze vorm moet krijgen.
Een enkele makelaar klopt daartoe wel eens bij de notaris aan om dat openbare en eerlijke karakter -van de 'gunning'- te waarborgen.
In slechte tijden neemt uiteraard wel het aantal executieveilingen toe, op verzoek van een bank, die op die manier de uitgeleende gelden moeten zien terug te krijgen. Gelukkig is het aantal Udenhoutse veilingen heel gering (het is immers altijd 'triest' werk).

Huwelijksvoorwaarden zijn gebleven, tegenwoordig echter bescheiden in aantal ten opzichte van de samenlevingscontracten. Die laatsten bestonden niet in 1920! In 2020 waren het er 68 tegenover 18 huwelijkse voorwaarden - waarbij nog de wijzigingen en opheffingen meegeteld zijn. Weliswaar moet bedacht worden dat 2020 een corona-jaar was, maar de gesignaleerde tendens blijft staan.
Net als het samenlevingscontract bestond in 1920 ook het geregistreerd partnerschap met de daarbij behorende partnerschapsvoorwaarden niet. Ze zijn meegeteld in de 18 huwelijkse voorwaarden.

Sinds een jaar of tien (ruim) hebben we een nieuw verschijnsel met de zogenaamde levenstestamenten. In aantal groeien die behoorlijk richting het aantal van de

testamenten (in 2020: 338 ten opzichte van 383). Het is de akte waarbij je regelt dat als je wilsonbekwaam wordt, de partner of de kinderen (of derden) bevoegd en dus in staat zijn je vermogen te beheren, over bankrekeningen te blijven beschikken, het huis te verkopen als de tijd daar mocht zijn, schenkingen te doen enzovoorts.
Helemaal nieuw is het niet, in het verleden waren er volmachten, maar heel bescheiden in aantal.
Dat het levenstestament zo'n vlucht heeft genomen, hangt natuurlijk samen met het feit dat we steeds ouder worden, dat het percentage mensen dat 'niet helemaal helder' de eindstreep haalt, toeneemt, dat we niet meer als vroeger veelal -vanzelfsprekend- bij kinderen bleven ondergebracht en door hen werden verzorgd én dat we steeds meer zelf alles goed willen regelen.
Veel mensen voegen daar ook een medische volmacht aan toe: Wie moet beslissingen nemen over zorg, behandeling, wel of niet nog een operatie? Hoe staan we tegenover euthanasie?

Voor wat betreft de testamenten: ondanks het feit dat in 2003 eindelijk de langstlevende echtgenoot bij wet werd beschermd (tegen de kinderen, die voor 2003 hun erfdeel van de overleden ouder bij de langstlevende ouder konden opeisen), en daarmee de (bijna)verplichting voor mensen om een testament te maken om dat goed te regelen, verdween, bleven testamenten -ook in standaard-situaties- veel gemaakt worden. Het motief ertoe veranderde wel, werd, zeg maar, meer fiscaal.
In dezelfde sfeer kwamen ook schenkingen, en dan met name de schenkingen op papier, veelvuldig voor. Die zorgen voor een vermogensovergang naar de volgende generatie, al voor het overlijden, met de warme hand dus, en daarmee voor een lagere belastingheffing op die overgang. Deze akten vormen een onderdeel van wat is gaan heten de estate-planning. Afgezien van fiscaal gunstig effect is er natuurlijk vaak ook simpelweg de bedoeling om de kinderen (of kleinkinderen) te ondersteunen, bijvoorbeeld bij de aankoop van onroerend goed.

Verklaringen van erfrecht zijn van alle tijden; in 2020 waren dat er 120, heel wat meer dan de eeuw ervoor, maar simpelsweg veroorzaakt door het groeiende inwonertal van Udenhout.

Udenhout is een best wel welvarend dorp en een best ondernemend dorp. Vanuit de agrarische achtergrond, zijn en worden veel nieuwe bedrijven begonnen, én worden er veel nieuwe Bv’s opgericht (in 2020: 62 oprichtingsakten) en vervolgens ook weer overgedragen aan de volgende generatie of aan derden (aandelenoverdrachten).
Statuten en statutenwijzigingen van stichtingen en verenigingen bleven een constante bijdrage leveren aan de 'werklast'.

Ook het notariaat kent betere en mindere jaren. Een notaris is gewoon een ondernemer. In de bankencrisis (van 2007 tot 2011) moesten alle zeilen worden bijgezet om de continuïteit van de Udenhoutse notariële onderneming niet in gevaar te brengen. Dat betekende ook enige afslanking in personeelsomvang, terwijl een aantal jaren later de club van zo'n 15 medewerkers weer niet groot genoeg was om het vele werk aan te kunnen. Het blijft een uitdaging!

Ondanks dat veel hetzelfde is gebleven, is de complexiteit van wetgeving toegenomen, niet in het minst de regels eromheen. Was vroeger de notaris zelf de vertrouwenspersoon aan wie het vertrouwen in het dorp werd toegedicht (dat hij of zij zelf wel moest waarmaken en gelukkig meestal ook wel waarmaakte), tegenwoordig staat de notaris onder toezicht en is er een arsenaal aan formele regels waaraan hij moet voldoen, teneinde het vertrouwen in hem/haar te waarborgen.
Laatste duidelijke voorbeeld hiervan is de regelgeving omtrent de herkomst van middelen: als iemand eigen geld inlegt bij de aankoop van een huis, bijvoorbeeld, moet hij aantonen hoe dat geld is verkregen. Dat maakt dossiers bewerkelijker, de tijd die aan die dossiers (die

soms op zich simpel lijken en ook kunnen zijn) besteed moet worden, aanzienlijk, de prijs die ze moeten kosten dan ook hoger. Dit soort wetgeving lijkt niet altijd proportioneel te zijn, maar dient te worden nageleefd. Het zijn de uitdagingen om (toch) met plezier en in het belang van partijen en cliënten de notariële akten te kunnen blijven maken.

Hoofdstuk 5

19de eeuw
Financiële transacties

Udenhout en Biezenmortel kennen voor het eerst een eigen bank in het dorp als twaalf boeren op 3 december 1899 een Boerenleenbank oprichten. Had men in de eeuwen ervoor geld nodig, dan kon men een dagreis maken naar een bank in de stad, maar het was zeker zo gebruikelijk om lokaal particulier geld te lenen. En die particuliere leningen werden gebruikelijk vastgelegd bij de notaris.

Bankieren in de stad
Op 22 juli 1737 boekte Cornelis van Lanschot zijn eerste inkopen voor zijn handel in koloniale waren in zijn 'Ontfangboek'. Hiermee begon de officiële geschiedenis van F. van Lanschot Bankiers N.V. te ‘s-Hertogenbosch, daadwerkelijk de laatste onafhankelijke oudste bank in Nederland. In Udenhout ging echter een grotere aantrekkingskracht uit van de firma Lentjes & Drossaerts in Den Bosch. Deze bank ontstond in 1864 toen de heren Lentjes en Drossaerts hun krachten bundelden. Nadat Lentjes in 1873 kwam te overlijden wilde Drossaerts de zaak niet voortzetten en werd het bankbedrijf overgenomen door de familie Van Dijk, die de oude firmanaam ongewijzigd liet voortbestaan. Op het einde van de 19de eeuw nam de belangstelling voor effecten toe en ging Lentjes & Drossaerts zich in deze handel verder ontwikkelen. We zien dan ook dat tientallen Udenhouters hun geld belegden in obligaties. Vooral boeren maakten er een goede gewoonte van om hun bezoek aan de Bossche markt af te wisselen met een bezoek aan Lentjes. De thuis zorgvuldig geknipte rentecoupons werden en passant verzilverd.
In Waalwijk ontstond in 1865 de vennootschap Willem Timmermans & Zoon, waar men hypotheken kon afsluiten, maar de Udenhoutse investeerder bleef gericht op Den Bosch.

In 1890 werd de Tilburgsche Hypotheekbank voor hypothecaire geldleningen opgericht door onder andere Petrus Bergmans. Hij was de eerste directeur en de bank was gevestigd in zijn huis op het Piusplein. Tilburg was voor Udenhout dichterbij en de Tilburgsche Hypotheekbank kon diverse hypotheken in Udenhout afsluiten. Halverwege de jaren dertig van de 20ste eeuw verhuisde de Tilburgsche Hypotheekbank naar de Heuvelring en in het begin van de jaren zestig naar de Nieuwlandstraat.

De Udenhoutse Boerenleenbank
Op 3 december 1899 richtten twaalf Udenhoutse boeren gezamenlijk een coöperatieve Boerenleenbank op. De gedachte van een coöperatieve bank was komen overwaaien vanuit Duitsland waar burgemeester Friedrich Wilhelm Raiffeisen in 1864 in Heddesdorf een eerste coöperatieve bank oprichtte. Eind 19de eeuw realiseerden de boeren in Brabant zich dat ze hun krachten moesten bundelen en flink moesten investeren om concurrerend te kunnen zijn. In 1896 werd een eerste Raiffaisen-Boerenleenbank opgericht, in 1898 gevolgd door de oprichting van een centraal kantoor.
De twaalf oprichters van de Udenhoutse Boerenleenbank kwamen onder leiding van de witheer pater Gerlachus van den Elsen bijeen op 3 december 1899 in de boerderij van Kobus van Roessel in de Berkhoek. Het waren naast Kobus van Roessel ook Johannes Verhoeven, Martinus van Rooij, Joost Bertens, Adrianus Schapendonk, Johannes Willems, Wilhelmus Verhoeven, Johannes Martens, Johannes van Gorkum, Johannes Verhoeven, Cornelis van Rooij en Martinus Heijmans.

Tot de doelstellingen van de pas opgerichte Boerenleenbank behoorden “het nodige geld voor te schieten en ledig liggend geld” van leden veilig beleggen. Met andere woorden: lenen

en sparen! Voor het lenen zal menigeen in de beginjaren een afwachtende houding hebben aangenomen. Het waren vooral de kleine boeren en de boerenarbeiders die noodgedwongen een beroep deden op de bank. De spaarders hadden geen last van scrupules. Zij waren blij dat ze kort bij huis een veilige plek wisten om hun geld te laten bewaren, terwijl er bovendien rente over het spaarbedrag werd vergoed. Nadat als eersten de buren van kassier Hannes Willems in de Kuil een spaarrekening hadden geopend, volgde er spoedig een aantal boeren en hun meiden en knechten. Ook een aantal klompenmakers wist al snel de weg naar de bank te vinden. Enkele jaren later meldden zich twee prominente spaarders. Voor het aanzien van de bank waren zij erg belangrijk! Het waren pastoor Van Eijl en Willem van Iersel, in de wandeling 'Mijnheer Willem' genoemd. Langzaam maar zeker groeide de bank naar volwassenheid.

In de eerste weken van het jaar 1900 bereidde de piepjonge Boerenleenbank van Udenhout een belangrijk besluit voor. Er had zich iemand gemeld die een bedrag wilde lenen van 350,- gulden. Omdat de aanvrager voldeed aan de geldende voorwaarden werd hij aangenomen als lid van de bank. De beheerders behandelden zijn financieringsaanvrage in de vergadering van 18 februari. Dan is het college van bestuur en de raad van toezicht, bestaande uit twaalf personen, voltallig aanwezig. De vergadering keurde de aanvraag goed en verstrekte het voorschot (de lening) op de navolgende voorwaarden: Het bedrag was af te lossen met 25,- gulden per jaar; De rente bedroeg 3,96 % en de afsluitprovisie 1/10 %; Als zekerheid was sprake van een persoonlijke borgstelling.

Hoe verliep financiering in de 19de eeuw?
Als iemand geld nodig had om te investeren in machines voor de bakkerij of de klompenmakerij of voor de aankoop van een woning of een bedrijfsruimte zal het vaak gebruikelijk zijn geweest eerst eens bij de familie te informeren of iemand bereid was geld te verstrekken. Vaak zullen deze geldverstrekkingen niet zijn vastgelegd, in elk geval niet bij de notaris. In de notariële archieven gebeurde het maar een enkele keer dat een akte van een lening van iemand aan een broer werd verleden.
Was er niemand in de familie beschikbaar voor een lening, dan moest men uitzien naar een andere financieringsbron.

Voordat het fenomeen bank inburgerde was het heel gebruikelijk dat mensen die geld nodig hadden om te investeren dat geld leenden bij lokale particuliere geldverstrekkers of bij particulieren in omliggende dorpen. Men ging brutaal eens buurten bij zo'n geldverstrekker of probeerde via-via in contact te komen. Kruiwagens waren belangrijk. Maar er was wel regelgeving. Het was heel gebruikelijk zo'n 4% rente te vragen, het was heel gebruikelijk dat er sprake was van een onderpand en het was noodzakelijk de lening vast te leggen bij de notaris en aan te melden bij het Bureau Hypotheekregistratie, eerst in 's-Hertogenbosch, later in Tilburg.

In de 19de eeuw, van 1803 tot 1900, zijn bij de Udenhoutse notarissen in totaal 286 financiële transacties afgesloten, gemiddeld zo'n drie per jaar.

Overzicht aantal financiële transacties:

Periode	*Notaris*	*Aantal*	*Gemiddeld aantal per jaar*
1803-1817	Jan van den Bosch	52	3,5
1818-1860	Andries van den Bosch	128	3,0
1861-1885	Adrianus van den Heuvel	57	3,8
1886-1900	Josephus Verkuijlen	49	3,3
		286	

Overzicht omvang van de leningen:

Periode	*Notaris*	*Gemiddeld bedrag per lening nominaal*
1803-1817	Jan van den Bosch	380
1818-1860	Andries van den Bosch	534
1861-1885	Adrianus van den Heuvel	910
1886-1900	Josephus Verkuijlen	1308

In de tijd van de eerste notaris, Jan van den Bosch, was het gemiddelde leenbedrag 380 gulden. In de loop van de 19de eeuw liep dat bedrag op. De Industriële Revolutie en de komst van machines maakten dat bedrijven grotere bedragen moesten investeren en wellicht dat gedurende de 19de eeuw heel langzaam het lef om te investeren ook groter werd. Aan het eind van de 19de eeuw was het gemiddelde leenbedrag 1308 gulden.

Waren kredietverlener en kredietnemer het samen eens, dan ging men naar de notaris om de transactie vast te leggen.
Een voorbeeld:
Op 14 december 1898 leende bakker Martinus Boom 2500 gulden bij het hoofd van de lagere school Adrianus Coppens, ongetwijfeld voor de inrichting van de bakkerij: *Voor mij Josephus Verkuijlen, notaris in het arrondissement Breda, ter standplaats Udenhout, in tegenwoordigheid van nagenoemde getuigen, verscheen Martinus Adrianus Boom, bakker wonende te Udenhout, die verklaarde ter leen te ontvangen gelden deugdelijk schuldig te zijn aan de heer Adrianus Johannes Coppens, hoofd van de school wonende te Udenhout, een som van tweeduizend vijfhonderd gulden, van welk bedrag hij aanneemt en zich verbindt tot de dag der aflossing te zullen betalen interest tegen vier ten honderd per jaar, heden ingaande*.
Daarna volgde een belangrijke passage, namelijk “dat hij tot zekerheid en waarborg” hypotheek verleende op zijn huis, erf en tuin, kadaster sectie F nummers 1931, 1932 en 720, tezamen 14 aren en 87 centiaren.

Kredietnemers moesten een onderpand op hun lening geven. Als de kredietnemer niet in staat was het geld terug te betalen kon de geldverstrekker het onderpand in het openbaar verkopen (executieverkoop). Het was belangrijk die zekerheid vast te leggen in de notariële akte, voldoende gedetailleerd zodat de geldverschaffer hard bewijsmateriaal had. Boeren hadden natuurlijk akkers en weilanden om als onderpand te stellen. Fabrikanten en middenstanders hadden meestal wel een huis om borg te stellen. Als iemand geld wilde en geen eigen bezittingen had om als onderpand te stellen, dan was het mogelijk dat de kredietnemer andere meer vermogende mensen naar voren kon schuiven om borg te staan (derdenhypotheek). Deze mensen moesten dan ook aanwezig zijn bij het opstellen van de notariële akte en deze mede ondertekenen.

Voor grotere leensommen werden alle bezittingen als onderpand gesteld, huis, akkers en weilanden. Maar voor kleinere sommen gold natuurlijk een aangepaste zekerheid. De dagloner Joost Verhoeven leende op 6 januari 1812 100 gulden van de Udenhoutse wagenmaker Gommert Teeuwen. Als onderpand stelde hij een kamer in zijn huis. Schoenmaker Peter Brands uit Loon op Zand leende bij Heijliger van Iersel 600 gulden en stelde een half huis en een halve akker als onderpand. Bij grote bedragen horen grote borgen. Jan Manders, de molenaar van Drunen, leende 14 juni 1821 2700 gulden bij de weduwe Anna Robben – van Eijndhoven en stelde zijn windkorenmolen als onderpand. Op 4 november leenden Andries, Peter en Johanna van Heukelom uit Heukelom 1300 gulden bij de Udenhoutse kuiper Arnoldus Kuijlaars. Ze stelden hun hele hebben en houwen als borg, een huis en 33 akkers en weilanden.

Het kon voorkomen dat iemand een huis als borg had gesteld en dat het huis bijvoorbeeld als gevolg van blikseminslag afbrandde. Dan zat de kredietnemer zonder huis en de geldverstrekker zonder borg. In de tweede helft van de 19de eeuw, toen verzekeringen in zwang kwamen, zie je dan ook dat geldverstrekkers eisen dat uitsluitend verzekerde goederen als onderpand werden ingebracht.

Wie waren de geldverleners
Het is belangrijk de situatie van de 19de eeuw te schetsen. Nadat de Fransen ons land hadden verlaten en in 1815 het Koninkrijk der Nederlanden was uitgeroepen was de 19de eeuw een periode zonder oorlog, althans hier in Nederland. Geen plunderende legers, geen platgebrande akkers, geen brandschattingen. Ja, er was wel mobilisatie met de Belgische Oorlog inclusief inkwartieringen, en er was wel onrust tijdens de Frans-Duitse Oorlog, maar de boeren konden oogsten en de renteniers konden hun bossen en landerijen rendabel maken. Ook waren er veel minder bendes die plunderden. Sinds de Franse tijd werkte politie en justitie al een stuk beter dan in de eeuwen ervoor. En tot slot konden steeds meer boeren de pachtboerderij kopen en zo zelf hun eigen geld verdienen.
Met de jaren kwamen er meer en meer Udenhouters met geld. Dat kun je in een oude sok onder het bed bewaren, maar het was veiliger en slimmer het geld te beleggen, waarbij het verstrekken van leningen een serieuze optie was.

Topfinancier was Heijliger van Iersel, de heerboer op het adres thans Slimstraat 26, die ook eigenaar was van de oliemolen aan de Molenhoefstraat. Hij was rentenier in de zin dat het zijn werk was rendement te maken op zijn bezittingen aan huizen, akkers, weilanden en bossen. Maar Heiliger van Iersel mag toch vooral worden aangeduid als een eerste Udenhoutse bank. Bij zijn nalatenschap erfden twee van de kinderen maar liefst 124 schuldbekentenissen. Die sloot hij af bij vele notarissen in de omgeving, en ook in Udenhout. Bij de Udenhoutse notarissen is hij in de periode van 1810 tot aan zijn overlijden in 1837 maar liefst 29 keer de geldverschaffer en na zijn overlijden wordt die rol nog enkele jaren overgenomen door zijn weduwe Johanna Maria van Iersel – van Abeelen; dat was zo'n 30% van het totaal aantal leningen in die periode.
In die periode was Heijliger van Iersel ongetwijfeld de rijkste boer van het dorp. Hij had drie priesterzonen. Vier jaar na zijn overlijden is de Udenhoutse kerk gebouwd en hebben zijn weduwe en een ongehuwde dochter Arnolda belangrijke schenkingen gedaan voor het interieur van de kerk zoals het hoofdaltaar en de preekstoel. De weduwe, een ongehuwde dochter en een ongehuwde zoon hebben gedrieën de grootste zerk op het Udenhoutse kerkhof.

Andere welgestelde financiers waren Cornelis Antonie van Iersel (den Fransen boer), burgemeester Josephus van Iersel (vader van gouden Willem van Iersel), leerlooier Willem van den Bosch (zoon van notaris Andries van den Bosch) en kuiper Arnoldus Kuijlaars.

Vaak zie je dat mensen -zeer waarschijnlijk tijdelijk- over een vermogensoverschot beschikten en dan zeer actief waren op de geldmarkt. Een mooi voorbeeld is Gerardus van Beurden, leerlooier en schoenmaker en later café-eigenaar. Hij was als geldverstrekker precies vijf jaren actief, vanaf 1846 tot 1850. In die jaren was hij naast Josephus, zoon van Heijliger van Iersel, de enige actieve geldschieter in het dorp en verstrekte in die korte tijd maar liefst 32 geldleningen.

Vaak zie je dat boeren onderling lenen. Op 17 september 1887 leende Cornelis van de Pas 3000 gulden bij Hendrik Verstijnen.

Het overgrote deel van de leningen werd toch wel afgesloten door bedrijven, schoenmakers, klompenmakers, bakkers, molenaars, kleermakers, herbergiers, timmerlui, winkeliers, etc. Een enkele keer komen grotere investeringen van grotere bedrijven in de akten voor, zoals Adam Velsen papierfabrikant uit Boxtel die op 6 oktober 1831 bij Heijliger van Iersel maar

liefst 8.000 gulden leende voor de aanschaf van een nieuwe papiermolen. En toen al, in 1831, eiste Heijliger van Iersel dat voor de papiermolen een verzekering werd afgesloten. Maar vaak waren het kleine zelfstandigen die een lening afsloten met hun leverancier. Wellicht was dan sprake van noodzakelijk leveren zonder dat er voldoende liquide middelen beschikbaar waren. Een voorbeeld is een lening van Arnoldus van Zon, eigenaar van een café op de hoek van 't Winkel met de Gommelsestraat, die op 5 juni 1812 een lening afsloot van 175 gulden bij Adriaan Mombers, brouwer in Oisterwijk.

Enkele bijzondere transacties

De Kreitenmolen
Op 26 mei 1823 financierde Heijliger van Iersel met een bedrag van 4.000 gulden Cornelis van Riel, bakker en eigenaar van de Kreitenmolen, waarbij de Kreitenmolen als onderpand werd gesteld. Het was voor Heijliger van Iersel zijn grootste transactie tot dan toe. Een mooie Udenhoutse samenwerking. Vele jaren later in 1856, dochter Petronella van Riel was toen eigenaar, brandde de Kreitenmolen af waarna in 1857 opnieuw een Cornelis van Riel eigenaar werd.

De koop van de grond voor de steenfabriek
In 1889 kochten de ondernemers Bartje de Rooij en Willem Weijers van de familie Heijmans een enorm omvangrijk terrein om er een steenfabriek te bouwen en te exploiteren, eerst de Steenfabriek Weijers, later de Steenfabriek Udenhout. De ondernemers moesten niet alleen een terrein financieren, ook een fabriek bouwen, een smalspoorlijn aanleggen, machines installeren en gereedschappen aanschaffen en ook mensen in dienst nemen. Daar was veel geld voor nodig.

Een financieringsbron was dat de beide ondernemers weliswaar van de familie Heijmans de grond in eigendom kregen, maar tegelijkertijd het bedrag niet in een keer betaalden, maar dat uitspreidden over de jaren. Op 15 mei 1889 zaten de beide ondernemers met de familie Heijmans bij de notaris om twee leningen vast te leggen, een lening van 3.000 gulden bij Adriaan Heijmans, gemeenteontvanger van Udenhout, en een lening van maar liefst 15.000 gulden bij Francis Heijmans en Cornelia Brekelmans – Heijmans.

De zus van frater Andreas
Cornelia van den Boer, zus van frater Andreas van den Boer, woonde in Berkel op 't Heuveltje, de boerderij in de binnenhoek. Zij was getrouwd met Willem Robben. Ook zij waren in staat als geldverstrekkers op de geldmarkt actief te zijn. En vier keer gebeurde dat bij de Udenhoutse notaris. Op 22 augustus 1870 verstrekte Willem Robben een lening aan landbouwer Jan van Bavel, op 1 maart 1873 aan metselaar Franciscus Vercammen (van betonfabriek De Leeuw) en op 31 oktober 1873 aan leerlooier Joannes Ebben. Op 9 december 1889 verstrekte Cornelia Robben – van den Boer een lening aan de Udenhoutse landbouwers Johannes, Arnoldus en Antonia Schoenmakers.

Udenhoutse middenstanders
De notariële archieven geven een beeld van de Udenhoutse middenstand, over familienamen in combinatie met beroepen. Een opsomming: bakker Martinus Boom, bakker Pieter van Dam, bakker Huibert Maas, bakker Zeger Pieren, bakkers Cornelis en Willem van Riel, dakdekker Adriaan Lommers, herbergier Arnoldus van Zon, herbergier Anna Robben – van Eijndhoven, herbergier Jan Sweens, herbergier Wilhelmus Witlox, houtzager Johannes Klomp, kleermaker Hendrik Klijn, kleermaker Jan Sweens, klompenmakers Adrianus en Wilhelmus Brok, klompenmaker Joannes Merkx, koperslager Franciscus van den Bosch, koperslager Andreas van de Pas, kuiper Arnoldus Kuijlaars, kuipers Josephus en Michiel van Vugt, leerlooier Joannes Ebben, leerlooier Hendrik Maas, linnenwever Joannes Poth, metselaars Adriaan en Franciscus Vercammen, machinist Wilhelmus van Gorp, molenaar Christiaan Hendrikx, molenaar Cornelis van Riel, molenaar Adriaan Verhoeven, olieslager

Peter van der Wegen, rietdekker Hendrik van den Brand, rietdekker Johannes van der Loo, schilder Bernard Hüstege, schoenmakers Adriaan en Jan van Biljouw, schoenmaker Jan van Broekhoven, schoenmaker Marinus Heessels, schoenmaker Walterus Smolders, schoenmaker Jan van der Sterre, schoenmaker Cornelis Sweens, smid Cornelis van den Biggelaar, timmerman Willem van Iersel, timmerman Adrianus Lommers, timmerman Petrus van de Plas, verver en glazenmaker Hendrik Pieren en winkelier Johannes van Houten. Allemaal hadden ze geld nodig om te investeren en voor de korte termijn liquiditeit. Allemaal kwamen ze op het kantoor van de notaris om de financiering vast te leggen.

Een enkele keer bevatten opeenvolgende akten een stukje bedrijfsgeschiedenis. Op 4 oktober 1890 leende kleermaker en herbergier Jan Sweens bij de Tilburgse tabakskerver Peter Knegtel maar liefst 6.000 gulden. De kleermaker kocht de herberg uit het faillissement van herbergier Van Uden. Sweens wilde flink gaan investeren in zijn nieuwverworven herberg en bouwde deze om tot hotel Sweens op de hoek van de Kreitenmolenstraat en de Groenstraat. Drie jaar later was hij geen schoenmaker meer. Op 1 maart 1893 leende de herbergier Jan Sweens 2.100 gulden bij dorpsgenoot Peter Bertens.

Ook in de 20e eeuw private geldschieters

Ook na 1900 bleef het niet ongebruikelijk om bij particulieren aan te kloppen voor een lening. Dokter Joseph Louis Lobach (huisarts in Udenhout van 1908-1945) blijkt zo'n private geldschieter te zijn geweest. In 1933 staat Joseph Louis Lobach genoemd in een hypotheekakte met een waarde van ƒ700,- tegen 4% rente, bijna driekwart jaarsalaris van een gemeente-geneesheer. Er is een hypotheekakte opgemaakt op 21 november 1933 door Aloysius Antonius Josephus Maria van Meerwijk, kandidaat-notaris, waarnemende het vacante kantoor van wijlen Henricus Petrus Antonius van Vlijmen, notaris in Helvoirt. De geldverstrekker was dus dokter Lobach die geld leende aan Arnoldus Kuipers uit Udenhout. Het geld blijkt te zijn gebruikt voor het kopen van drie stukken weiland in de Hoornmanketiend in Udenhout sectie C nummers 29, 32 en 33, samen groot 1 ha, 7 are en 30 centiare (10730 m^2). Arnoldus Kuipers kocht deze weilanden van de Stichting tot Bevordering Landbouw. Daarvoor was kasteelheer Le Mire eigenaar van deze weilanden. Dokter Lobach was zelf niet aanwezig bij de ondertekening en had daarvoor notarisklerk Schuurmans gemachtigd. Dat gebeurde volgens de akte mondeling.

Hoofdstuk 6

1881

De grond vergaren voor de aanleg van de Brabantse spoorlijn

Op 4 juni 1881 is de spoorlijn ’s-Hertogenbosch – Tilburg in gebruik genomen en ook het Udenhouts station. Voor de aanleg van de lijn moest de grond van de eigenaren worden gekocht. Werk voor de notaris om dat allemaal vast te leggen.

De Zuidooster Spoorwegmaatschappij
In 1839 werd de eerste spoorlijn in Nederland in gebruik genomen, tussen Amsterdam en Haarlem. Geleidelijk aan kwamen er steeds meer spoorverbindingen, zoals de spoorlijn van Breda over Tilburg naar Maastricht (Staatslijn E, opgeleverd in 1865) en de spoorlijn van Utrecht over ’s-Hertogenbosch naar Eindhoven (Staatslijn H, opgeleverd in 1870). Nadat in 1870 de lijn Utrecht – Eindhoven gereedkwam, is het idee ontstaan om ook Tilburg en Den Bosch met elkaar via een spoorlijn te verbinden.

Op 2 juli 1872 is de Nederlandsche Zuidooster Spoorwegmaatschappij opgericht, speciaal om de Zuidooster-spoorlijn ofwel de Brabantse spoorlijn aan te leggen. Het traject van de Brabantse spoorlijn is Tilburg – ’s-Hertogenbosch – Nijmegen, een traject van 66 kilometer. Het traject sloot bij Tilburg aan op de spoorlijn Breda – Maastricht en bij ’s-Hertogenbosch op de spoorlijn Utrecht – Boxtel. Zo ontstond een netwerk van spoorlijnen.

De ingenieurs van de Zuidooster Spoorwegmaatschappij gingen voortvarend te werk, bepaalden het precieze tracé van de spoorlijn en overlegden met het Kadaster welke akkers, weilanden en eventueel met huizen bebouwde percelen moesten worden aangekocht.

De eerste spoorlijn-akten bij de notaris
De ingenieurs gingen zo voortvarend te werk dat al op maandag 23 juni 1873 een reeks grondaankopen voor de Udenhoutse notaris werden afgehandeld. De ingenieurs wisten natuurlijk exact welke percelen of delen van percelen ze wilden aankopen. Ze hadden ervaring met eerdere trajecten over de inhoud van contracten en zo was het ook mogelijk om tempo te maken.

Maandag 23 juni 1873 zal wel een besproken dag zijn geweest. Het was zeker niet zo dat de ingenieurs het al met iedereen eens waren, en toch werden een hele dag lang al een heleboel percelen aangekocht. Dat was misschien ook om de druk op te voeren bij die verkopers waarmee men het nog niet eens was. De boodschap was duidelijk: die spoorlijn komt er in elk geval. De Nederlandsche Zuidooster Spoorwegmaatschappij werd deze dag vertegenwoordigd door de heer Andries Adolph van de Velde, kandidaat-notaris in Wijchen.

Ten kantore van notaris Adrianus van den Heuvel passeerden deze dag de volgende notariële akten:

1873, nummer 73
Johannes van den Hout uit Tilburg verkoopt het noordelijk deel van perceel bouwland F864 (1,13 are) en perceel bouwland F866 (0,42 are) te Udenhout voor de prijs van 250 gulden.

1873, nummer 74
Johannes Verhoeven voor zichzelf en als voogd van de kinderen van zijn broer Hendrik Verhoeven, Anna Verhoeven en Cornelis Heijmans, echtgenoot van Maria Verhoeven,

verkopen gezamenlijk drie percelen: perceel weiland F1006 (3,20 are), middelste deel van perceel schaarbos E458 (24,75 are) en het noordelijk deel van perceel weiland E461 volgens afpaling (0,06 are), in totaal voor 848,85 gulden.

1873, nummer 75
Zelfde verkopers verkopen een aanvullend deel van perceel weiland F1006 (0,05 are). Het is maar een klein stukje, 5 centiare. Of de ingenieurs waren achter een rekenfoutje gekomen of de familie Verhoeven had de maatlat nog eens genomen. In elk geval werd een aanvullende akte opgesteld en gingen ook de aanvullende 5 centiare over ten behoeve van de spoorlijn, waar de familie Verhoeven 1,15 gulden ontving.

1873, nummer 76
Cornelis Heijmans junior verkoopt zes percelen bouwland, weiland en schaarbos: perceel E875 (5,30 are) are, perceel E481 (34,40 are), perceel E484 (10,70 are), perceel E472 (16,94 are), perceel E470 (7,56 are) en perceel E 588 (27,23 are). In totaal gaat het om 102,13 are waarvoor Cornelis Heijmans 2854,20 gulden ontvangt. De verkoper weet daarbij te bedingen dat de spoorwegmaatschappij regelt dat hij een uitweg heeft op “de resterende delen” van de percelen E481 en E472. Blijkbaar werd met het verkochte deel ook een uitweg op een openbaar pad afgesloten. Cornelis Heijmans ontving er toch een mooi bedrag voor.

1873, nummer 77
Johannes Kuijpers landbouwer te Oisterwijk verkoopt perceel bouwland E485 volgens afpaling (16,15 are) voor de prijs van 581,40 gulden.

1873 nummer 78
Peter Brekelmans, getrouwd met Adriana Bertens, Josephus, Peter, Engelberta, Adriaan, Petronella en Joannes Bertens verkopen perceel bouwland sectie E471 (41,40 aren) voor 1117,80 gulden.

1873 nummer 79
Adriana van Strijdhoven, zonder beroep wonende te Udenhout, verkoopt een perceel weiland gelegen te Udenhout sectie E448 (17,40 are) voor 417,60 gulden.

1873 nummer 80
Franciscus en Wilhelmus Bertens te Udenhout, verkopen bouw- en weiland en schaarbos te Udenhout, het middelste deel van E449 (32,40 are) volgens afpaling voor 2854,20 gulden.

1873 nummer 81
Petrus Cornelis Hendriks, landbouwer wonende te Baarle-Nassau, voor zichzelf en als gevolmachtigde van zijn broeders Gerardus Hendriks en Adrianus Hendriks, landbouwers ook te Baarle-Nassau, een perceel houtbos, het zuidelijk deel van perceel E453 (1,80 are) volgens afpaling voor de prijs van 21,60 gulden.

1873 nummer 82
Tot slot van de dag komen Jacobus van Gorkum, knecht wonende in Udenhout, en Jan van Gorkum, landbouwer in Berkel-Enschot, langs. Zij handelen namens maar liefst 15 betrokkenen: Johannes van den Bosch, landbouwer Udenhout, Maria van den Bosch, landbouwer Udenhout, Cornelis Brekelmans, arbeider Udenhout gehuwd met Johanna van den Bosch, Adriaan van den Bosch, landbouwer Udenhout, Adriana van Gorkum weduwe Adriaan Brekelmans, Maria van Gorkum weduwe Martinus Schoenmakers, arbeidster Udenhout, Maria Schoenmakers, dienstmeid Udenhout, Johanna Schoenmakers, dienstmeid Berkel-Enschot, Cornelis van Gorkum, landbouwer Udenhout, Jan van Wagenberg, landbouwer Udenhout , Johannes van der Loo, strodekker Udenhout, Adriaan van Gorkum, landbouwer Udenhout, Hendrik van Gorkum, landbouwer Udenhout, Johanna van Gorkum,

landbouwer Berkel en Wilhelmus Schapendonk, particulier, Udenhout. Het gaat overigens maar om één perceel E460 (15,69 are) waarvoor 750 gulden wordt ontvangen.

Over de hele dag genomen zijn de volgende transacties gesloten:

Verkoper	Aren	Guldens	Gemiddelde prijs per are
Johannes van den Hout	1,55	250,00	
Familie Verhoeven	24,84	850,00	34,20
Cornelis Heijmans	102,13	2854,20	27,94
Johannes Kuijpers	16,15	581,40	36,00
Familie Bertens	41,40	1117,80	27,00
Adriana van Strijdhoven	17,40	417,60	24,00
Franciscus en Willem Bertens	32,49	874,80	26,92
Petrus Hendriks	1,80	21,60	12,00
Jacobus en Jan van Gorkum	15,69	750,00	47,80

Er was geen sprake van een centraal afgesproken uniforme prijs per vierkante meter. Dat kan te maken hebben met wat men noemde *snijschade* en *omrijschade*, bijvoorbeeld als een boer in plaats van één grote akker twee kleinere akkers kreeg en ook nog ieder aan een kant van de spoorlijn. Hierbij kan worden aangetekend dat in 1872 bij de aanvang van de onderhandelingen de gemeenteraad in discussie is gegaan om een bedrag van 10.000 gulden uit te trekken om daarmee een hogere prijs aan de boeren te kunnen betalen, maar burgemeester Josephus van Iersel had zijn gemeenteraad niet kunnen overtuigen.

In alle aktes staan overigens exact dezelfde voorwaarden, waaronder de verkoop tot stand komt, te weten:
- Dat het verkochte overgaat zonder vrijwaring wegens zichtbare of verborgen gebreken, noch voor de juistheid van de opgegeven kadastrale indeling.
- Dat als in de praktijk blijkt meer grond nodig te zijn, deze extra grond tegen dezelfde voorwaarden wordt gekocht.
- Dat de koopster te haren koste zo nodig zal voorzien in de behoorlijke waterlozing der overblijvende delen.
- Dat het gekochte dadelijk kan worden aanvaard.

En zoals gezegd is bij sommige aankopen het recht op uitweg een onderwerp om afspraken te maken, met name dat de spoorwegmaatschappij de kosten daarvan op zich neemt.

Op de eerste dag had de spoorwegmaatschappij de eerste 17 percelen in bezit.
Twee dagen later volgt nog een transactie, en wel met Engelbertus Verhoeven. Hij verkoopt een weiland F869 (13,30 are) volgens afpaling voor de prijs van 790 gulden. Dat is goed onderhandeld, een prijs van ruim 59 gulden per are. Engelbertus Verhoeven handelde namens een heleboel betrokken personen, die hun handtekening tot machtiging hebben gezet op 24 juni. Mogelijk was op 23 juni de machtiging niet rond en moest om die reden op 25 juni een extra sessie worden gepland.

Een tweede verkoopdag, nu met hypotheekverstrekking
Op 8 juli 1873 volgde een tweede verkoopdag. Op de eerste dag waren alle transacties tegen contante betaling tot stand gekomen. Tenzij er een betaaldag was afgesproken, hebben alle verkopers die dag hun geld in ontvangst kunnen nemen. Op de tweede verkoopdag was er een verschil. Nu kregen de verkopers geen contant geld, maar er werd een hypothecaire lening afgesproken, waardoor de spoorwegmaatschappij de betalingen over meerdere jaren kon uitsmeren. De hypotheken worden geregistreerd in Tilburg.

Een overzicht van de transacties van 8 juli 1873:

Burgemeester Joseph van Iersel handelt ook namens zijn vader, zijn broers en zijn zus en verkoopt het middelste deel perceel bouwland F828 (8,60 are), het middelste deel perceel bouwland F862 (29,05 are), het middelste perceel bouwland F870 (6,30 are), het noordelijkste deel perceel bouwland F1409 (0,38 are), het noordelijkste deel perceel bouwland F1011 (0,20 are), het noordelijke deel perceel bouwland E450 (5,93 are), het zuidelijk deel perceel bouwland E445 (1,10 are) en het zuidelijk deel van een perceel schaarbos E457 (4,16 are), het noordelijk deel van perceel bouwland sectie F828 en het zuidelijk deel van perceel bouwland F870 (1,29 are), alles volgens afpaling.

Gerardus van Beurden te Udenhout, president van en als zodanig vertegenwoordigende het Algemeen Armbestuur van Udenhout verkoopt het middelste deel van een perceel bouwland F830 (9,03 are) en het noordelijk deel van hetzelfde perceel bouwland (5,97 are) volgens afpaling.

Elisabeth Brands, weduwe van Arnoldus Martinus Kuijlaars, kuiper Arnoldus Kuijlaars en winkelier Joannes Rats, allen te Udenhout, verkopen het middelste deel van het perceel bouwland F831 (15,08 are) volgens afpaling en onder de voorwaarde dat ter plaatse van het verkochte over den aan te leggen spoorweg overweg zal worden verleend ten behoeve van het overblijvende deel van voorschreven perceel.

Cornelia van Baal te Udenhout verkoopt het perceel bouwland F873 (3,93 are).

Adriaan van der Schoor trad op als gemachtigde van Gerardus van Beurden leerlooier, Franciscus Burgmans, weduwnaar van Francina van Beurden, Hendrik Driessen, hoofdonderwijzer te Nieuwkuijk, gehuwd met Adriana van Beurden, Willem Versterre, fabrikant te Tilburg, gehuwd met Petronella van Beurden, Gerarda van Beurden en Maria van Beurden. Hij verkoopt een perceel bouwland F871(16,88) are en het middelste deel van perceel bouwland F1435 (8,0 are).

Adriaan van der Schoor verkoopt voor zichzelf het middelste deel van perceel bouwland F1436 (14,37 are) en het zuidelijke deel van perceel bouwland F1408 (1,03 are).

Cornelis Verhoeven te Udenhout verkoopt het westelijke deel van een perceel bouwland E446 (1,48 are) en het middelste deel van een perceel weiland E452 (23,61 are).

Adrianus Canters te Oisterwijk, president van en als zodanig vertegenwoordigende het Roomsch Katholiek parochiaal Armbestuur te Oisterwijk, verkoopt van haar bezittingen in de Mortel het zuidelijk deel van een perceel bouwland E427 (0,25 are).

Dan komt opnieuw de burgemeester langs. Josephus van Iersel te Udenhout als gevolmachtigde van neef Tossanus Johannes Antonius Franciscus van Oorschot te Eindhoven, verkoopt het middelste deel van een perceel bouwland E573 (14,10 are) en het middelste deel van een perceel bouwland E349 (60,40 are), een en ander volgens afpaling.

In totaal 45 percelen via de Udenhoutse notaris
Daarna komen er verspreid over de jaren nog enkele verkooptransacties ten behoeve van de spoorlijn voorbij:

Op 30 juni 1874 verkoopt Cornelis van Hukelom uit Heukelom een perceel in Udenhout F823 (15,48 are).
Op 4 juli 1874 verkoopt burgemeester Josephus van Iersel nog een heel klein stukje grond E450 (1,34 are).
Op 4 september 1876 verkoopt Petrus Franciscus van Beugen te ’s-Hertogenbosch, eigenaar van de Gasthuishoeven, bouwland perceel D740 (12,55 are), perceel bouwland D762 (15,30 are) en perceel bouwland D1066 (25,20 are). Petrus van Beugen krijgt het voor

elkaar dat de spoorwegmaatschappij een overweg aanlegt met een afsluitbare slagboom, een parallelweg ten noorden van de spoorlijn en een parallelweg ten zuiden van de spoorlijn aanlegt en onderhoudt.
Op 13 augustus 1880 volgt nog een verkoop door Petrus van Beugen van één perceel aan de Zuidooster Spoorwegmaatschappij. Het gaat om perceel D1361 (7,60 aren).

Daarmee is het totaal aantal percelen dat de Zuidooster Spoorwegmaatschappij heeft gekocht via de Udenhoutse notaris gekomen op 45 stuks.
In totaal zijn 95 percelen gekocht. De andere 50 zijn gekocht via notarissen in de omgeving, mogelijk omdat de verkopers voor andere transacties al zaken deden met die notarissen. De inhoud van die akten is ongetwijfeld overeenkomstig met die van de akten ten kantore van de Udenhoutse notaris Adrianus van den Heuvel.

De aankoop van gronden voor de spoorlijn op het grondgebied van Udenhout en Biezenmortel vond plaats via vijf notarissen, naast de Udenhoutse notaris Adrianus van den Heuvel waren dat notaris Eugenius van Etten uit Helvoirt, notaris Willem Coolen uit Helvoirt, notaris Ignatius Breda uit Oisterwijk en notaris Dirk Molhuijsen in Vught.

Onteigening
De eerste grondtransacties vonden plaats op 23 juni 1873, de laatste op 8 juli 1876. De laatste betrof de transactie met de Vughtse burgemeester Petrus van Heeswijk.
Met slechts één partij kwamen de onderhandelingen niet rond. Dat was met de Bosschenaar Franciscus Mennen, de zwager van Petrus van Beugen, eigenaar van de Gasthuishoeven in Biezenmortel, waar later – in 1903/ 1904 – Huize Assisië is gebouwd.

Het kwam tot een rechtszaak waarbij de rechter van de Arrondissementsrechtbank in ’s-Hertogenbosch overging tot onteigening, waarbij de rechter de prijs van de grond bepaalde. De opgelegde transactie werd geregistreerd bij het Hypotheekkantoor te ‘s-Hertogenbosch op 20 juni 1877.

Verhuur van gronden naast de spoorlijn
Op 29 april 1879 was de spoorlijn blijkbaar al aangelegd en kon de spoorwegmaatschappij beginnen met de verhuur van gronden vlak naast de spoorlijn. Namens de spoorwegmaatschappij handelde de Udenhoutse kandidaat-notaris Verkuijlen.

Zo vond twee jaar later, op 4 juli 1881, een openbare verkoop plaats van hooigras, ongetwijfeld afkomstig van de bermen van de spoorlijn.

Spoorwegovergangen
Bij de aanleg van de spoorlijn werd keurig voldaan aan de wensen van de boeren die hun gronden verkochten aan de Zuidooster Spoorwegmaatschappij ten behoeve van de aanleg van een spoorlijn. Overal kwamen er spoorwegovergangen. En zolang er, zoals in de beginfase, maar acht treinen per dag passeren, vier in de richting Tilburg en vier in de richting ’s-Hertogenbosch, dan is de rampzalige impact ervan nog te overzien. Maar met de jaren werd er landelijk meer gebruik gemaakt van de spoorwegen, waren er meer reizigers, meer treinen en was er dus ook meer gevaar. Landelijk gebeurden er vaker ongelukken hetgeen leidde tot centrale maatregelen. Vanaf 1923 kwam er centraal beleid. In Udenhout kwamen er twee bewaakte spoorwegovergangen, over de Kreitenmolenstraat en bij Klein-Duitsland. Verder werd het aantal onbewaakte overgangen teruggebracht tot den Berkhoek, de Winkelsesteeg, de Gommelsestraat bij Brabantshoek en de Winkelsestraat (nu Capucijnenstraat) bij Huize Assisië. Intussen zijn van deze vier onbewaakte overgangen de eerste twee verdwenen en de laatste twee beveiligd.

Hoofdstuk 7

1902
De afkoop van de gehate Lacoste tiend

Een spannende dag voor de notaris en voor de boeren
Woensdag 11 juni 1902 was het een spannende dag in Udenhout en het notariskantoor was de plaats van handeling. Notaris Jan Vroemen zal beslist zijn ’s zondagse pak hebben aangetrokken, evenals de vertegenwoordigers van de Udenhoutse boerenstand in functie als bestuurders van de Boerenleenbank: Kobus van Roessel uit de Berkhoek, Jan van Joosje Verhoeven uit de Kuil en kassier Hannes Willems uit de Kuil. Het is vrijwel zeker dat de twee getuigen, die doorgaans in hun rol als getuige hun doordeweekse plunje aanhielden, op de speciale dag van vandaag eveneens hun allerbeste kleren aanhadden. Het waren Kobus Ebben en Graard Hamers. Er waren vijf deftige heren onderweg vanuit Den Haag, Dordrecht en Rotterdam.

Voor verreweg de meeste boeren van Udenhout en Biezenmortel was het een belangrijke dag. Misschien kwamen ze wel nieuwsgierig kijken. Er kwam eindelijk een einde aan de vervelende Lacosta-tiend, een belasting die voor de boeren een extra kostenpost was en waarmee ze ten opzichte van boeren in de omgeving moeilijker konden concurreren.

Een tiend is van oorsprong een soort belasting, oorspronkelijk een belasting in natura over alle landerijen en levend vee. Een tiend kon in handen zijn van de overheid, maar ook van kerken en kloosters. Zo was er in Udenhout sprake van de Hoornmanke tiend, de Hooghoutse tiend, de Novaliatiend en ook de Lacosta tiend. Wanneer na de oogst het koren in hopen op de akker stond, moest vanwege de tiendheffer de tiende, de twintigste, de dertigste en de veertigste hoop worden gemerkt. De vijftigste hoop was belastingvrij. Als de boer de oogst binnenhaalde liet hij de gemerkte hopen staan. Die werden op het land verkocht en de opbrengst moest worden afgedragen aan de tiendeigenaar. De weerstand tegen de tiend was zo groot dat boeren vaak weigerden om mee te werken. Ze lieten de korenhopen wel op de akkers staan, maar ze werkten niet mee aan de verkoop ervan. De eigenaar moest arbeiders inhuren om overal het gemerkte koren van de akkers te halen, naar verzamelplaatsen te brengen en te vervoeren naar de laad- en losplaatsen van de spoorwegen. De boeren scholden vaak de arbeiders van de tiendheffer uit en soms kwam er zelfs de veldwachter aan te pas. De weerstand van de boeren was zo groot dat ze bij een openbare verkoop van het koren van de tiendeigenaar wel massaal naar een verkoopplek gingen maar er niets kochten.

De Udenhouter Tinus Keuninx (1881-1977) kende op hoge leeftijd nog een vers dat over de tiendrechten gaat:
In Vlijmen werd de tiend verpacht, men ging er allen heen
Mijnheer notaris zit en wacht, maar bieden deed niet een!
In Drunen kwam toen eens een boer met paard en kar op het land
Maar koren kreeg hij geen, o nee, maar wel een kar met zand!
In Baardwijk was het nog een gekkere boel; daar kreeg, het is geen jok,
De veldwachter op zijn smoel met de burgemeestersstok.
In Vlijmen, Drunen, Waalwijk, Sprang, en nog veel plaatsen meer
Was men voor geen bedreiging bang, van zulk een tiendrechtheer.

In Udenhout was de Lacostatiend het omvangrijkst, vernoemd naar Adriaan Lacosta, rechter in Dordrecht. Hoe hij aan het recht is gekomen, is onbekend, maar er is zeker een relatie met de Nederduits Hervormde Kerk van Dordrecht.

De boeren van Udenhout en Biezenmortel hadden in 1899 hun eigen Boerenleenbank opgericht. Het zijn de bestuurders van de Boerenleenbank geweest die contact hebben gezocht met de eigenaren, de nazaten van Adriaan Lacoste, om tot een afkoopregeling te komen. Dat lukte en dat werd beslecht bij de notaris. Het was woensdag 11 juni 1902. De vijf heren uit Holland arriveerden en kregen ongetwijfeld koffie en notaris Jan Vroemen zal ook hebben gezorgd voor een stuk koek erbij.

Fragmenten uit de notariële akte
Heden, den elfden juni 1902 verscheen voor mij Jan Mathijs Hubert Vroemen, notaris in het arrondissement Breda ter standplaats Udenhout, in tegenwoordigheid van de nagenoemde getuigen:
1: De heer Adriaan Cornelis van der Sande Lacoste, kapitein ter zee bij de Koninklijke Nederlandse Marine, wonende te ’s-Gravenhage, in hoedanigheid als gemachtigde van vrouwe Antoinetta Philippina de Jongh, weduwe van de heer Carel Elia van der Sande Lacoste, te Dordrecht en vrouwe Antoinetta Philippina van der Sande Lacoste, weduwe van Willem van Oorschot, te ’s-Gravenhage.
2: De heer Jan van Alphen te Rotterdam als gemachtigde van vrouwe Johanna Verweij, echtgenoot van Hendrik Christiaan van Alphen Janzoon, makelaar te Rotterdam.
3. De heer Charles Miseroy, notaris te Amsterdam, als lasthebber van mejuffrouw Maria Henriette Verweij en mejuffrouw Maria Adriana Verweij te Nijmegen.
4. De heer doctor Hendrik Willem Catharina Elia Büchmann, leraar aan het gymnasium te Amsterdam mede namens zijn vrouw en als lasthebber van mejuffrouw Leonora Agatha Verweij te Samarang en de heer Samuël Verweij, ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Gombong Java, mejuffrouw Cornelia Jacoba Verweij te Florence en de heer Henry Verweij, elektrotechnisch ingenieur te Milaan.
5. De heer Gijsbert van Ardenne, boekhouder wonende te Dordrecht als gemachtigde van Johannes Elia Redorf, bakker, en Arie Mom, eveneens bakker, beide te Dordrecht.

Tot de onderhandse verkoop van het onverdeeld aandeel in na te melden tiend aan de Nederduits Hervormde Gemeente toebehorende, is toestemming verleend door de Algemene Kerkeraard van die Gemeente bij beschikking van 2 juni 1902 in gevolge artikel 21 van het Reglement op de Diaconieën, door het Klassikaal Bestuur van Dordrecht bij beschikking van 5 juni 1902 van welke beide beschikkingen afschriften aan deze minuut zijn gehecht om daarmede gelijktijdig ter registratie te worden aangeboden.

Welke comparanten handelende als vermeld, verklaarden te hebben verkocht en mitsdien in volle en vrije eigendom af te staan en over te dragen aan de Boerenleenbank te Udenhout, aldaar gevestigd, tot welken aankoop is besloten met algemene stemming der tegenwoordige leden in de Algemene Vergadering van de Boerenleenbank te Udenhout, gehouden op 31 mei 1901, welk besluit is goedgekeurd door de Raad van Toezicht van de leenbank te Udenhout en door de Raad van Toezicht der Coöperatieve Centrale Boerenleenbank in een vergadering van de Raad op 10 juli 1901, zijnde extracten uit de notulen van die vergaderingen aangeboden.

De navolgende tienden onder Udenhout en Berkel met alle daaraan verbonden rechten verdeeld in zes klampen als:
1. Nieuwe tiend eerste klamp ten noorden begrensd door de Oude Bosschebaan, ten zuiden door de Broeksteeg en ten westen grenzend aan Loon op Zand.
2. Nieuwe tiend tweede klamp ten noorden begrensd door de Broeksteeg, ten oosten door de Moffenhoeve tot aan de Grote Lei en ten westen door de Houtsestraat tot aan de Broeksteeg.

3. Nieuwe tiend derde klamp, ten noorden begrensd door de gemeente Drunen langs de Oude Bosschebaan, ten oosten en zuiden door de Liessenhekken langs de Lei en het Kwaadstraatje tot aan de Steenovensvelden en de Oude Tiend, ten westen door de Schoorstraat, daaronder begrepen de landerijen genaamd Moffenhoef.
4. Zeshoeven tweede klamp, ten noorden begrensd door de Kruisstraat, ten oosten door de Kreitenmolenstraat, ten zuiden de gemeente Berkel.
5. Achthoeven eerste klamp, ten noorden begrensd door de Gommelsestraat tot aan de Lei, ten oosten de Lei tot aan de Winkelsesteeg en langs de Mortelsteeg tussen de huizen van de Arme van Oisterwijk tot aan de loop en langs de loop tot aan de Kreitenmolenstraat en ten westen aan de Groenstraat.
6. Hooghoutse tienden ten noorden begrensd door de Biezenmortelsestraat, ten oosten de Gijzelsestraat of de gemeente Helvoirt, ten zuiden het Bospad en ten westen de Hooghoutse tiend eerste klamp tot de hoeve van Cornelis Nicolaas van de Pas.

Mede zijn ten deze verschenen de heren Jacobus van Roessel en Johannes Verhoeven, landbouwers wonende te Udenhout, ten deze handelende voor zich in hoedanigheid als vermeld en als lasthebber van het bestuur van de Boerenleenbank, verklarende in hunne gemelde hoedanigheid voormelde tiend te hebben gekocht en in koop accepteren voor de Boerenleenbank te Udenhout.

Volgens verklaring van partijen is deze verkoop en koop geschied voor een som van 45.000 gulden, die de comparanten verkopers, handelende als vermeld, erkennen op heden te hebben ontvangen van de heer Johannes Willems, landbouwer wonende te Udenhout, hier mede verschenen en die betaling doende in zijn kwaliteit als secretaris-penningmeester van de Boerenleenbank te Udenhout.

De voormelde tiend is de verkopers aangekomen uit de nalatenschap van de heer Adriaan Lacoste, ongehuwd overleden te Rotterdam in het jaar 1821.

Het bedrag van de afkoop was 45.000 gulden. Dat bedrag werd door de Boerenleenbank naar rato van de omvang van hun bezittingen verdeeld over de boeren van Udenhout en Biezenmortel en als een schuld bij de bank geregistreerd. Boeren moesten die schuld aflossen, maar dan wisten zij ook zeker dat ze na het aflossen waren verlost van de extra tiend-belasting.

Hoofdstuk 8

1920

De openbare verkoop van De Rustende Jager; Ten bate, schade en gevare van de koper

De openbare veiling van een boerderij of woonhuis
Een openbare verkoping van een boerderij of woonhuis vond in Udenhout altijd plaats in een lokaal café, liefst zo dicht mogelijk bij het te veilen object. Vooraf had de notaris alles zeer gedegen voorbereid. Er was nagedacht over een eventuele opdeling van te veilen objecten in diverse kavels, over de waarde en de gewenste opbrengst. Vervolgens werd een veiling aangekondigd, waarbij geïnteresseerde kopers relevante stukken konden inzien. En altijd besloeg zo'n verkoping twee avonden. De eerste avond werd er geboden en kreeg iedereen een gevoel bij de mogelijke uiteindelijke verkoopprijs. Dan gingen er twee weken overheen voor de tweede avond werd gehouden. Dat gaf geïnteresseerden de gelegenheid nog eens na te denken over de prijs en de eventuele financiering van een aankoop.

Op de tweede avond vond eerst een gebruikelijke procedure van opbieden plaats onder leiding van de afslager. Als niemand meer bood haalde de notaris kaarsjes tevoorschijn. Zo'n kaarsje was een in was gedompeld lont van pakweg een kleine twee centimeter dat ongeveer een halve minuut brandde. Eerst werd een proefkaarsje opgebrand om iedereen de gelegenheid te geven te kijken hoe lang een kaarsje brandde, al zei de notaris er direct bij dat niet alle kaarsjes even lang waren. Dan werd een kaarsje opgestoken met de bedoeling dat er iemand een bod zou uitbrengen. Zodra een bod was gedaan terwijl het kaarsje nog royaal brandende was, dan werd het kaarsje gedoofd en werd een nieuw kaarsje opgestoken. Opnieuw startte de procedure. Nu was het voor een potentiële koper natuurlijk de kunst om de koop zo goedkoop mogelijk te verkrijgen. De kunst was om een bod te doen in de allerlaatste seconde dat het kaarsje brandde. Want zodra het kaarsje uit was en er een laatste rookpluimpje zichtbaar was, tikte de notaris met zijn hamer op tafel en had de laatste bieder het te verkopen kavel gekocht. Als een koper te vroeg een bod deed, was er natuurlijk het risico dat er voortdurend iemand overbood en de prijs opdreef. Vandaar de kunst van de allerlaatste seconde. En soms kon je pech hebben, wanneer het kaarsje net iets eerder doofde dan waarop je had gerekend, zodat de koop naar een ander ging. Dit spel van bieden en overbieden maakte zo'n avond erg spannend. De openbare verkopingen trokken dan ook altijd veel publiek, waarbij natuurlijk de verkoping na afloop gepaard ging met een lekkere borrel.

Sommige mensen gebruikten de veilingen om er een centje bij te verdienen. Wie namelijk op de eerste avond het laatste bod had, verdiende de tweede avond 1% van zijn inzet in geval van een hogere verkoopwaarde. Je liep alleen het risico dat je de kavel zelf moest kopen als er op de tweede avond niemand een hoger bod uitbracht. Een enkele Udenhouter kreeg van de notaris wel eens een deelnameverbod, als mensen met te veel borrels het veilingproces verstoorden met opbiedingen die zij niet konden waarmaken.

Voor de volledigheid melden we nog dat er twee soorten veilingen waren, bij opbod en bij afslag. Bij opbod bieden mensen in de zaal tegen elkaar op. Bij afslag begint de afslager vanaf een bepaald bedrag af te tellen en de eerste die roept 'mijn' heeft de koop.

Een voorbeeld uit 1820
Een openbare veiling van een huis in de Slimstraat *nabij de Oude Pastorie* (thans huisnummers 108-116) ter uitvoering van het testament van Adriaan en Adriana van Iersel.

De veiling vond plaats in de herberg van Ferdinandus van Beurden. *Op heden 21 maart 1820 's middags om 4 uur compareerde voor mij Andries van den Bosch openbaar notaris ten huize van herbergier Ferdinandus van Beurden te Udenhout aan de Roomse Kerk in tegenwoordigheid van twee nagenoemde en ondergetekende getuigen.* Dan wordt in de akte een lange lijst belanghebbende erfgenamen genoemd waarnaar in de volgende zin wordt verwezen: *tot de publieke verkoping der hierna omschreven vaste en roerende goederen welke zij thans in gemeenschap zijn bezittende verkregen hebben bij erfenis van wijlen Adriana van Iersel weduwe van Adriaan van Iersel, overleden te Udenhout op 11 december 1819.* Dan volgen een reeks bepalingen om de verkoop in goede banen te leiden. De verkoop vindt plaats met inzetten en opbieden indien er bieders zijn en anders door afslagen. Mocht er twist ontstaan tussen potentiële kopers, dan beslissen de verkopers *waaraan zich eenieder zal moeten onderwerpen*. Als er een hoogste bod is en niemand wil hoger bieden, dan begint de hiervoor beschreven procedure van het wassen kaarsje. Verder wordt bepaald dat de kopers de lasten moeten dragen alsook de gevolgen van verborgen gebreken. Zo zijn er in totaal maar liefst zeventien bepalingen. Daarbovenop is van toepassing dat een koopprijs een opslag krijgt, waarbij die opslag ten goede komt van een armen-organisatie.

Dan volgt de beschrijving van het te verkopen object:
Koop 1 is een huis bestaande uit twee woningen met hof en teulland staande en liggende te Udenhout *aan de Oude Pastorie* aan de Slimstraat. Het perceel is belast met jaarlijkse betaling van drie vaten rogge aan mejuffrouw de weduwe Hubert te 's-Hertogenbosch.
Koop 2 is een weiland, koop 3 een hooiland.
Koop 4 is een huis aan de Loonse Molenstraat. Hier hoort een verplichting bij om jaarlijks 2,5 vat rogge te leveren aan het Geefhuis in 's-Hertogenbosch.
Koop 5 is teulland.

Den eerste koop is ingezet door Peter Piggen landbouwer wonende te Berkel op een somme van vierhonderdenvijftig gulden afgehangen van twaalfhonderd gulden en gedaald tot op de somme van vierhonderdenvijftig gulden en is daarna afgemijnd door Gerard Hamers dagloner wonende te Udenhout die tot verhoging slaat twintig slagen en stelde de zelve voor allen "mijn" en belooft in geval hij koper blijft en aan zijn verplichtingen zal voldoen. Hij verklaart niet te kunnen tekenen omdat hij niet kan schrijven. Peter Piggen had ingezet en als niemand in de zaal vervolgens had geboden had hij als inzetter het huis moeten kopen. Maar hij had geluk. Er was wel een koper en nu krijgt hij een klein percentage van de koopsom voor het risico dat hij heeft gelopen.
Koop 2 gaat naar Willem van Riel, koop 3 naar Cornelis Driessen. Koop 4, het huis in de Loonse Molenstraat, wordt gekocht door Cornelis van Roessel. Koop 5 is voor Francis Burgmans.

De openbare verkoop van De Rustende Jager
De openbare verkoop van De Rustende jager in 1920 is de moeite waard om uitvoerig te beschrijven. De eigenaar was Johannes Adriaanszoon Martens van de familie Martens van de Hemelrijkse hoeve aan de Gommelsestraat. Hij had de boerderij van De Rustende Jager verhuurd aan Cornelis Hendrikszoon van Balkom. Al zeker sinds het eind van de 18de eeuw was De Rustende Jager ook een bescheiden herberg. Passanten over de Oude Bosschebaan konden er hun paarden laten drinken en rusten en konden er ook zelf even een pauze nemen alvorens de reis te hervatten. In 1791 was Jan de Weert eigenaar van De Rustende Jager en hij had er "een café aan huis". In een 19de-eeuws overzicht van alle cafés in Udenhout en Biezenmortel, opgesteld door de gemeente Udenhout, staat De Rustende Jager onderaan de lijst, zeer waarschijnlijk omdat de herberg in die tijd de kleinste van alle was. Ook in 1820 was de caféfunctie nog zeer bescheiden, maar passerende reizigers waren er ongetwijfeld blij mee.

De boerderij met herberg kwam te koop in 1920. De eigenaar meldde zich bij notaris Vroemen om een openbare verkoop voor te bereiden. In het overleg van beide heren werd

besloten om het eigendom op te splitsen in vier afzonderlijk te veilen delen, waarbij er derhalve vijf kavels ontstonden. De vijfde kavel was de som van de eerste vier.

Kavel 1
Een bouwmanshuis (boerderij) met schuur, stal, schop, erf, tuin, boomgaard, bouw- en weilanden, kadaster sectie B nummer 1896, 1348. 1349, 1351, 1538, 1334, 10, 11, en kadastersectie C westelijk gedeelte van nummer 454, groot ongeveer 15 aren en noordwestelijk gedeelte van nummer 825, groot ongeveer 27 aren 70, samen ter grootte van ongeveer 1 hectare 79 aren 22.
Kavel 2
Bouwland “Wouterenakker” sectie B nummer 1324, 1321, 1380, 1320, 1533, 1325, samen groot 2 hectaren 59 aren 40.
Kavel 3
Het zuidoostelijk gedeelte volgens afpaling van een weiland aan de Gommelsestraat, sectie C nummer 825, voor dat gedeelte groot ongeveer 1 hectare 31 are, en sectie C nummer 453, een weiland en een klein gedeelte moeras en hakhout, groot 35 aren 40 centiaren, samen groot 1 hectare 66 aren 70.
Kavel 4
Bouwland “Keeke Geertenakker” sectie B nummer 48, groot 52 aren 10.

Kavel 5 is het geheel van de eerste vier kavels, de “generale massa”, samen groot ongeveer 6 hectare 57 aren 42, als het een vierkant zou zijn geweest zo’n 250 bij 250 meter, maar dan wel flink versnipperd in 19 percelen. De Rustende Jager zelf lag aan de Oude Bosschebaan op de T-splitsing met de Gommelsestraat. Alle percelen beginnend met nummer B lagen aan de zuidkant van de Gommelsestraat, de percelen beginnend met C aan de noordkant.

Jan Martens stemde ermee in dat de openbare verkoop van zijn bezittingen onderdeel was van een groter geheel waarin nog een boerderij en meer percelen akkers, weilanden en bossen te koop stonden. De provisionele verkoop werd vastgesteld op 9 april en de finale verkoop op 23 april 1920, beide keren een vrijdag, beide verkopen in café ’t Gommelen.

Van nu af had de notaris de regie. Het proces begon met een aankondiging in de krant. Onderstaand het deel van een advertentie dat betrekking had op De Rustende Jager:

De provisionele verkoop begint met het voorlezen van een notariële akte die voor een groot deel al vooraf ten kantore van de notaris is geschreven:

Heden den negende april negentienhonderdvierentwintig ten twee uren namiddag ter herberge van F. de Weijer te Udenhout op het Gommelen, ten verzoeke en in tegenwoordigheid van Johannes Martens Adriaanszoon, landbouwer wonende te Udenhout, is door mij Jan Mathijs Hubert Vroemen, notaris ter standplaats Udenhout Arrondissement Breda in tegenwoordigheid van na te noemen getuigen, overeenkomstig de gedane bekendmakingen overgegaan tot de openbare provisionele verkoping van de hierna omschreven goederen onder de volgende bedingen en voorwoorden:

Dan volgen er maar liefst dertien artikelen met voorwaarden.

Artikel 1.
De verkoping geschiedt naar plaatselijk gebruik bij opbod, afslag en verhoging. Onmiddellijk na de afslag moeten de mijners en zo niet gemijnd wordende inzetters een of meer borgen stellen, waardoor de koopsom verhoogd wordt met tien gulden voor iedere hoog. Daarna staat het aan eenieder vrij om meer te hogen tot aan den afloop van de finale veiling, welke zo daarin geen verandering wordt aangebracht op drieëntwintig april aanstaande zal gehouden worden. De sluiting der provisionele veiling zal geschieden door het tellen van een tot en met tien en de finale verkoping door het uitbranden van een waslicht. Bij toewijzing zal

genoten worden een half ten honderd der inzetsom door de inzetters en een gulden van iedere hoog van tien gulden door de onder de kopers gebleven hoogers, een en ander door de respectievelijke kopers te voldoen.

De veiling begint met een slag met de hamer op de tafel. Vervolgens staat er in het artikel dat iedereen die mee wil doen aan het bieden zich moet melden door één keer “hoog” te roepen. Zo kenden de notaris en de veilingmeester het aantal mensen dat mee wilde bieden en waar in het café zij zaten. Onder de bieders waren “mijners”, die de intentie hadden te kopen, en de “inzetters”, die het leuk vonden mee te doen, misschien de prijs op te drijven met het risico eraan vast te zitten als er geen hoger bod kwam. Het opbieden gebeurde met het woordje “hoog”. Bieders moesten hardop het woordje “hoog” roepen. Zodra er niemand meer “hoog” riep, begon de veilingmeester te tellen van een tot en met tien. Als niemand meer bood, was voor elk geval een hoogste bod bekend.

Artikel 2.
Al dan niet toewijzing der goederen, hetzij geheel of gedeeltelijk, zal geheel naar verkiezing van de rekwiranten verkopers geschieden, waardoor voor deze laatsten een uur beraad wordt voorbehouden na afloop der finale veiling. Bij eventuele toewijzing zullen, indien massa en percelen in bod gelijk staan, de percelen de voorrang hebben. Iedere bieder, mijner of verhoger, blijft ook na opgevolgde verhoging na afloop der finale veiling verbonden, tot dat de rekwiranten verkopers aangaande al of niet een beslissing zullen hebben genomen, en zij alleen zullen kopers zijn aan wie verkopers na het gehouden beraad de toewijzing doen. Ook zal het verkopers vrij staan tot aan de finale toewijzing kopen te splitsen of te combineren.

Nadat er een bod op alle kavels beschikbaar was, was het de beurt aan de verkoper, in ons geval aan Jan Martens. Hij heeft nog maximaal één uur maximale vrijheid. De verkoper mag zich terugtrekken en de verkoop intrekken, bijvoorbeeld als de prijs hem niet zint. De verkoper mag beslissen om de afzonderlijke kavels ook afzonderlijk te verkopen dan wel de gezamenlijke kavel, zoals hiervoor beschreven. Er is wel een spelregel, als de som van de biedingen op de afzonderlijke kavels exact even groot is als de bieding op het totaal, dan heeft de afzonderlijke verkoop van kavels de voorkeur. Na een uur moeten de verkopers hun beslissing bij de notaris bekend maken en weten de bieders of zij een provisionele koop hebben gedaan of niet.

Artikel 3.
De kopers zullen geacht worden ook zonder uitdrukkelijke verklaring te hebben bedongen het recht om binnen den door de wet bepaalde termijn een lastgever te noemen. Zij zijn aansprakelijk voor de bevoegdheid van hun lastgevers tot het aangaan van deze overeenkomst en worden geacht op eigen naam te hebben gekocht indien de lastgever de volmacht ontkent.

Het kan zijn dat er inzetters hebben meegeboden, niet voor zichzelf, maar voor iemand anders, die niet openbaar wilde laten blijken interesse te hebben in een koop. Die inzetters zijn wel de provisionele kopers. Als hun opdrachtgever zich terugtrekt of gewoon ontkent opdrachtgever te zijn, dan is de inzetter de koper en zit die vast aan zijn koop. Die inzetter moet dan maar hopen dat er bij de finale verkoop een overbod komt.

Artikel 4.
De goederen worden, behouden de na te melden reserves, verkocht zoals zij zich bevinden en het eigendom zijn van de verkopers zonder verhaal of enig recht tot verrekening wegens over- of ondermaat, tevens met uitsluiting van elke vrijwaring ter zake van heersende of lijdende erfdienstbaarheden of gebreken of wegens verplicht onderhoud van wegen, waterlossingen als anderszins. De goederen zijn terstond na de finale toewijzing en gunning ten bate, schade en gevare, voor rekening en onderhoud van de betrokken kopers.

In dit artikel staan de mooie woorden “ten bate, schade en gevare”. De koper zal meteen na de finale verkoop eigenaar van het gekochte zijn met alle gebreken en verplichtingen, ook als die niet zijn uitgesproken. Daartoe kan ook behoren de plicht tot onderhoud van naastliggende wegen en de afwatering van akkers en weilanden.

Artikel 5.
Alle belastingen, ook die later van het gekochte geheven mochten worden, lopen voor rekening en ten laste van de betrokken kopers van januari aanstaande af, tevens nemen de kopers geheel voor hun rekening en moeten zij voldoen al hetgeen mocht blijken verschuldigd te zijn ter zake van vervallen tienden.

In dit artikel staat één uitzondering op artikel 4. De koper neemt niet de belastingschuld van de verkoper over voorgaande jaren over en begint pas te betalen over het lopende jaar.

Artikel 6.
Binnen acht dagen na de finale toewijzingen zouden deswege zonder iets aan den koopprijs te kunnen korten of enige nadere verrekening te kunnen vorderen, de kopers moeten voldoen: a. negen ten honderd der koopsom van verkochte goederen met uit te keren trek- en hooggeld en lasten in kapitaal, waardoor verkopers bestreden worden alle kosten, rechten en verschotten op en ter zake dezer verkoping en de levering van het gekochte willende, ook het honorarium mij notaris uit dien hoofde competerende en het gelaggeld voor de beide zitdagen dezer verkoping; b. vijftig cents armengeld voor elke koop die gegund wordt. De kosten van verhoging bij afzonderlijke akte, verklaring van lastgeving, borgtocht, hypothecaire inschrijving, vooruitbetaalde kooppenningen, doorhaling derzelve en gerechtelijke vervolging zijn niet onder de voormelde ongelden begrepen en blijven bovendien ten laste en voor rekening van de betrokken kopers.

“Kosten koper” is een bekend begrip. De omvang ervan is 9% inbegrepen het salaris van de notaris. Bovenop “Kosten koper” is er een plicht om 50 cent te betalen aan het lokale Amenfonds voor elk gekocht kavel.

Artikel 7. De kooppenningen moeten niettegenstaande eenige stoornis ten kantore van mij notaris voldaan worden vóór of uiterlijk op den drieëntwintigste juli van dit jaar. Alle betalingen moeten zonder schuldvergelijking geschieden in gangbaar Nederlands geld en van al het niet op tijd betaalde wordt door de eenvoudige vertraging interest verbeurd ad vijf procent ’s jaars. Ter meerdere zekerheid en voldoening van een en ander wordt door verkopers hypotheek op de te verkopen goederen voorbehouden, met alle beperkende bedingen ten behoeve van eerste hypotheekhouders toegestaan.

De notaris wil de betalingen binnen hebben op 23 juli 1920, precies drie maanden na de finale verkoop. Tot dat moment legt de notaris een hypotheek op de gekochte goederen, die hij ook laat registreren in het hypothekenregister te Tilburg. Mocht een betaling niet plaatsvinden, dan eist de notaris in naam van de verkopers de goederen op.

Artikel 8.
Iedere bieder mijner, verhoger of koper is desgevorderd verplicht ten genoege van verkopers en van mij notaris een of meer personen te noemen, die zich als hoofdelijk medeschuldenaren verbinden voor de prompte nakoming van alle krachtens op eerstgemelden berustende verplichtingen. Die voor anderen handelen zullen vanzelf met hunne lastgevers als hoofdelijke medeschuldenaren verbonden zijn.

Naast de hypotheekstelling van artikel 7 moeten kopers ook nog een borg-zekerheid geven, namen van mensen die borg willen staan als de koper onverhoeds de financiering niet rond krijgt.

Artikel 9.
Verkopers zullen nimmer tot enige ingebrekestelling gehouden zijn en bij niet stipte nakoming dezer voorwaarden van verkoping steeds de bevoegdheid hebben om zonder dat het nodig is een vernietiging of ontbinding der overeenkomst in rechten te vorderen over te gaan tot herveilingen, toewijzing ten laste van den ingebreke geblevene, die bij mindere opbrengst het verschil zal moeten bijpassen, doch op het meerdere geen aanspraak kan maken en in ieder geval voor alle kosten en schade aansprakelijk blijft. Bestaan er verbondene vorige bieders, mijners of verhogers, dan kan de herveiling geschieden bij wijze van voortzetting op het bod of de verkoping het laast voorafgaande.

Dit artikel moet worden gelezen als vervolg op de voorgaande drie artikelen. Mocht een koper niet aan zijn verplichtingen kunnen voldoen, dan treft in elk geval de verkoper geen blaam. Sterker nog: de verkoper mag de verkoop ongedaan maken en kavels opnieuw in veiling brengen, waarbij de nieuwe veiling begint bij het op een na laatste bod van de eerste veiling.

Artikel 10. Na de voldoening der kooppenningen en alle kosten, zullen aan de kopers van eenen geheelen koop worden uitgereikt een afschrift of uittreksel dezer akte, voor welke voldoening zij die niet kunnen vorderen en het welk den betrokken koper tot kwitantie zal strekken van al het te dezer zake door hen verschuldigde.

Na betaling krijgt de koper een officieel document van de notaris, dat de koper kan gebruiken als bewijsstuk.

Artikel 11.
De rechten en verplichtingen ten aanzien van de beplanting der wegen langs de te verkopen goederen uit wettelijke titel of bijzondere vergunning voortspruitende gaan aan de kopers der betrokken percelen over.

Een toepassing van dit artikel is het voorpootrecht. Het was in Udenhout en Biezenmortel zeer gebruikelijk dat eigenaren van een perceel het recht hadden de bomen voor het perceel, maar wel op gemeentelijke grond, te kappen, te verkopen en uiteraard ook weer nieuwe te planten. Als dat recht ook bestond bij De Rustende Jager was met de verkoop van 23 april dat recht automatisch mee verkocht aan de nieuwe eigenaar.

Artikel 12.
Alle geschillen betrekkelijk deze verkoping staan ter beslissing van verkopers en mij notaris aan wier uitspraak zich eenieder zal moeten onderwerpen.

Mochten er geschillen ontstaan dan beslist de notaris in overleg met de verkopers.

Artikel 13. Ter uitvoering dezer worden partijen geacht domicilie te hebben gekozen ten kantore van den notaris bewarende dezer minute.

Voor vragen en discussies kon men terecht bij de notaris.
Tot zover alle reglementen, bepalingen en voorwaarden. De veiling kan beginnen met de afslag van de veilingmeester.

De vijf kavels van Jan Martens staan op de veilinglijst als
Koop 19, het hiervoor reeds omschreven huis
Koop 20, de Wouterenakker
Koop 21, twee weilanden aan de zuidkant van de Groenstraat
Koop 22, Keeke Geertenakker
Koop 23, de massa van koop 19 tot en met koop 22

Op het moment van aanvang van de veiling van koop 19 wordt nog opgemerkt dat de woning op het moment van de veiling was verhuurd aan Cornelis van Balkom voor 175 gulden per jaar en dat huur vanaf de datum van koop ten goede van de koper komt.

Na voorlezing van het vorenstaande aan vergadering te hebben gedaan zijn de voormelde goederen in veiling gebracht en vervolgens provisioneel toegewezen als volgt:
Koop 19 voor 1400 gulden aan Arnoldus Schellen, landbouwer wonende te Moergestel
Koop 20 voor 1000 gulden aan Johannes van Helvoirt, landbouwer te Drunen
Koop 21 voor 790 gulden aan Cornelis Simons landbouwer te Udenhout
Koop 22 voor 550 gulden aan Cornelis van Berkel, landbouwer te Udenhout
Koop 23 voor 4000 gulden aan Arnoldus Schellen voornoemd.

Als we de bedragen van de afzonderlijke kopen van koop 19 tot en met koop 22 optellen komen we uit op 3710 gulden. Koop 23 is ingezet op 4000 gulden. Jan Martens kreeg na de inzet een uur om te besluiten of hij de koop wel wilde voortzetten, de koop gunde aan de vier verschillende beoogde kopers van koop 19 tot en met koop 22 voor 3700 gulden ofwel de koop gunde aan de bieder op koop 23 voor het geheel voor 4000 gulden. Jan Martens zal geen uur nodig hebben gehad. De provisionele koop werd gegund aan Arnoldus Schellen, landbouwer uit Moergestel. 4000 gulden was een heel bedrag.

Al verschenen personen zijn mij notaris bekend.
Waarvan is opgemaakt dit proces verbaal, verleden en gesloten op datum en ter plaatse als in den hoofde gemeld, in tegenwoordigheid van Johannes Swaans barbier en Johannes de Weijer klompenmaker beiden wonende te Udenhout als getuigen. Onmiddellijk na voorlezing is deze akte ondertekend door al de verschenen personen, de getuigen en mij notaris.

Twee weken later was de finale verkoop. De prijs van 4.000 gulden ging nog flink omhoog.

En op heden den drieëntwintigste april negentienhonderdtwintig ten twee uren namiddag in de herberge van F. de Weijer te Udenhout op ’t Gommelen, wordt door mij Jan Mathijs Hubert Vroemen, notaris ter standplaats Udenhout, in tegenwoordigheid van na te noemen getuigen, overeenkomstig de gedane bekendmakingen, overgegaan tot de openbare finale verkoping van de onroerende goederen, koop 23, massa van de kopen 19, 20, 21 en 22, voor de som van zesduizend vijftig gulden aan Cornelis Klijn, landbouwer wonende te Udenhout.

Het koopbedrag was dus flink hoger geworden: 6.050 gulden. De Rustende jager was verkocht aan Kees Klijn. En Arnoldus Schellen? Die had een mooi extraatje verdiend.

Kees en Marie Klijn – de Bresser waren de buren van De Rustende Jager. Zij woonden op nummer 10 en de Rustende Jager heeft nummer 11. Zij huurden hun boerderij van Bart van Asten. Hun boerderij brandde begin 1920 af door blikseminslag en Bart van Asten besloot de boerderij niet opnieuw op te bouwen. Kees en Marie Klijn vonden tijdelijk onderdak als huurders van de boerderij Oude Bosschebaan 17 en wisten het zo te regelen dat na de koop van 23 april zij en de familie Van Balkom van woning ruilden, Cornelis van Balkom werd huurder van Oude Bosschebaan 17 en Kees en Marie Klijn – de Bresser waren de eigenaar van De Rustende Jager.

Kees en Marie Klijn moesten uiterlijk 23 juli bij notaris Vroemen de betaling voldoen: 6.050 gulden voor het huis en alle weilanden en akkers, 9% opslag kosten koper plus 50 cent voor het lokale Armenfonds, in totaal 6.595,- gulden.
Naar verluidt hebben Kees en Marie Klijn – de Bresser een onderhandse privélening, zonder vastlegging bij de notaris, kunnen afspreken met Martientje van der Loo van ’t Winkel, de stiefvader van Kees Klijn.

Boeiend is dat één dag later, op 24 juli 1920, Kees Klijn bij notaris Vroemen een lening afsloot bij pastoor Goossens, pastoor van Berkel, ter grootte van 1200 gulden tegen 5%.

Een openbare verkoping van een woonhuis in 1972 in Udenhout
In 1972 kocht Jan Denissen zijn woonhuis aan de Slimstraat 41. Jan haalt zijn herinneringen op:

Tegenwoordig is een vrijwillige openbare verkoping van onroerend goed niet gebruikelijk meer. Tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw kwam het geregeld voor dat een huis vrijwillig openbaar werd verkocht. Dat was in het dorp een evenement waar vaak veel nieuwsgierige geïnteresseerden op af kwamen. Het kon spannend zijn.
Bij een openbare verkoping van onroerend goed in Udenhout was het gebruikelijk om alleen te verkopen per opbod. In andere plaatsen gebeurde het ook wel in combinatie met afmijnen maar niet in Udenhout. Zo'n verkoping ging in twee keren. Op de eerste verkoping werd de inzet bepaald. Werd er in de tweede zitting een hoger bod uitgebracht dan kreeg de inzetter 1% van het inzetbedrag. Het kon echter ook fout gaan. Als er geen hoger bod werd uitgebracht in de tweede zitting dan bleef de inzetter zitten met het onroerend goed waarop hij het laatste bod had uitgebracht. Er waren wel goed gefortuneerde mensen die regelmatig probeerden de inzetpremie te bemachtigen. Als het goed ging was dat snel verdiend.
Wij kochten in 1972 ons huis op een openbare verkoping die notaris Huenges organiseerde in café 't Centrum in Udenhout. Wij waren niet bij de eerste verkoop geweest omdat wij dachten dat het huis voor ons te duur zou zijn. Toen wij hoorden op welk bedrag het huis was ingezet, zijn wij naar de kijkdag gegaan die was georganiseerd tussen de eerste en tweede openbare verkoping. We namen een zwager mee die bouwkundig het pand kon beoordelen. Hij oordeelde positief en wij zagen het huis wel zitten dus gingen we naar de tweede verkoping. Mijn vader bood aan om voor ons te bieden omdat hij ervaring had met kopen van onroerend goed op een veiling. Bovendien kende mijn vader notaris Huenges en de notaris kende mijn vader. Wij besloten maximaal maar 2500,-- gulden meer te bieden. En zo gingen wij op pad op de betreffende avond.

De verkoper was een oude vrijgezelle vrouw die in bejaardenhuis De Eikelaar woonde. Het huis was op dat moment nog verhuurd aan een politieman. In die tijd was er in de Kreitenmolenstraat een nieuw politiebureau gebouwd met daarbij een woonhuis en de betreffende politieagent verhuisde daar naartoe. Het huis kwam daardoor leeg en toen besloot de eigenaresse om het niet opnieuw te verhuren maar te verkopen. De opbrengst van het huis zou zij gaan uitdelen onder alle neven en nichten. Die kwamen naar de verkoop kijken. Zij wilden natuurlijk weten welk bedrag voor hen in het verschiet lag.
Wij kwamen aan bij 't Centrum en de zaal was bomvol. Vooraan zat de notaris en enkele personen meer achter een tafel. Bij het begin van de verkoping vertelde de notaris eerst de gang van zaken. Gestart werd met het eindbedrag van de eerste veilingdag. Daarna kon geboden worden. Als het bieden stopte zou hij een kaarsje aansteken. Zolang het kaarsje brandde kon er nog geboden worden. Werd er dan alsnog geboden dan herhaalde het proces zich. Toen startte het bieden daadwerkelijk. Mijn vader bood eenmaal 500,-- gulden en toen werd het stil. Toen stak de notaris een kaarsje aan en toen was het wachten. Dat duurde misschien twee minuten maar het leek veel langer te duren. Het was doodstil en erg spannend voor ons. Bij het uitgaan van het kaarsje was er geen nieuw bod uitgebracht. Wij waren eigenaar geworden van het huis. Omdat degene die op de eerste zitting het hoogste bod had gedaan na ons geen nieuw bod deed, bleek dat die alleen maar had geboden om de inzetpremie te ontvangen. De hele openbare veiling was snel voorbij. Wij hadden met de notaris nog wat te regelen over wanneer te betalen en wanneer wij de sleutel konden krijgen en dergelijke. Daarna konden wij blij naar huis. De in het café aanwezige familieleden van de verkoper zullen ongetwijfeld nog een borreltje gedronken hebben op de te verwachten schenking van hun tante.

De laatste openbare verkoping met een kaarsje
Er veranderde nauwelijks iets in al die jaren, het proces bleef hetzelfde en zo zijn honderden woningen onder leiding van de notaris verkocht.

In 1991 vond in Udenhout de laatste openbare veiling door de notaris plaats, waarbij gebruik werd gemaakt van een kaarsje. Dat betrof de bungalow van Joop Schoonus. De traditie van het kaarsje was in elk geval midden twintigste eeuw niet meer in gebruik in Tilburg en in Oisterwijk, maar ook nog wel in Helvoirt.

Bij die laatste openbare verkoping was Toon van Oene de veilingmeester.
De familie Van Oene woonde tegenover de notaris, de familie van Ingen ernaast. Toen Piet van Oene en Joan van Ingen beide op leeftijd vaker thuis waren vroeg notaris Huenges hen als getuigen op te treden bij het vaststellen van notariële akten. Dat gebeurde soms drie keer in de week en beide heren ontvingen per keer vijf gulden en een goede sigaar. Als een van beide heren geen tijd had om te getuigen dan trad als getuige Januske van Sint-Felix op. Hij was een bewoner op de ouden-van-dagen-afdeling van Sint-Felix en oudere mensen zullen hem wellicht kennen van het feit dat hij vaak aan straat stond, gewoon te kijken. En hij leek geen achternaam te hebben, het was gewoon Januske. Zo kende notaris Huenges het gezin Van Oene en zo had hij ook Toon van Oene leren kennen. Op een goede dag was notaris Huenges op zoek naar een opvolger van Jan Swaans als afslager bij openbare verkopingen en bij erfhuizen en hij vroeg Toon van Oene of hij interesse had in die klus. Wellicht gold voor notaris Huenges het principe van “zo vader, zo zoon “. Hij had goede ervaringen in de betrouwbare samenwerking met vader Piet van Oene. Toon zei ja en hij heeft het uiteindelijk zo’n 40 jaar gedaan tot en met 1997.
Toon heeft slechts twee keer een erfhuis geleid. De eerste keer was bij Rien van Iersel (Rien Kope) in de Groenstraat. De tweede keer bij café Jo en Cato de Weijer in 1963. Bij het eerstgenoemde erfhuis leidde Jan Swaans nog de eerste helft, Toon van Oene de tweede helft. Toon heeft daar bijzonder van genoten, te meer daar enkele collega’s van de melkfabriek zoals Harrie Das en Teun Kors speciaal naar het erfhuis waren gekomen om bij Toon spullen te kopen. En Toon genoot ervan als ze weer iets ouds hadden gekocht wat rijp was voor de stort.
Maar anders dan erfhuizen kwamen in jaren vijftig, zestig en zeventig openbare verkopen van onroerend goed nog heel vaak voor. Bij elke verkoop waren er twee zittingen in een café, vaak wisselend zodat alle café-eigenaren ervan konden profiteren. Daar kwamen in die tijd veel mensen op af, vaak voor de gezelligheid en voor de borrel. En altijd mannen. Als iemand al eens zijn vrouw meebracht dan wist je al van tevoren dat die persoon zou gaan bieden.
Bij de eerste zitting werd er met opbod geboden en als niemand meer bood zei de veilingmeester: “Eenmaal, andermaal, verkocht”. Bij de tweede zitting werd de procedure van het brandende kaarsje gevolgd.
Elke openbare verkoop leverde Toon van Oene 50 gulden op.
Overigens is Toon begonnen als afhanger, werd later afslager en weer later veilingmeester, titels voor dezelfde werkzaamheden. Het woord veilingmeester kennen we heden ten dage nog. Het woord afslager heeft ermee te maken dat na het stoppen van de biedingen de afslager riep “eenmaal, andermaal, verkocht” en dan sloeg hij met een hamer op tafel.
Veilingen konden soms lang duren. Pieter Robben had op een gegeven moment percelen grond in de verkoop. Er kon op elk perceel apart worden geboden, maar ook op alle 21 combinaties van twee of meer percelen. Die veiling was pas ’s nachts om 1 uur klaar.
Mensen die zichtbaar dronken waren mochten bij een veiling geen bod uitbrengen. Daar zag de notaris streng op toe. Zo bracht ’n keer Janus van de Voort een bod uit, dat prompt door de notaris werd geweigerd. Waarop Janus zei: “Mer dè betaol ik zelf wel”.

Hoofdstuk 9

1924
Het testament van Gouden Willem van Iersel

Een testament met goede doelen
Notarissen hebben door de eeuwen heen vaak testamenten vastgelegd. Vooral bij rijke vrijgezelle mensen zonder directe familie was het opstellen van een testament vaak een ingewikkelde materie, niet zozeer het opschrijven van de wensen, maar wel de uitvoerbaarheid van de wensen. Zoals bij Willem van Iersel, gouden Willem, de rijkste vrijgezel van Udenhout, die leefde van 1865 tot 1924. Willem van Iersel was opgegroeid in rijkdom, met auto's, paarden en vakanties. Naarmate zijn leven vorderde ging hij meer pogingen doen om in de hemel te komen en hij ontpopte zich tot een groot weldoener van de missie en hij is de stichter van het missiehuis Joannes de Deo aan de Udenhoutseweg in Helvoirt.

De verdeling van geld en goed is vooral bij vermogende vrijgezellen en pastoors opgebouwd uit veel H. Missen voor de zielenrust van zichzelf en bloedverwanten door inschrijving in het zielboek voor het houden van jaargetijden gedurende vele jaren, een mooie uitvaart en een grafmonument en legaten naar instellingen en huispersoneel en het aanwijzen van een executeur-testamentair. Men tracht een goed mens te zijn. Het schenken van grond en bezit buiten de familie om naar goede doelen was voor Willem eenvoudiger omdat hij niet getrouwd was, geen broers of zussen had en geen kinderen.

Het testament van Willem van Iersel
Willem stelde zijn zelfgeschreven testament op in 1911 toen hij 46 jaar was, dus 13 jaar voor zijn dood in 1924. Het was gebaseerd op zijn door hemzelf geschatte vermogen van ƒ240.000,- exclusief zijn eigen huis met aanliggende gronden. Hij deponeerde zijn testament bij notaris Vroemen. Het onderstaande testament is de eerste versie en geeft een indruk van de denkwijze en voornemens van Willem op dat moment. Deze versie is verschillende keren aangepast. De correcties zijn tussen haakjes en als toevoeging aangegeven.
In het testament zijn de volgende wensen vermeld:

Voor zichzelf legde Willem van Iersel een plechtige uitvaartdienst met drie heren in de parochiekerk in Udenhout vast met aansluitend zeven plechtig gelezen heilige missen en zeven plechtig gezongen heilige missen. Het eerste jaar na overlijden was er maandelijks een plechtig gezongen mis en daarna 25 jaar lang maandelijks een plechtig gelezen mis. Verder regelde hij voor zichzelf en voor zijn ouders gedurende 100 jaar jaargetijden (een jaarlijkse H.Mis ter herdenking) en voor zijn ooms en tantes gedurende 50 jaar.

In het testament is het uitdrukkelijk verlangen vastgelegd begraven te worden te Helvoirt, in een doodskist met zinken binnenkist, op het terrein van het missieklooster op 't Laar.

De bisschop van 's Bosch kreeg de beschikking over het woonhuis met tuinen, boomgaard, moestuin, kwekerij en watertoren en landbouwgronden tot aan de Lange Gracht van het kasteel, het geheel bestaande uit 17 kadastrale secties. Het was bestemd voor een instelling of congregatie, liefst toegewijd aan O.L.Vrouw.

Dan volgen in het testament enkele legaten:
1. Een legaat aan de Eerwaarde Broeders van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, Huize Overdonk te Dongen, met de verplichting gedurende 25 jaar een H. Mis te laten lezen voor de zielenrust van de eerwaarde broeder Isidorus Maria na zijn overlijden, die de

vader van Willem van Iersel zo geduldig en liefderijk had verpleegd. Te betalen ƒ1.000.- (ƒ500,-).
2. Een legaat aan de 'Vereniging tot bevordering der verering van het Allerheiligste Sacrament en tot versiering van de arme kerken' te Tilburg. Bij overlijden uit te keren ƒ5.000.-.
3. Een legaat aan de Maria-congregatie voor versiering van het Mariabeeld op het Maria-altaar ƒ1.000.-.
4. Een legaat aan de pastoor van Udenhout voor het onverhoopt ruimen van graven van familie van Willem van Iersel, om te zorgen voor het herbegraven binnen het kerkgebouw. Te betalen ƒ10.000.-.

Willem laat zijn sociale wensen blijken door het vermaken van legaten. Hij heeft zowel oog voor de minderbedeelden, de armen, de zieken en de gebrekkigen, de naaste medewerkers, de naaste familie, als voor het belang van ontwikkeling door Missie, onderwijs door basisscholen, kweekscholen, seminaries en universiteit.

Voor armen en behoeftigen
1. De interest van het legaat jaarlijks door de pastoor en zijn kapelaans te verdelen onder de Rooms Katholieke armen. Bij overlijden uit te keren ƒ10.000,-.
2. De interest van het legaat, uit te keren door de Zusterschool en de Fraterschool, moet jaarlijks gebruikt worden vooral voor de arme kinderen, alsook aan andere kinderen ter aanmoediging. Bij overlijden uit te keren ƒ8.000,-.
3. Een legaat voor arme Udenhoutse mensen voor brood, mik, spek e.d. uit te delen binnen drie maande na mijn overlijden te beginnen op de dag van de begrafenis ƒ300,-.
4. Alle boven- en onderkleding, bedden en beddengoederen en alle textiele goederen gaan naar de arme mensen van Udenhout. Te verdelen door de Zusters en Fraters in overleg met de geestelijkheid.
5. De overige inboedel gaat naar de Vincentius-vereniging in Udenhout die in 1910 is opgericht. De inboedel bestaat uit meubels, porselein, huisraad, schilderijen, goud, zilver en edelgesteente, wijnen, alsmede paarden, rijtuigen, tuigen, automobielen, tuin- en landbouwgereedschappen, en dergelijke.
6. De boerderij bewoond door Cornelis van Balkom en de burgermanswoningen ernaast gaan ook naar de Vincentius-vereniging, samen met 25 kadastrale secties akkers, weilanden en bospercelen met bomen en schaarhout, onder Udenhout en Berkel.
7. Een legaat aan de R.K. Militaire verenigingen in Bergen op Zoom, Breda, Geertruidenberg, Gorinchem, 's-Bosch en Nijmegen, plaatsen waar de Udenhoutse jongens meestal in garnizoen gaan. De beslissing bij de pastoor van Udenhout. Bij overlijden uit te keren ƒ6.000,-.
8. Een legaat aan het Liefdesgesticht te Udenhout voor het levenslange levensonderhoud en het eventueel opnemen van de twee doofstomme meisjes van de klompenmaker Petrus de Bont. Het legaat bedraagt ƒ6.000,-.

Het totaal van 1 tot 8 bedraagt ƒ30.300,- exclusief huizen, grond en inboedel.

Voor het onderwijs
1. Een legaat aan het Doofstommeninstituut te St. Michielsgestel.
2. Een legaat aan de Bisschoppelijke R.K. Kweekschool voor onderwijzers te 's Bosch.
3. Een legaat aan de Bisschop van 's Bosch voor de stichting van een Katholieke Universiteit.
4. Een legaat aan de bisschop van 's-Bosch voor de beide Bisschoppelijke Seminaries.

Het totaal van 1 tot 4 bedraagt ƒ26.000,-.

Voor de missie

1. Een legaat aan het ‘Missiehuis te Steijl’ - Limburg van het Gezelschap van het Goddelijk Woord ƒ50.000,-.
2. Een legaat aan het ‘Missiehuis St.-Franciscus Xaverius’ – Sparrendaal Helvoirt ƒ5.000,-.
3. Een legaat aan de ‘Congregatie der Zusters van den Goeden Herder’ aan de Bredaseweg te Tilburg ƒ2.000,-.
4. Een legaat aan de Vereniging der Paters Missionarissen van de Heilige Harten te Tilburg ƒ10.000,-.
5. Een legaat aan de Eerwaarde Paters Redemptoristen te ’s-Hertogenbosch ƒ5.000,- voor hun missie in Suriname vanwege Peerke Donders.
6. Een legaat aan de Eerwaarde Zusters Franciscanessen in Vught en in Oisterwijk waar mijn tante vroeger religieuze is geweest. Te betalen aan ieder klooster ƒ500,-, totaal ƒ1000,-.
7. Een legaat aan de Paters Kapucijnen voor hun missie in Borneo ƒ5.000,-.
8. Een legaat aan de Afrikaanse Missie van de Zeer Eerwaarde Kardinaal Lavigerie ƒ5.000,-.
9. Een legaat aan het Missiehuis in Roosendaal (het eerste Nederlandse Missiehuis van de paters van Mill Hill) ƒ5.000,-.

(Toegevoegd):

10. Een legaat aan het Retraitehuis der zusters te Uden en het Moederhuis in Steijl ƒ5.000,-.
11. Een legaat aan de Petrus Claverbond, (een missiebond voor Nederlands-Indië) ƒ5.000,-.
12. Een legaat aan “De bekering van Nederland” van Pater Jezuïet Dr. Jac van Ginneken ƒ5.000,-.

Het totaal van 1 tot 12 bedraagt is ƒ108.000,-

In 1921 legateert Willem een deel van het interieur aan het Missiehuis St.-Lambertus te Helvoirt: a*lle familieportretten die in de zaal hangen met lijsten, het portret der familiegroep met lijst in de tuinkamer, twee portretten mijner ouders met lijst in mijn kantoor, het ivoren kruisbeeld met lijst boven de deur in de zaal,* h*et kruisbeeld met lijst in de voorkamer, alle kruisbeelden en verdere Heiligenbeelden en religieuze platen met lijsten, het Mariabeeld in de zaal met bloemen en vaasjes en piëdestal, het geborduurde Mariabeeld Troosteres der bedrukten met lijst op de logeerkamer, het bronzen H. Hartbeeld met piëdestal in mijn kantoor,* t*wee grote schilderijen met lijsten in de zaal, een antieke klok staande in de gang, het kwartier-klokje (Westminster-slag) in de tuinkamer, de pendule met voetstuk en stolp in mijn kantoor, de Bechstein piano met pianostoeltje in de zaal, het antieke kabinet op zolder, alle ledikanten met toebehoren, alle kachels met toebehoren, de lessenaar in mijn kantoor, alle tafels en stoelen, alle tuingereedschappen, tuinbanken en tuinstoelen en strandstoel, alle losse tuinplanten, bloempotten en potjes*, *barometers en thermometers, vier boeken “Levens der Heiligen” door Hugnes en de vier boeken van “Schutjes” Geschiedenis van het Bisdom ’s-Bosch.*

Ook is in het testament gedacht aan het personeel. De dienstbodes Anna Catharina Bruurs en Petronella Smolders ontvingen ieder *ƒ5.000,-*, de dienstknecht en tuinman Victor Lemeire ƒ1000,-, de chauffeur Simon Zwanenburg ƒ1000,- en de arbeiders Wilhelmus van Gorkum en Bart Vriens ieder ƒ500,-. Willem verwachtte wel enige weerstand bij de uitvoering van zijn testament en neemt zijn personeel in bescherming tegen mogelijke vragen, verwijten en claims. *Niemand van mijn dienstpersoneel, noch ziekenoppassers hebben de minste rekenschap te geven van enig geld of iets anders, hetwelk tijdens mijn ziekte vóór mijn overlijden mocht zijn verwijderd. Dus deze kunnen en moeten stipt mijne minste bevelen ten uitvoer brengen zonder gevaar, daarover na mijn dood aan uitvoerders van dit testament of aan wie ook rekenschap te moeten geven.*

De familie sluit de rij. Vijf met name genoemde familieleden ontvangen tezamen 50.000 gulden, tezamen net zo veel als alleen het Missiehuis op ’t laar in Helvoirt. Andere

familieleden, kinderen van zijn oom Antonius, deelden alleen als na alle genoemde uitgaven er nog geld zou resteren. De familie heeft het testament nog aangevochten, tevergeefs.

In een akte van 1 december 1920 gaf Willem een herzien holografisch testament bij notaris Vroemen af. Een jaar later volgde opnieuw een aanvulling. Er ging steeds meer geld naar het Missiehuis St.-Lambertus in Helvoirt. In een aanvullende akte van 6 september 1923 benoemde hij tot uitvoerder van zijn nalatenschap Petrus Ignatius Josephus Maria Sprangers, koopman te Raamsdonksveer, in plaats van de notaris in Udenhout. Dat kan te maken hebben met de gezondheid van de notaris. Willem van Iersel overleed op 30 maart 1924, notaris Vroemen overleed 12 juni 1924.

Het testament van Cornelis en Cornelia van de Pas
In dit hoofdstuk mag het eveneens bijzondere testament van Cornelis en Cornelia van de Pas niet ontbreken. Twee rijke vrijgezellen – broer en zus – die in hun testament regelden dat er twee slaafjes moesten worden vrijgekocht.

Cornelis (1838-1911) en Cornelia (1835-1919) van de Pas waren broer en zus en woonden samen in de Kreitenmolenstraat ter plaatse waar nu de elektronicawinkel van Robben is gevestigd. Het waren de enige kinderen van Jan van de Pas en Huberdina Bergmans en kleinkinderen van Cornelis van de Pas en Maria Anna van Strijdhoven. Cornelis was kerkmeester. Na de dood van Cornelis (in 1911) liet Cornelia op 26 oktober 1912 bij notaris Vroemen een testament opmaken. Eerst staan er een heleboel bepalingen in, die voor die tijd gebruikelijk zijn. Dat gaat over de plechtigheid van de begrafenis, de plaats van het graf, het bestemmen van 250 gulden voor een graftombe, erfenissen voor meid en knecht, wat voor de pastoor en de wens om op de dag van de begrafenis voor 200 gulden brood uit te delen aan de armen in het dorp. Daarnaast staat er de volgende wens in: “Een som van vijftig gulden, volgens door mij gegeven instructies voor het genootschap van de H.Kindsheid in de vreemde missies, tot vrijkoping van twee slaafjes, die bij de doop de namen zullen ontvangen van Cornelia en Cornelis van Udenhout”. Cornelia van de Pas overleed in 1919. Het genootschap ontving 50 gulden. Maar het is de vraag of daarmee ergens in de missie daadwerkelijk twee slaafjes zijn vrijgekocht. De slavernij was immers bijvoorbeeld ook in Suriname al in 1863 afgeschaft. Er waren enkele uitzonderingen. In Ethiopië is de slavernij pas in 1931 afgeschaft. Mocht het geld in Ethiopië zijn besteed, dan nog is het moeilijk voor te stellen dat er in dat land mensen wonen met de achternaam Udenhout. Het geld zal ongetwijfeld aan een goed doel zijn besteed.

Overigens zijn er wel ooit twee slaafjes vrijgelaten die bij die gelegenheid de achternaam Udenhout kregen. Maar dat was al in 1861. Dat kan zijn gebeurd door een actie van Peerke Donders, wiens moeder immers uit Udenhout kwam. De twee slaafjes, meisjes, kregen de namen Adriana Udenhout en Catootje Udenhout. In 1984 en 1985 kende Suriname een president Wim Udenhout, die later ambassadeur werd in de Verenigde Staten.

Hoofdstuk 10

1926
Het geheim van de Udenhoutse broeder

Het is voor historische onderzoekers – zeker ook voor het achterhalen van familiegeschiedenis – de moeite waard de steeds vaker digitaal beschikbare notariële archieven te benutten. In dit hoofdstuk een mooi voorbeeld hoe één enkele notarisakte meer duidelijkheid geeft over een onderwerp, waar tot op heden veel over werd verondersteld en gespeculeerd.

Bakker Pieter van Dam
In 2008 schreef Piet Naalden in “Unentse Sprokkels 5” een sprokkel met als titel “Pieter van Dam, bedenker van de Udenhoutse broeder”.
Enkele passages uit deze sprokkel:

Petrus Johannes van Dam, zoon van Petrus Stefanus van Dam, werd geboren te Udenhout op 3 februari 1884. Hij trouwde op 13 augustus 1912 te Boxtel met Johanna Catharina Josepha Kantelberg. Haar vader was hoofdonderwijzer eerst in Eerde en daarna in Olland en hij was lid van de gemeenteraad van Boxtel. Pieter is overleden in het bejaardenhuis in Boxtel op 29 november 1964. Het echtpaar runde vanaf 1912 tot 1946 een brood- en banketbakkerij aan de Slimstraat. Omdat hun huwelijk kinderloos bleef, werd de bakkerij na 34 jaar in 1946 verkocht aan Harrie Besselink. Pieter van Dam was volop betrokken bij de middenstandsorganisatie. Hij was voorzitter van de bakkersvereniging. Samen met Jan Brok, voorzitter van het klompenmakersgilde Sint Jacobus, heeft hij de afdeling Udenhout van de landelijke organisatie *de Hanze* opgericht, later omgedoopt in de Middenstandsvereniging. Pieter van Dam was een harde werker, recht door zee en in al zijn doen en laten een zeer godsvruchtig man. Hij was in 1900 medeoprichter, meer dan 50 jaar lid en vele jaren dirigent van het mannenkoor en hij was van 1956 tot 1962 lid van het kerkbestuur.

Volgens de overlevering is Pieter van Dam de uitvinder van de Udenhoutse Broeder.
Om een goede opleiding en een aantrekkelijke spreiding van vestigingen te garanderen, hadden de vroegere ambachtslieden duidelijke regels. Om als bakker aan de slag te kunnen, moest een jongeman eerst een periode leerling zijn om vervolgens te promoveren tot gezel. Die leerde verder bij verschillende meesters en trok daarvoor van plaats naar plaats (*Wandergesell*). Om meester-bakker te worden moest de gezel een *meesterproef* afleggen. Als de gezel voor de proef slaagde, werd hij *gildebroeder*. De naam *Udenhoutse broeder* is een herinnering aan de oude meesterproef, een speciaal product, soms gemaakt volgens een eigen recept, waarmee een bakker gildebroeder werd. De ambachtsgilden zijn op 5 oktober 1798 (onder Franse invloed) afgeschaft. Pieter van Dam heeft zich niet meer hoeven te bewijzen met zijn *broeder*, maar het was voor hem ongetwijfeld wel een *meesterproef*. Zijn opvolger Harrie en diens zoon Ben Besselink hebben met de Udenhoutse, later de Brabantse Broeder furore kunnen maken. Eric van der Horst, die in 2004 bakkerij Besselink overnam, heeft het alleenrecht op het exclusieve product.

Ook Ben Besselink verwijst naar Pieter van Dam
In het boek “Over De Rustende Jager” (2020) schreef Ben Besselink op verzoek van Jo en Nelly Pijnenburg – Klijn een bijdrage over de Udenhoutse broeder. Een passage:

Het recept van de "Udenhoutse Broeder" had mijn vader overgenomen van Pieter van Dam, toen hij na de oorlog diens bedrijf overnam. De oorsprong van het recept stamt nog uit de tijd van de gilden. Om zich een meestergezel te mogen noemen moest een gezel een

meesterproef afleggen. De naam "Udenhoutse Broeder" werd door mijn vader vastgelegd bij het Benelux merkenbureau. Het verhaal erachter zit op een kaartje gedrukt in elke verpakking. Nadat ik in 1982 de overstap had gemaakt van het middelbaar onderwijs naar de bakkerij en het bedrijf overnam, heb ik samen met mijn vader het product verder geperfectioneerd. Er kwam een nieuwe verpakking met het verhaal op de verpakking gedrukt en een kaartje erin met een tekening van Cees Robben waarop een afbeelding van Udenhout. Inmiddels was het succes van de Broeder opgemerkt en verschenen er in meerdere dorpen een "Broeder". Daarop heb ik besloten om de naam aan te passen aan een naam die we ook al langer hadden vastgelegd namelijk de "Brabantse Broeder", uit Udenhout.

De Hoornsche broeder
Naast dit mooie verhaal over de meesterproef van Pieter van Dam zijn er ook twijfels over de originaliteit van de Udenhoutse broeder. Er bestaat immers ook een Hoornsche broeder. Voor wie eens op vakantie gaat in de kop van Noord-Holland, bij bakker Otten in Hoorn, Blokker en Zwaag is de Hoornsche broeder te koop, die in elk geval aan de buitenkant exact hetzelfde oogt als de Udenhoutse broeder.

Kwade tongen beweren dat Pieter van Dam ooit eens op vakantie was in Hoorn en daar het gebak de Hoornse broeder leerde kennen, het recept heeft opgevraagd en thuis aan de slag is gegaan.

Op de website van de Hoornse bakker staat het volgende verhaal:
De Hoornsche Broeder is een delicatesse die al sinds 1850 op ambachtelijke wijze wordt gemaakt. Het is een zwaar gevuld krenten rozijnenbrood met een bruine suiker kaneel vulling. Het luxe brood heeft een zoete smaak met een sterke rozijnen aroma. Tegenwoordig wordt de broeder veelvuldig gegeten met een ‘slik’ roomboter aan de zijkanten. Over de oorsprong van de naam Broeder bestaan verschillende lezingen. Sommigen brengen het product in verband met het gilde of broederschap van de bakkers. Om toe te treden moest de gezel een meesterwerk maken. Die proef bestond uit het maken van een rond rozijnenbrood. Anderen menen dat de naam is ontleend aan de geestelijke broeders, die ze bij bijzondere gelegenheden uitgedeeld zouden hebben aan de armen. Een derde lezing is dat de broeder bedoeld was voor een persoon waarmee de gever zich mee wilde verbroederen. De broeder werd in ieder geval veelvuldig gegeven bij geboortefeesten. Vaak met een toepasselijke tekst, zoals: “Voor de kraamvrouw ‘n presentje, en de vader ook een endje”.

De Hoornse bakker claimt dat de delicatesse uit 1850 stamt, terwijl Pieter van Dam pas in 1884 is geboren.

De notariële archieven geven duidelijkheid over de relatie tussen Udenhout en Hoorn
Op 14 januari 1926 verkocht bakker Pieter van Dam namens zijn moeder en zijn broers en zussen twee derde deel van de ouderlijke woning aan de Groenstraat, nu Groenstraat 117, destijds drie woningen onder één dak. Pieter verkocht twee woningen, de derde woning bleef in de familie. De familie had Pieter gemachtigd om namens hen op te treden.

De machtiging noemt achtereenvolgens:
- Maria Lamberdina Corstens, moeder, weduwe van Petrus Stephanus van Dam;
- Andreas Gijsbertus van Dam;
- Henricus van Rooij, kleermaker te Sint-Michielsgestel, man van Henrica van Dam;
- Wilhelmina van Dam, religieuze te Schijndel
- Maria van Dam, religieuze te Schijndel
- Augusta van Dam, religieuze te Eindhoven
- Josephina van Dam

- Adrianus van de Ven, bakker te Udenhout, man van Antoinetta van Dam.

Het oorspronkelijke gezin van Petrus Stephanus van Dam en Maria Corstens telde maar liefst 15 kinderen: 1. Maria Francisca (1872-1881), 2. Hendrika (1874), 3. Johanna Maria (1875), 4. Petrus (1877-1880), 5. Wilhelmina (1879), 6. Andreas Gijsbertus (1880), 7. Maria (1881-1881), 8. Maria Francisca (1882), 9. Petrus Johannes (Pieter) (1884), 10. Antonia (1886), 11. Augusta (1887), 12. Josephina (1888-1891), 13. Antonius Stephanus (1890-1891), 14. Josephina Norberta (1892) en 15. Lambertus (1894-1895).

Maar boeiend is het op de machtiging vermelde beroep van oudere broer Andreas van Dam. Hij is in 1926 bakker in Hoorn.
Andreas was bakker in Hoorn, verantwoordelijk voor de Hoornsche broeder, en Pieter was bakker in Udenhout, verantwoordelijk voor de Udenhoutse broeder.

Blijft de vraag van de origine van de broeder. Als het echt zo is dat de Hoornsche broeder al vanaf 1850 zou bestaan, dan heeft Andreas die broeder van een andere bakker overgenomen en Pieter het recept van zijn broer.

Vader Pieter Stephanus van Dam was ook bakker
We ontmoeten de vader van de broers Andreas en Pieter, Pieter Stephanus van Dam, voor het eerst in een notariële akte op 12 januari 1877. Hij leent dan een som geld van 1.300 gulden van de Udenhoutse “zonder beroep” Petronella Burgmans. En wat boeiend is: vader Pieter van Dam was in 1877 bakker in Udenhout. Als onderpand geldt zijn huis, de bakkerij, erf en tuin, gelegen in Udenhout, sectie F nummers 1471, 1728 en 1915. Hij deelde het huis met bakker Van de Ven. Dat zal de bakker zijn van koekbakkerij Victoria in het eerste huis voorbij het pad naar het Scouting-gebouw.

Vader Pieter Stephanus van Dam was geboren in 1845 in Veghel. Hij trouwde in 1873 in Gemert met de daar in 1850 geboren Maria Corstens. Wat hen naar Udenhout bracht is vooralsnog onduidelijk. Wel is duidelijk dat zij vier jaar na hun huwelijk in Udenhout woonden, er een bakkerij hadden en in dat jaar 1877 een flinke lening afsloten om te investeren in hun bakkerij.

Wellicht is Pieter Stephanus van Dam naar Udenhout gekomen om bij de gebroeders Van de Ven van Koekfabriek Victoria aan de Groenstraat het vak van koekbakker te leren. Het is dus hele goed mogelijk dat de beide broers het recept van hun broeder van hun vader hebben geleerd.

Hoofdstuk 11

Het erfhuis

Tegenwoordig hebben we diverse websites, kringloopwinkels, winkels voor tweedehands boeken, et cetera om spullen van de hand te doen of desnoods brengen we spullen naar de gemeentelijke milieustraat. Vroeger was dat er allemaal niet. Het was heel gebruikelijk na iemands overlijden of wanneer iemand een huis verliet om bij een van de kinderen te gaan inwonen, een erfhuis te organiseren. Dan schakelde de familie de notaris in. Het erfhuis vond uiteraard aan huis plaats. Daar waren immers de spullen. De notaris regelde een afslager die de spullen bij opbod of bij afmijning verkocht en de medewerkers van de notaris registreerden alle verkopen en zorgden ervoor dat de betalingen plaatsvonden.

Uitverkoop van een winkel
Een erfhuis werd ook gehouden als een winkelier besloot zijn zaak te stoppen. Het erfhuis was een soort algehele uitverkoop. Een voorbeeld daarvan vond plaats op 16 maart 1920. Op verzoek van Antonius Robben, winkelier vooraan in de Slimstraat, is zijn complete winkelinventaris geveild, dus ook alle verkoopbare levensmiddelen en andere winkelwaar; het overzicht geeft dus ook weer wat Antonius Robben zoal in zijn winkel verkocht. Hij stopte blijkbaar met zijn winkel. In onderstaand overzicht alle geveilde spullen met de prijzen in guldens van 1920.
Allereest werden er spelregels afgesproken:
Artikel 1: De verkoop vond plaats bij opbod.
Artikel 2: De betaling moest contant plaatsvinden ten kantore van de notaris uiterlijk 1 oktober 1920.
Artikel 3: De notaris kon kopers bij grotere bedragen vragen naar borgstellingen.
Artikel 4: Kopers waren verplicht het gekochte af te nemen en volledig te betalen, ook als men achteraf spijt krijgt of wanneer sprake is van verborgen gebreken.
Artikel 5: Meteen na koop ging het risico over van verkoper naar koper.

Lege bussen	6,55
Lege kistjes	3,60
Stenen kruiken	8,00
Bierglazen	4,75
Kinderstoel	1,60
Schommel	2,50
Lampenglazen	1,15
Lampenkappen	1,20
Lepeltjes	1,60
Schoteltjes	1,90
Patentolie	1,90
Raapolie	7,40
Azijn	2,90
Mosterd	10,80
Scheerzeep	3,20
Haarspelden	2,80
Blauwsel	3,20
Breinaalden	1,50
Knotten zwart breigaren	18,00
Tandenborsteltjes	4,80
Pakjes verf	2,50
Strijkplaatjes	6,80

Schoensmeer	7,60
Schuurpapier	1,30
Naalden	1,45
Rattendood	3,70
Koffiesurrogaat	2,00
Paneermeel	3,60
Lege flessen	7,85
Laurierblaadjes	5,90
Bessensap	1,60
Kloosterbalsem	3,80
Kinderledikant	14,00
Eau de cologne	3,60
Lucifers	6,50
Augurkjes	10,05
Nootmuskaat	13,30
Kaneel	3,10
Kruidnagel	2,50
Kaarsen	4,70
Tafelmessen	10,40
Vorken	9,45
Lepels	4,40
Nagelgruis	3,60
Havermout	5,60
Deken	2,00
Voering	16,60
Watten	4,60
Broekstof	37,90
Cheviot	12,75
Sokken	47,70
Schortenbont	14,50
Kousen	42,30
Lege trommels	8,15
Brievenweger	0,40
Handdoeken	8,90
Schaal met gewichten	30,30
Toonbank met opstand	36,50
Brandkast	110,00

De veiling leverde 598,85 guldens op.

De twee geiten brachten 65 gulden op

Van heel andere orde was een erfhuis twee dagen later bij de familie Schijven op de Schoorstraat. Daar ging het om huisraad na het overlijden van Petrus Schijven, want in de akte gebruikt de notaris het woord *sterfhuis*. Het was een bescheiden interieur met tafels, stoelen, bestek, aardewerk, ketels, lampen, e.d. De duurste stukken in huis waren een stookfornuis van 43 gulden, een kachel van 42 gulden, een klok van 20 gulden en een kast van 18 gulden. Buiten leverde de musterdmijt het meeste geld op, 37,95 gulden. Ook de aardappelen (32,50), het roggestro (14,50) en het haverstro (24,25) waren gewilde artikelen. De levende have, twee geiten, brachten samen 65 gulden op.

De oude kinderwagen

Doorgaans vonden inboedelveilingen op locatie plaats, maar er waren ook inboedelveilingen in een café.

Harrie van Rossum en een van zijn medewerkers waren eens voor zaken buiten het dorp geweest, kwamen ’s avonds pas terug en besloten om alvorens naar huis te gaan nog even een afzakkertje te gaan halen bij Boslust op de Schoorstraat. Daar was juist een openbare verkoop door notaris Huenges gaande, waar schoonvader Jan Swaans afslager (veilingmeester) was. Hij was juist bezig met het veilen van een oude kinderwagen uit een inboedel. Harrie van Rossum was achter in de zaal gaan zitten en hij wilde de caféeigenaar wenken dat hij een borrel wilde bestellen. Dus stak Harrie zijn hand omhoog richting café-eigenaar. Dat zag Jan Swaans die alert reageerde met “Verkocht”. Harrie kon de oude kinderwagen mee naar huis nemen.

Het laatste openbare erfhuis in 1957
Op 16 april 1957 werd onder leiding van notaris Huenges het laatste boeren-erfhuis in Udenhout gehouden. Jan van den Brand aan de Schoorstraat 53 hield op met boeren en daarom moest zijn dode- en levende have worden verkocht. De afslager, in 1957 Jan Swaans, bood de artikelen te koop aan en het publiek kocht bij opbod. Het was vaak dubbeltjeswerk. De notarisklerk noteerde het hoogste bod in een erfhuisboek. Middels carbon werd een kopie gemaakt aan iemand die al tijdens het erfhuis voor afrekening zorgde. Er moest altijd contant worden betaald, de koopsom plus een bepaald percentage op de koopsom als declaratiekosten van de notaris alsmede 10 cent per koop als armengeld. Dat laatste bedrag werd afgedragen aan de lokale charitatieve instelling.

Het laatste kavel was de waakhond. Wie biedt er meer als 5 cent…? Rien de Consul 10 cent…Van Krieken 15 cent…Rien 20 cent…Van Krieken 25 cent…het laatste bod was van Rien 30 cent, maar dan moest hij het nachthok (een ton) met halsband en ketting er wel bij hebben!

Particuliere erfhuizen
Nog altijd vinden op particulier initiatief zelfgeorganiseerde erfhuizen plaats.

In 1999 organiseerde de familie Robben een erfhuis na het overlijden van tante Riekske van de Sande – Robben. Zus Ria van der Meijden en neef Arjan Robben herinneren zich het erfhuis als de dag van gisteren.
Riekske Robben was de oudste uit het gezin Robben van de Molenhoefstraat. Ze trouwde Kees van de Sande en woonde in Kaatsheuvel. Het huwelijk bleef kinderloos. Na het overlijden van Kees kwam Riekske in 1995 terug naar Udenhout en woonde in de woning naast zus Ria, onder hetzelfde dak aan de Langenhof. Riekske was na enig aandringen van Rector Merkx vrijwilligster bij Erfgoedcentrum ’t Schoor Udenhout-Biezenmortel, waar ze met heel veel plezier actief was. Riekske werd ziek en overleed op 29 juli 1999, 66 jaar oud. Riekske had een testament laten maken. De erfgenamen waren broers en zussen, neven en nichten Robben en Van de Sande, 38 in totaal. Broer Therus Robben was executeur-testamentair en verantwoordelijk voor de afhandeling van de erfenis. Riekske had – wetende dat zij ziek was en niet lang meer te leven had – twee initiatieven genomen. Ze had zelf haar sieraden aan door haar uitgekozen familieleden gegeven en mensen die bij haar op bezoek kwamen en aangaven wel interesse te hebben in een bepaald voorwerp – zoals in het geval van een Delftsblauwe molen – liet ze hun naam op een briefje schrijven en onder het voorwerp plakken.
Meteen na de begrafenis kon de familie naar het huis van tante Riekske komen om de voorwerpen op te halen waarop zij een papiertje hadden geplakt.
Vervolgens kwam de vraag aan de orde wat te doen met alle andere spullen. Men kwam op het idee van een veiling met alle erfgenamen, waarna de opbrengst ervan – na aftrek van kosten – naar rato onder de 38 erfgenamen zou worden verdeeld. Zo gezegd, zo gedaan. Therus was actiepersoon. Hij maakte een complete lijst van alle voor de veiling interessante spullen en alle andere spullen – de zogenoemde prullaria – werden in dozen gedaan. Er volgde een kijkdag op een zaterdag. Negen dagen later op zondagmiddag vond de veiling plaats bij café De Muts in de Kreitenmolenstraat. Oom Therus was veilingmeester. Hij was

daar de aangewezen persoon voor. Hij was niet alleen de oudste broer van de Robbens, hij had bij eerdere aangelegenheden zijn expertise ter zake ingebracht en werd daardoor door eenieder gerespecteerd. Hij maakte eerst enkele spelregels duidelijk, waarbij hij afsprak dat als twee of meer erfgenamen maar bleven opbieden tot onredelijke bedragen hij zou ingrijpen en het lot zou toewijzen. De middag werd vooral een gezellige boel, een fijne familiereünie, waaraan de familie dankbare herinneringen koestert. Het eerste bod was de volledige videoverzameling van televisiesoap Goede Tijden Slechte Tijden. Arjan Robben stak haast uit balorigheid zijn hand op en riep “5 gulden”. Niemand bood over en Arjan bezit de verzameling nog steeds. Er werd wel eens opgeboden, maar als iemand zag dat een ander om een specifiek reden een voorwerp wel heel graag wilde hebben, dan werd dat ook gegund. Om de sfeer aan te geven het voorbeeld van het veilen van een prachtige vogelkooi. Iedereen wist wel dat Mieke en Fons de vogelkooi heel graag wilden hebben. Ze boden even mee. Maar neven René en John boden ook en bleven doorbieden. Bij 100 gulden riep René: “Zo, nu is het genoeg. Ik betaal 100 gulden en de kooi is voor Mieke en Fons”. Er waren twee pronkstukken, een kast en een klok. Vooral de klok vond iedereen heel mooi. De klok ging weg voor 250 gulden.
Iedereen had wel wat. Iedereen betaalde contant en de totale opbrengst was 8.634 gulden. Op initiatief van enkele neven en nichten werd van het geld nog een extra bloemstuk gekocht om bij tante Riekske op het graf te leggen. Om even te bedanken voor de supergezellige middag.

Hoofdstuk 12

1949-1954

De kandidaat-notaris

Over het Udenhouts station heeft de bekende liedjeszanger Jan de Cler een liedje geschreven. Het gaat over een Udenhouts meisje dat iedere morgen oogcontact heeft met een treinreiziger, een kandidaat-notaris, die reist in de richting van Den Bosch, terwijl het meisje staat te wachten op haar trein richting Tilburg. Er wordt verteld dat het een waar verhaal is. Het liedje gaat als volgt:

Ze stond op het perron van het Udenhouts station
Ied're morgen vier en twintig over achten
En kwam zijn boemel aan om naar Den Bosch te gaan
Dan zag hij 't meisje op de and're richting wachten
Als kandidaat-notaris was hij stipt gelijk een klok
Wat niet wou zeggen dat een aardig meisje hem niet trok
Hij had dan ook het land als hij zijn trein weer voelde gaan
En zij op het Udenhouts perron bleef staan.
Hij wist gewoon geen raad, wanneer hij haar een keer niet zag
Hij droomde heel de nacht van haar en heel de lieve dag
Verleed foutieve testamenten op zijn kantoor
Hij heeft haar nooit gekregen want zijn trein reed door.

Ze stond op het perron van 't Udenhouts station
Ied're morgen vier en twintig over achten
En zei hij haar gedag, dan schonk zij hem een lach
Terwijl ze op de trein naar Tilburg stond te wachten
Wanneer de chef precies op tijd het afscheidsfluitje floot
Dan kon hij naar haar fluiten en dat was een harde noot
Hij dacht aan het harde noodlot, dat hem naar Den Bosch deed gaan
En haar op 't Udenhouts station liet staan.
Hij wist gewoon geen raad wanneer hij haar een keer niet zag
Hij droomde heel de nacht van haar en heel de lieve dag
Verleed foutieve testamenten op zijn kantoor
Hij heeft haar nooit gekregen, want zijn trein reed door.

Ze stond op het perron van 't Udenhouts station
En ze heeft daar jarenlang op hem staan wachten
Maar hij reed altijd door, hij moest naar zijn kantoor
Terwijl 't geluk in and're richting naar hem lachte
Hij was gewoon een kuddedier en nooit heeft hij verstaan
Dat als hij eens was uitgestapt de aard' niet was vergaan
Maar nu verging zijn kans en ging zijn stipte neus voorbij
En op het Udenhouts station stond zij.
Hij wist gewoon geen raad wanneer hij haar een keer niet zag
Hij droomde heel de nacht van haar en heel de lieve dag
Verleed foutieve testamenten op zijn kantoor
Hij heeft haar nooit gekregen, want zijn trein reed door.

Hoofdstuk 13

Kantoorinventaris van de notaris

Een aantal kantoormiddelen van notaris Petrus van Acker (1927-1947) en van notaris Piet Hein Huenges (1947-1972) zijn geschonken aan Erfgoedcentrum ’t Schoor Udenhout – Biezenmortel en sieren een vitrinekast op het Erfgoedcentrum aan de Schoorstraat 2 in Udenhout.
In dit hoofdstuk een collage.

Hoofdstuk 14

Invloed van de gemeentelijke herindeling op het notariaat in Udenhout

mr. B.J. van der Kolk

Op en over het randje

Grensoverschrijdend gedrag van de notaris verwacht je eigenlijk niet zo snel maar soms komt het helaas voor. Gelukkig hebben we daarvoor de tuchtrechter die de mores van het notariaat bewaakt.
In dit geval betrof het echter grensoverschrijdend gedrag van een heel andere en zelfs acceptabele orde, vond ook de staatssecretaris. Maar daarover hierna meer.

Aanloop gemeentelijke herindeling

Eerst even terug naar de aanloop van de gemeentelijke herindeling waarbij de gemeente Berkel-Enschot en de gemeente Udenhout per 1-1-1997 werden opgeheven. Udenhout met uitzondering van Biezenmortel dat naar de gemeente Haaren ging, werd aan Tilburg toegevoegd en voor Berkel-Enschot gold hetzelfde, met uitzondering van Heukelom, dat naar Oisterwijk ging.
Dat wierp voor de notarispraktijk in Udenhout zijn schaduwen vooruit. Het kantoor had eigenlijk een gezonde tweemanspraktijk, maar wat zou er gaan gebeuren als bij de herindeling twee belangrijke opdrachtgevers voor het kantoor, de gemeente Berkel-Enschot en de gemeente Udenhout, zouden verdwijnen? Bovendien werd in de gemeenten Berkel-Enschot en Udenhout veel gebouwd en ook de toekomstige uitbreiding van Tilburg zou, als de Reeshof was volgebouwd, ‘onze’ richting uitkomen. Maar zouden de gemeente Tilburg en bouwbedrijven als opdrachtgever dat ook doen? En wat te denken van de Tilburgse concullega’s, die zeker in Berkel-Enschot assertiever zouden gaan opereren? Daarnaast bleef het lange tijd de vraag met welke gemeente Udenhout zou fuseren. Werd het Tilburg, Haaren, Loon op Zand, Oisterwijk of misschien zelfs Berkel-Enschot? Kortom, een ongewisse toekomstige situatie voor het kantoor in Udenhout.

Toen mijn ambtsvoorganger Jan van Hussen mij in 1991 dan ook vroeg of ik belangstelling had om met hem een associatie aan te gaan als tweede notaris op het kantoor, moest ik daar toch wel even serieus over nadenken, hoe eervol de vraag ook was. Zou het kantoor ook op langere termijn werk bieden voor twee notarissen? Ik had inmiddels een paar keer op een voordracht gestaan voor benoeming op een andere standplaats - in die tijd eigenlijk een vereiste om een keertje nummer één op de voordracht te komen - en hoewel ik het in Udenhout ontzettend naar mijn zin had, wilde ik toch wel graag ook andere opties openhouden. Bovendien zou Jan van Hussen per 1 maart 1997 stoppen als notaris wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd en moest de hele situatie dan opnieuw worden bezien. Je kon als notaris niet zeggen: schaf die tweede standplaats maar weer af. Daar gaat het Ministerie van Justitie over.
In goed overleg hebben we toen besloten om per 1 januari 1992 samen te gaan werken in een maatschap tussen een notaris en een kandidaat-notaris. Iets wat ook elders in het land hier en daar al gebeurde, maar wel een redelijk nieuw fenomeen was (de tegenwoordig in de wet geregelde ‘toegevoegd-notaris’ was nog niet uitgevonden). We zouden op die manier de periode tot het pensioen van notaris Van Hussen kunnen overbruggen en zo ook zien welke kant het op zou gaan met de gemeentelijke herindeling en het kantoor.

Op 1 maart 1996, een jaar voor het vertrek van notaris Van Hussen, werd de sollicitatie voor de standplaats Udenhout door het Ministerie van Justitie opengesteld en werd ik na voordracht door de Kamer van Toezicht in het arrondissement Breda, bij Koninklijk Besluit

van 9 september 1996 met ingang van 1 maart 1997 benoemd tot notaris in de gemeente Udenhout.

Een spookstandplaats met rafelrand
Toch wel een probleempje nog. Benoeming in een op 1 maart 1997 niet (meer) bestaande gemeente? Hoe lossen we dat op?
Dus maar eens naar het ministerie geschreven hoe ze dat in Den Haag zagen. Waarop al vrij snel een besluit van de staatssecretaris volgde dat ik alsnog werd benoemd in de gemeente Tilburg. Ook weer niet goed, want hoe zat het dan met Biezenmortel. De agrarische kantoorpraktijk had voor een groot deel immers betrekking op Biezenmortel. Nu zal een normaal mens denken wat maakt dat nu uit, het notariskantoor staat toch al jaren in Udenhout?

Om het probleem te kunnen begrijpen is enige kennis van de inrichting van het notariële landschap en notariële bevoegdheid vereist. Notarissen worden benoemd op een standplaats, tegenwoordig heet dat in de wet ‘plaats van vestiging’. De standplaatsen liggen binnen het gebied van een regionale arrondissementsrechtbank. Udenhout viel onder het toenmalige arrondissement Breda (nu rechtbank Zeeland-West-Brabant). In de Wet op het Notarisambt, zoals die gold vóór 1 januari 1999, was een notaris slechts bevoegd akten te passeren binnen het eigen arrondissement. Udenhout lag tegen de oostelijke arrondissementsgrens. De notaris uit Udenhout mocht dus wel naar bijvoorbeeld Roosendaal of Bergen op Zoom, maar Helvoirt was verboden gebied. De grens liep bij de Gijzel en daar mocht je niet over. Cliënten mochten wel naar Udenhout komen natuurlijk. Door de nieuwe gemeentegrens die bij de Gommelsestraat kwam te liggen was het dus voortaan bijvoorbeeld verboden om in Biezenmortel aan huis een testament op te maken of in de Vorselaer een veiling te houden. Niet echt praktisch omdat de inwoners van Biezenmortel al vele jaren verbonden waren met Udenhout en het Udenhoutse notariaat, maar eerlijk is eerlijk, het betekende natuurlijk ook een financiële aderlating voor het kantoor in Udenhout.

Drie keer is scheepsrecht
Dus maar opnieuw in de pen geklommen en gevraagd of daar nog iets aan kon worden gedaan. Wat resulteerde in een nieuw besluit waarbij ik per 1 maart 1997 werd benoemd in de gemeente Tilburg maar met bevoegdheid op het grondgebied dat tot 1 januari 1997 deel uitmaakte van de gemeente Udenhout. Grensoverschrijdend gedrag van de notaris, ja dus, maar met goedvinden van hogerhand. Eind goed, al goed.
Ach, en na zoveel jaren zou het allemaal op zijn pootjes terecht zijn gekomen nu Biezenmortel weer bij de gemeente Tilburg is gevoegd en de wet op het Notarisambt ook is gewijzigd waardoor notarissen in het hele land akten mogen passeren; dus waar maal je om, maar toch was het toen voor het notariskantoor en de oude band van Biezenmortel met Udenhout wel een dingetje. De tijd heelt, zoals altijd, alle wonden.

Gevolgen gemeentelijke herindeling
En wat de gevolgen van de gemeentelijke herindeling voor de notarispraktijk in Udenhout betreft, dat is uiteindelijk ook wel goed gekomen, ook met die tweede notaris. Niek Jan Adema trad al snel aan.
Tilburg liet zijn blik op Udenhout en Berkel-Enschot vallen maar omgekeerd was dat evenzeer het geval. De schaalvergroting ging ook aan het notariaat niet voorbij. Steeds ingewikkelder regelgeving en de wens om alle cliënten goed te kunnen blijven bedienen vroeg om toenemende specialisatie. Niet alleen het ondernemingsrecht en familierecht, maar ook het onroerend-goedrecht en fiscaalrecht zijn steeds in beweging. Daarnaast werd en wordt er een toenemend beroep op het notariaat gedaan als ‘poortwachter’ in de strijd tegen ondermijning en witwassen en dat vraagt van een notaris en zijn medewerkers bijzondere aandacht en dus tijd. Allemaal zaken die in een groter verband beter te borgen zijn. Dat leidde in 2000 tot overleg met de Tilburgse collega’s Theo en Brigit de Kort, Hans van Tuijl en Peter Blokland en in 2001 tot een kantorenfusie. Terugkijkend is het leuk om te zien dat

die fusie heeft geleid tot een van de grotere landelijke notarisorganisaties, eerst KKT- en nu DKT Notarissen. Het geeft een goed gevoel daaraan, maar ook aan de continuïteit van het notariskantoor in Udenhout, een (klein) steentje te hebben mogen bijdragen.

Nieuwbouw notariskantoor aan de Schoorstraat
Op 12 maart 1999 hield notaris Bert Jan van der Kolk open dag en receptie op zijn vernieuwde kantoor aan de Schoorstraat. Onderstaand een foto-impressie.

Hoofdstuk 15

Medewerkers van het Udenhoutse notariaat

Jan van Zon
Notarisklerk Jan van Zon tekende voor het eerst een akte op 19 januari 1904. Hij bleef notarisklerk tot 16 augustus 1920.
Er was wel een onderbreking van maar liefst vijf jaar, van 13 april 1909 tot 20 mei 1914. In die periode wordt op 30 maart 1910 zoon Arnoldus geboren in Lith, wordt op 30-12-1911 dochter Johanna geboren in Dussen en wordt dochter Joanna op 23 april 1913 geboren te Besoijen. Bij de laatste geboorteaangifte staat dat het beroep van Jan van Zon notarisklerk is. Nadat hij op 20 mei 1914 weer op het notariskantoor van Udenhout is begonnen, wordt op 31 juli 1914 dochter Cornelia geboren te Oisterwijk. Daarna verhuist het gezin naar Udenhout. Op 9 augustus 1915 wordt zoon Herman geboren in Udenhout.
In die periode dat Jan van Zon in achtereenvolgens Lith, Dussen en Besoijen woonde, was **Johannes Hendrik van Warenburg** notarisklerk. Die stond als zodanig ook vermeld in de akten. Johannes Hendrik van de Warenburg (Leende 1880 – Kerkrade 1958) was getrouwd met Helena van de Laar (Sint-Oedenrode 1876 – Bocholtz 1946). Op 5 november 1913 is hun enige dochter Wilhelmina geboren in Udenhout.

Jan van Zon, geboren te Oisterwijk op 20 december 1882, was op 13 juni 1909 gehuwd met Dien Witlox. Hij bekleedde vele functies in het maatschappelijk leven van Udenhout. Hij maakte 22 jaar deel uit van de gemeenteraad en was wethouder van 1923 tot 1935. Hem overkwam een noodlottig ongeluk op 16 januari 1945. In de chaotische verkeersdrukte raakte hij bij een ongeval dodelijk gewond. Op zijn bidprentje staat te lezen: “Na volbrachte dagtaak keerde hij huiswaarts, naar zijn familiekring, maar onderweg in het halfduister wordt hij gegrepen door een zwaar en snel voertuig, tegen de grond geslagen en enkele uren later is hij dood.” Het was blijkbaar een militair voertuig, want Jan is officieel oorlogsslachtoffer.

Willem Schuurmans
Willem Schuurmans is geboren in Haaren op 21 oktober 1886, zoon van Wilhelmus Schuurmans en Johanna Pijnenburg. Hij huwde op 9 februari 1927 met Maria Briaire, geboren te Zwijndrecht op 11 september 1887. Het huwelijk bleef kinderloos. In zijn jeugd was hij tuinman in Haaren. Willem ging voor het eerst in militaire dienst in de periode 1905-1907, waarvoor hij op 28 maart 1907 een eervol getuigschrift van goed gedrag verkreeg. Maar bij de Mobilisatie werd hij opnieuw opgeroepen en werd ingedeeld bij het Landweerdistrict ’s-Hertogenbosch, 42^{e} bataljon, 3^{e} compagnie. Hij kwam te werken als schrijver aan het Stelling hoofdkwartier in Willemstad. Op 17 augustus 1916 kreeg hij een briefje van de kapitein met de waarderende woorden: “Dat hij die werkzaamheden steeds met ijver en nauwgezetheid heeft verricht, en dat hij derhalve als schrijver zeer goed heeft voldaan”. De militaire dienstplicht duurde extra lang vanwege de Mobilisatie en liep af in 1919. Maar intussen had hij wel gelegenheid gehad opleidingen te volgen, zoals de Tuinbouw-winter-cursus te Tilburg. Willem solliciteerde naar de functie van klerk bij notaris Vroemen in Udenhout, uiteraard met het prachtige getuigschrift van 17 augustus 1916 als referentie. Hij werd op 1 augustus 1920 aangenomen: “Ik hoop en vertrouw dat u vele jaren te mijnen kantore zult werkzaam zijn”, aldus notaris Vroemen.
Willem heeft tot aan zijn dood op 12 juni 1956 – 70 jaar oud – bij de notaris gewerkt, achtereenvolgens bij de notarissen Vroemen, Van Spaendonck, Van Acker en Huenges.
In zijn jaren was er nog geen pensioen of AOW. Notarisklerk was in die jaren een slecht betaald baantje, zo’n 225 gulden bruto per maand. Hij moest dus wel doorwerken zolang het kon.

Harrie van den Bersselaar
Harrie van den Bersselaar heeft zijn memoires geschreven. Daarin staat een passage over hoe hij notarisklerk werd op het notariskantoor.
We laten Harrie zelf aan het woord:

De oudste jongens uit het gezin gingen avondcursussen volgen en zochten een baan. Jos koos een vak en bekwaamde zich daar erg goed in. De meisjes gingen werken in de huishouding. Rie werd gezinsverzorgster. Maar wat moest er met Harrie. Ik was in 1945 van de lagere school gekomen en voorbestemd om boer te worden op de Slijkhoef in Biezenmortel. Maar de pacht was opgezegd. Moeder toog naar bovenmeester Van Iersel om raad. Die adviseerde om mij naar de mulo in Vught te laten gaan. Dat was een hele onderneming. Ik wist nauwelijks waar Vught lag, laat staan dat ik mij ooit afgevraagd had wat ik wilde worden. Van Iersel nam contact op met de heer Buiting, hoofd van de mulo, en wij mochten komen praten. Ik deed toelatingsexamen en werd aangenomen. Ik was echter al een jaar van de lagere school af en op en top boer, al was ik dan nog maar veertien jaar oud. Om mij nog een beetje voor te bereiden op de grote overgang van het boerenleven naar de burgermaatschappij nam Van Iersel mij weer terug op de lagere school. Op de achterste bank gezeten kreeg ik bijles in onder andere ontleden en werd een onderwijzer van de jongensschool in Udenhout bereid gevonden mij de eerste woordjes Frans te leren. *La pie* (de ekster) was het eerste woord dat ik leerde. Een jaar ongeveer heb ik mij zo mentaal voorbereid op een nieuwe wereld. Vanaf mijn elfde jaar leed ik aan huidziekte psoriasis, in die tijd in zeer ernstige mate. Dat was een handicap. Geen korte broek of korte hemdsmouwen kunnen dragen en het gezicht en hoofdhuid waren bedekt met huidschilvers. Op de mulo was ik de enige boerenzoon, bovendien heel erg achter in maatschappelijke ontwikkeling. Ik moest regelmatig verzuimen omdat ik onder behandeling was van diverse artsen en alternatieve genezers. Ik had veel begrip van de leraren voor mijn moeilijke positie, vooral aan directeur Buiting heb ik veel te danken. Ik heb in die jaren ervaren wat pesten is. Naar school fietsen, altijd alleen. De leerlingen uit Helvoirt wachtten altijd op elkaar en reden op bijdetijdse fietsen gezamenlijk naar school. Ik kwam er op afstand achteraan, alleen, in aftandse kleren op een aftandse fiets. Gelukkig kon ik goed leren wat nog enig respect afdwong bij mijn klasgenoten. Ik zette door, ik had ook geen keus. Naast mijn huidziekte was mijn gezondheid maar matig. In 1949 – ik zat in de derde klas van de mulo – kreeg ik geelzucht. Waarschijnlijk ben ik daar niet goed mee omgegaan. Ik werd er, na aanvankelijk opgeknapt te zijn, weer ziek van en belandde 13 weken in het ziekenhuis. Dat was in de zomer, net voor de proefwerkperiode van de derde naar de vierde klas. Tegelijkertijd dacht moeder ook mee. De notaris in Udenhout had een klerk die al 65 was en er vermoedelijk wel binnen afzienbare tijd mee op zou houden. Daar was misschien wel plaats voor mij als ik niet meer naar school wilde. Dit plan van moeder werd besproken met pater Gaudiosus. Die zag wel kansen en hij bezocht in pij en op blote voeten notaris Huenges in Udenhout. Waarschijnlijk heeft pater Gaudiosus de sociale kant van ons gezin met de notaris besproken en heeft Willem Schuurmans, de zittende klerk, ook een goed woordje gedaan. Hij kwam in de oorlog veel bij ons en kreeg dan eten mee in zijn fietstas: zelfgebakken brood, eieren en boter en soms een geslachte kip of haantje. Alles voor niet te veel geld, want een notarisklerk had maar een hongerloontje, tweehonderd gulden in de maand, midden in de oorlog toen alles duur en schaars was. Notaris Huenges was een verstandig en sociaalvoelend man. Hij liet mij komen en adviseerde mij eerst mijn mulodiploma te halen en daarna bij hem te komen werken. Dat was een goed idee. Ik heb vanaf dat moment steeds contact gezocht met de notaris en hand- en spandiensten verricht zoals appels plukken, een brief posten, belangstelling tonen bij het houden van een erfhuis of publieke verkoop van onroerend goed. De school werd toen ook minder belastend voor mij. Dat ik zou slagen voor mijn diploma was wel duidelijk en dan meteen aan het werk kunnen was natuurlijk een extra stimulans. Ik slaagde met goede cijfers.
Toen de notaris hoorde dat ik geslaagd was, kwam hij onmiddellijk naar Biezenmortel om mij te feliciteren, maar ik was niet thuis toen hij kwam. Ik was naar mijn vriendin (toen heette dat:

mijn meske). Ik ben ’s anderdaags naar de notaris gegaan om trots te melden dat ik geslaagd was en graag zou komen werken. Dat kon, maar ik moest eerst wel een beetje vakantie houden. Ik slaagde in juli 1951 en per 1 augustus 1951 ben ik bij notaris Huenges in dienst gekomen.
Daarmee begon de tweede uitdaging in mijn leven. Stel je voor: notaris Huenges, een knap jurist uit een vooraanstaande familie uit Eindhoven, 49 jaar oud, gehuwd met de dochter van een rechter uit Eindhoven, heel deftig opgevoed. Dan komt daar een *ongedoopte* jonge man, amper 19 jaar oud, werken. Ik kreeg een typetafel als bureau. Die werd onder de brievenbus gezet in een donkere hoek. Geen eigen typemachine, geen telefoon, geen enkele ervaring op administratief gebied. Als eerste taak kreeg ik de boekhouding. Nog nooit een echt kasboek in mijn handen gehad. Boekhouden was voor mij het zwakste vak op de mulo. Huenges was heel driftig en vlug, maar ook heel precies. Schuurmans wist ook heel weinig af van boekhouden. Debet en credit waren voor mij Latijn. Nachten heb ik wakker gelegen en dagenlang ben ik met bevende benen naar kantoor gefietst. Wat zou er vandaag weer allemaal mis kunnen gaan.
Een klein voorbeeld:
Het was zaterdag, het werk eindigde om half een. `s-Morgens was ik naar de Boerenleenbank geweest om kasgeld te halen. Ik heb dat geld in de kas gedaan en daarna de kas opgemaakt. Ik kwam een gulden tekort. Met bevende knieën ben ik naar de notaris gegaan en gezegd dat ik een gulden kastekort had. Ik kreeg een geweldige uitbrander. Toen ik thuiskwam heb ik gegeten en op een zeker moment mijn broekzakken leeggemaakt. Daar vond ik nog een gulden die daar achtergebleven was toen ik van de bank terugkwam en al het geld – dacht ik – in de kas had gedaan. Ik ben onmiddellijk op de fiets gesprongen en als een haas naar het kantoor gereden om aan de notaris te melden dat ik de gulden (het kastekort) had gevonden. “Je hebt toch die gulden niet thuis uit je portemonnee gehaald”, zei de notaris. Ik had hem wel kunnen schieten, zo was ik gekrenkt in mijn eerlijkheid.
Ik begon met avondcursussen te volgen: handelscorrespondentie, boekhouden, steno, schriftelijke cursus notarisklerk. Later gevolgd door een cursus in Breda, gegeven door een kandidaat-notaris, Van der Kaaij, de latere notaris in Tilburg.

Tot zover de memoires van Harrie van den Bersselaar.
Harrie van den Bersselaar, die altijd me groot respect voor zijn notarissen heeft gewerkt, is met de jaren uitgegroeid tot een notarisklerk die in de samenleving van Udenhout en Biezenmortel volop maatschappelijk actief was in diverse bestuursfuncties. Het Witgele Kruis, de parochie en Erfgoedcentrum ’t Schoor zijn enkele voorbeelden. Ook was hij voor een aantal mensen persoonlijk adviseur,

Jan de Beer
Jan de Beer kwam op 1 maart 1961 bij het notariskantoor van Piet Hein Huenges werken, als eerste boekhouder. Hij had gesolliciteerd op een advertentie. Na de middelbare school, militaire dienst en een baan bij Merkx IJzerhandel wilde Jan hogerop en een baan op een notariskantoor leek hem wel wat. Hij kreeg twee sollicitatiegesprekken met notaris Huenges en Harrie van den Bersselaar. Na het tweede gesprek kondigde notaris Huenges aan bij hem thuis te komen “om te zien uit wat voor nest hij kwam”. Moeder De Beer was flink zenuwachtig voor het huisbezoek, maar dat was overbodig. Vader werkte bij de Rotterdamse bank en dus was er thuis een sfeer van kantoordiscipline. Jan was aangenomen.
Jan de Beer deed in het dorp alles op de fiets. Hij was de boekhouder en had dus ook te maken met de contante betalingen op het notariskantoor. Jan fietste in die tijd nog door het dorp met 50.000 gulden of meer contant op zak. Het gebeurde soms dat Jan ’s morgens op de bank 50.000 gulden ging halen, dat er rond het middaguur een transactie werd gesloten waarbij de verkoper die 50.000 gulden contant kreeg uitbetaald en dat de verkoper daarna meteen naar de bank ging om de 50.000 gulden op zijn rekening te zetten.

Op verzoek van notaris Huenges at Jan de Beer – toen hij nog in Tilburg woonde en met de bus van en naar kantoor reisde – tussen de middag zijn brood op bij de weduwe van oud-klerk Willem Schuurmans in de Kreitenmolenstraat. Mevrouw Schuurmans kreeg daarvoor een vergoeding, een soort pensioentje.

Willy Geboers was de eerste typiste op kantoor van notaris Huenges, begonnen op het opkamertje van het kantoor aan de Groenstraat 32. Gonnie Schoonus was de tweede typiste.

Gonnie Beenakkers – Schoonus
Gonnie Schoonus heeft dierbare herinneringen aan de vijf jaar dat zij als stenotypiste werkzaam was op het notariskantoor ten tijde van notaris Huenges.

Op mijn eerste werkdag kreeg ik het bureau van Schuurmans, de notarisklerk die net met pensioen was. In zijn tijd pruimde hij nog en spuugde nogal eens naast de prullenbak, waarvan de afdrukken op de vloer te zien waren. Ik zat tegenover Harrie van den Bersselaar. Ik leerde veel van hem, vooral geheimhouding. Als ik een raam op een kiertje zette, moest die meteen dicht uit angst dat de mensen op straat de aktes konden lezen. Het was een donker kantoor, er was één pit midden in het plafond zodat het licht achter de schrijfmachine viel. Ik maakte er een opmerking over en binnen een week kwam een grote lichtbak aan het plafond.
Huenges was een vertrouwensman, streng maar eerlijk. Hij vond het heel jammer dat hij geen kinderen had en het voelde alsof wij zijn kinderen waren. De broer van mevrouw Huenges, Frans van den Dungen, had zes kinderen. De twee oudsten, Corrietje en Géraartje, kwamen regelmatig logeren. Willy Geboers en ik moesten de kinderen dan een paar uur per dag bezighouden.
Willy Geboers, ook stenotypiste uit Tilburg, vroeg op een gegeven moment een week vakantie plus vakantiegeld. Willem Schuurmans en Harrie van den Bersselaar waren nog nooit op vakantie geweest. Voor Harrie was het onbegrijpelijk, vrije dagen èn nog geld toe, maar notaris Huenges ging met zijn tijd mee en regelde dit meteen.
In 1958 vond hij dat Willy en ik de Wereldtentoonstelling in Brussel moesten bezoeken. We kregen ieder 50 gulden en moesten later verslag uitbrengen. Met Hein van den Berg, zijn Skoda, mijn broer Harry en Wim Haen, vertrokken we naar Brussel. In één dag op en neer. Met die 50 gulden kwamen we een heel eind.
Openbare boedelverkopen waren het meest interessant. Twee keer heb ik die meegemaakt. Ik zat dan achter een tafel met daarop een geldkist. De kopers dromden zich om de tafel en riepen dan hun aanwinst en de prijs. Soms was het een chaos, iedereen riep voor zijn beurt. Gelukkig raakte ik nooit in paniek. De kas klopte beide keren, dat was niet eerder voorgekomen.
Iedere maand fietste ik naar het registratiekantoor te Tilburg om alle aktes te laten registreren. Soms vervoerde ik ook een grote som geld, allemaal achter op de fiets over de "Hemeltjes" naar Tilburg. Nu denk ik weleens, ik had overvallen kunnen worden.

Huenges was een man met stijl. Iedere cliënt, boer of burger, noemde hij meneer. Eens zei een cliënt, “’n schôôn dochter hedde notaris". Huenges zei dan "was dat maar waar".

In die tijd stopte je met werken wanneer je trouwde. Later wanneer ik met mijn kleine kinderen bij de heer en mevrouw Huenges op bezoek kwam dan liet hij de hele tuin zien. De kinderen mochten aardbeien en frambozen plukken.

Marjolijn Hoppenbrouwers
Marjolijn Hoppenbrouwers uit Berkel-Enschot kwam in 1968/1969 werken bij het kantoor van notaris Huenges in de Groenstraat. Zij was in opleiding voor kleuterleidster, maar haar stem werd niet geschikt gevonden voor deze baan. En dus stopte de opleiding. Vader wilde graag dat Marjolijn ging werken en hij had ook al een baan gevonden, via Harrie van den

Bersselaar. Marjolijn werd de opvolgster van Nellie Brekelmans – Verschuuren die ontslag had genomen vanwege de komst van haar eerste kind. Er volgde eerst een cursus typen en daarna een cursus stenografie. Zo kwam Marjolijn in het team waar de aktes werden opgemaakt, het archief werd bijgehouden, de registratie bij het kadaster werd bijgehouden, e.d. en ze was zeer regelmatig getuige bij het ondertekenen van akten, dat in die tijd nog gebruikelijk was bij alle akten.

Marjolijn Hoppenbrouwers zat samen met Jan de Beer in de eerste kamer rechts in het kantoor van de notaris. Er werd ook kantoor gehouden in de woning aan de andere kant van de straat, waar Harrie van den Bersselaar werkte en ook Mieke Brekelmans en Mieke Vrijsen. Achter dat huis was een chalet waar kandidaat-notaris Jan van Hussen zijn werkplek had. Tussen het huis en het chalet was geen verhard pad. Bij regen was het ronduit modderig, met als gevolg dat het gebeurde dat iemand wel eens uitgleed met akten in de hand, helemaal onder de modder en de akten moesten helemaal opnieuw worden getypt.
Er was nog een medewerkster, Martha, die haar werkplek had op de opkamer in het huis van notaris Huenges.

Het was er gezellig. De sfeer was niet zo zakelijk, eerder gemoedelijk. Vooral de speelse kandidaat-notaris Jan van Hussen had een zeer positieve invloed op de gezelligheid. Harrie van den Bersselaar was serieuzer.

Na vijf jaar gaf notaris Huenges het stokje over aan notaris Van Hussen en het kantoor verplaatste zich naar de Schoorstraat. De eerste tijd waren er voortdurend verbouwingen en moesten de werkplekken worden ingericht tussen de stukadoors en schilders. Dat had een positieve invloed op het team, je voortdurend aanpassen en elkaar helpen.
Er kwam een nieuwe kandidaat-notaris, Felix Heufke, net afgestuurd maar qua gedrag nog een halve student, die – net als Van Hussen bij Huenges – de speelse rol op zich nam.

In die tijd was verkoop van onroerend goed wel de hoofdzaak van het werkpakket. Marjolijn genoot ervan zelf een eerste concept van een akte te mogen opstellen. Zij herinnert zich dat alle werk met de typemachine gebeurde, behalve de veilingen aan huis of in een café. Die moesten met de hand worden geschreven, ook de definitieve versies die op kantoor werden opgesteld.

Marjolijn heeft nog vijf jaar gewerkt bij notaris Van Hussen. In 1977 trouwde Marjolijn en toen gaf Van Hussen aan dat hij het beter vond als Marjolijn nu zou stoppen bij het notariaat. Zo kwam er een einde aan tien hele leerzame jaren.

Nellie Brekelmans – Verschuuren
Nellie Brekelmans – Verschuuren kwam in 1963 in dienst bij notaris Huenges, 18 jaar oud. Het begon met een telefoontje van Harrie van den Bersselaar dat er een vacature was. Daarna volgde een sollicitatiegesprek met notaris Huenges, dat vooral bestond uit een vaardigheidstoets om een brief op te nemen in steno en de brief op te maken met de elektrische typemachine. Nellie kwam in een team met Willie Geboers en Nellie Schoonus. Alle documenten moesten in meervoud worden opgemaakt en liefst helemaal foutloos. Je kon niet zomaar met typ-out een letter witlakken en er vervolgens overheen typen. Als er een wijziging moest worden aangebracht werd het betreffende woord of de betreffende zinsnede doorgehaald en werd in de kantlijn de opmerking “doorhaling goedgekeurd” of “verandering goedgekeurd” geplaatst, waarbij de notaris zelf een paraaf moest plaatsen.

Er hing bij het kantoor van notaris Huenges een gezellige sfeer en een teamgeest om samen het werk zo goed mogelijk te doen. Natuurlijk, Huenges ging voor de hoogste kwaliteit, maar er speelde beslist mee dat de heer en mevrouw Huenges geen kinderen hadden en wellicht het personeel als hun kinderen beschouwden. Als de heer en mevrouw Huenges weer eens naar Parijs waren geweest brachten ze voor alle personeelsleden een cadeautje mee, voor

de dames een broche of sjaal, voor de heren een stropdas. Ze organiseerden ook uitjes met het hele personeel, meestal naar Brussel of Antwerpen. Notaris Huenges was een man die je vertrouwen gaf. Bij het werk hoorde ook dat medewerkers en medewerksters als getuigen moesten optreden bij het passeren van akten. Je zat dan een tijd alleen maar aanwezig te zijn, terwijl er op je eigen bureau een grote werkvoorraad lag. Maar iedere keer als medewerkers getuigen waren geweest, kregen alle medewerkers – niet alleen de getuigen – 50 cent. Dat was prima sparen.
Tekenend voor de sfeer was ook een houtblokken-ritueel. Huenges had een open haard die hij uiteraard stookte met houtblokken. Hij liet houtblokken aan huis leveren en die werden opgestapeld op de zolder boven de garage. Als beneden de houtblokken op waren werden alle medewerkers ingeschakeld. Ze vormden een treintje. Harrie van den Bersselaar en Jan de Beer op de ladder en de dames begane grond. Ze gaven de houtblokken aan elkaar door, net zo lang tot de notaris voldoende houtblokken had om weer een tijd de haard te stoken.

En ach, er gebeurt wel eens wat. Jan van Hussen was in dienst gekomen als kandidaat-notaris. Hij had zijn kantoor in een chalet achter de woning tegenover de notariswoning in de Groenstraat. Als hij met een dossier naar de notaris moest, pakte hij de fiets, jolig en overmoedig zoals jongemannen kunnen zijn. Maar die ene keer liet hij ter hoogte van de Groenstraat voor het notariskantoor een dossier vallen. Jan terug naar zijn chalet om het dossier weer in orde te maken.

In die tijd stond er in de kluis een doos die door het personeel “het graf” werd genoemd. Men werkte voor bepaalde aktes – zoals hypotheken – met gezegeld papier waarop voorbedrukt een teken van 1 gulden stond en dat daadwerkelijk ook voor de notaris een gulden kostte. Als een medewerkster een fout had gemaakt op zo’n papier dan moest dat papier in genoemde doos worden gestopt en op een nieuw papier opnieuw worden begonnen. De notaris kon die oude papieren inleveren bij “de registratie in Tilburg”.

In de begintijd was er bij notaris Huenges maar één telefoon, op het bureau van de notaris. Later kwamen er meer toestellen die met elkaar doorverbonden konden worden met een wit knopje. Het eerste kopieerapparaat was van Van der Grinten uit Venlo. Het stond op de brandkast op de opkamer. Het apparaat was moeilijk te bedienen met een vloeistof die niet op je kleren moest komen, want je kon die vloeistof niet meer verwijderen.
Een van de eerste nieuwigheden van automatisering was een ponsmachine. Op de ponsmachine stond de standaardtekst van een akte voorbewerkt. Een medewerkster stopte het papier in de machine en zette de ponsmachine aan. De tekst kwam dan vanzelf op het papier. Maar zodra een specifieke naam of een bedrag moest worden ingevuld, moest de medewerkster de ponsmachine stoppen, de specifieke gegevens typen en daarna de ponsmachine weer aanzetten. Later kwamen er in plaats van de ponsmachine cassettebandjes. Die kon je ook terugspoelen.

Zoals in die tijd gebruikelijk was stopte Nellie met werken toen zij zwanger raakte van haar eerste kind. Maar toen eenmaal allebei de kinderen naar school gingen keerde ze terug op het notariskantoor, intussen onder leiding van notaris Jan van Hussen en gevestigd aan de Schoorstraat. Nellie kon praktische afspraken maken over de werktijden.

Onder Van Hussen werd het werk meer, deed automatisering haar intrede en werd het kantoor groter. Bij een grote verbouwing van het pand aan de Schoorstraat werd het notariskantoor tijdelijk gehuisvest in het bedrijf van Jos van den Bersselaar.

Overigens bleef de gemoedelijke sfeer en de teamgeest zoals destijds bij notaris Huenges ook bestaan bij de opvolgende notarissen Jan van Hussen, Bert Jan van der Kolk en Niek-Jan Adema. Ook met alle verloop en de komst van nieuwe medewerkers.
Nellie Brekelmans – Verschuuren stopte met werken in 2010.

Thieu van Beijsterveldt
Thieu heeft zijn herinneringen aan meer dan veertig werkzame jaren in het Udenhoutse notariaat aan het papier toevertrouwd. Hier volgt zijn relaas:

Mijn eerste aanraking met het notariaat was al in 1970 of 1971.
We woonden in de Groenstraat, op nummer 39; de boerderij van Denissen die door de gemeente was aangekocht om daar de toegang tot het zwembad te maken. Mijn vader werkte op het gemeentehuis, en mijn ouders hadden een nieuwbouwwoning gekocht in de Langenhof, op nummer 12.
Op en neer van Terheijden was een heel eind en we mochten, tot de boerderij gesloopt werd, in dat huis wonen.
Bij de verhuizing naar de Langenhof - ik was een jaar of 8 - liep ik met een handkar op en neer, om kleine spullen te verhuizen. Bij een lege retourtocht ben ik met de kar tegen een voor het notariskantoor, destijds bij notaris Huenges aan de Groenstraat 32, geparkeerde auto gereden. Hoe het is opgelost en wie de schade heeft betaald is in de mist van het verleden verdwenen.

De tweede keer dat ik van een notaris hoorde was in oktober 1982.
Notaris Van Hussen was op zoek naar een vervanger voor zijn toenmalige klerk, Harrie van den Bersselaar. Harrie was toen pas nog maar net 50, maar een medewerker goed opleiden kost tijd, dus daar kon je maar beter tijdig aan beginnen.
Het was een tijd waarin er grote werkloosheid was, en de notaris was naar het arbeidsbureau (nu: UWV) gegaan met de mededeling dat ie een jonge man/vrouw zocht die opgeleid kon worden tot klerk. Een advertentie in de krant, gebruikelijk toen, dat ging hij niet doen, want dan kreeg je 300 sollicitaties, en dat was wel wat te veel van het goede.
Het arbeidsbureau zocht 3 kandidaten aan, die verzocht werden om te solliciteren.
Ik had één jaar sportacademie achter de rug, dus een kantoorbaantje was wellicht het laatste waar ik op dat moment aan dacht. Ik heb gebeld, en mocht op gesprek komen. Eerst met notaris Van Hussen, en daarna nog met de toenmalige kandidaat-notaris Felix Heufke en met Harrie van den Bersselaar. Blijkbaar zijn de gesprekken goed gelopen, want ik mocht een paar dagen komen proefdraaien. Nou ja, proefdraaien... wat weet een snotneus van nog geen 21 jaar van het notariaat? Maar goed, niet geschoten is altijd mis, en op donderdag 4 november 1982, de dag dat mijn echtgenote 20 werd, ben ik begonnen. We hadden afgesproken dat ik twee dagen zou komen, en dat er vrijdagmiddag besloten zou worden of er een - wat langere - proeftijd zou volgen. Op vrijdagmiddag een gesprekje bij de notaris, en blijkbaar viel ik in de smaak en ik kreeg een "contract" tot einde jaar, dus een verlenging met bijna twee maanden. Toen het salaris van de eerste maand werd uitbetaald, bleek dat de CAO die in het notariaat toen gold, niet een van de betere was: mijn maandsalaris (minus 3 dagen) was minder dan hetgeen ik in de bijstand gekregen zou hebben indien ik niet was gaan werken. De sociale kant van de notaris kwam boven, en mijn salaris werd opgetrokken tot op of net boven het bijstandsniveau. Over sociale kant gesproken: gebruikelijk was dat aan het einde van het jaar, afhankelijk van de gemaakte winst, de medewerkers een tantième kregen. Ondanks het feit dat ik, naar ik me niet herinner maar aanneem, in twee maanden niet echt heb bijgedragen aan die winst, ik toch een bedrag van ƒ100,00 kreeg. Weliswaar bruto, maar een heel bedrag in die tijd voor iemand van mijn leeftijd en werk"ervaring".

Om Harrie van den Bersselaar, mijn voorganger als notarisklerk op het Udenhoutse kantoor, "op te volgen" was het uiteraard noodzakelijk dat ik een opleiding ging volgen. Ik wist niks van een notaris, een akte, een afschrift, een hypotheek, noem maar op. Ik begon de cursus in Utrecht. De cursus duurde vier jaar, en één zaterdag in de twee weken diende ik in Utrecht te verschijnen. We hadden nog geen auto, dus met de fiets en de trein was de enige mogelijkheid. Zaterdagmorgen met de fiets naar Tilburg, met de trein naar 's-Hertogenbosch, daar overstappen naar Utrecht, daar nog een stuk wandelen en om 10:00 uur begon de les.

Twee uur cursus, een uur pauze, twee uur cursus, en om 15:00 uur dezelfde weg, maar dan in omgekeerde richting.
Het eerste jaar een algemeen jaar, het tweede jaar registergoed, het derde jaar familierecht en ondernemingsrecht, en elk jaar een afsluitend schriftelijk examen om naar het volgende jaar te mogen. Dan het vierde jaar nog een fiscaal jaar, en aan het eind van de rit een schriftelijk én mondeling examen over de gehele stof. Kortom: je kreeg je diploma niet zomaar cadeau.
En als je dan zo ver was, was het zaak om bij te blijven: hier een cursus, daar een lezing. Notarissen en kandidaat-notarissen waren in die tijd al verplicht om aan permanente educatie mee te doen, maar medewerkers nog niet. Een aantal jaren geleden is er een register van notarisklerken gemaakt, en kon je, als je je inschreef, jezelf registernotarisklerk noemen. Daar hoort dan wel - terecht - bij dat je ook bijblijft in jurisprudentie, wet- en regelgeving, en dus ook de verplichting om jaarlijks cursussen te doen en daar punten te scoren om ingeschreven te blijven.
Daarnaast kun je ook nog lid worden van specialistenverenigingen: Vereniging van Estate Planners in het Notariaat (EPN), Vereniging van Agrarisch Specialisten in het notariaat (VASN), noem maar op. Om daarvan lid te zijn en te blijven dien je dan weer bijbehorende specialistische cursussen te volgen. Voordeel daarvan is dat je collega's van andere kantoren ontmoet met gelijkgestemde belangstelling, en dat je af en toe naar "een cursusje"(quote van een collega) mag. Maar je krijgt het niet voor niets.

Het kantoor, in die tijd, kende één notaris, mijnheer Van Hussen (consequent door het gros van de medewerkers zo genoemd); daarnaast één kandidaat-notaris, Felix Heufke; één notarisklerk, Harrie van den Bersselaar, één notarieel medewerker, Francien de Bree; één stenotypiste, Nel Brekelmans, en een parttime boekhouder, Jan de Beer. Kortom: ik was nummer 7.
Het kantoor was, voor die tijd, goed geautomatiseerd: Felix Heufke was zeer geïnteresseerd in computers, en lid van de automatiseringscommissie van de Broederschap van Notarissen; we kenden derhalve 2 "computers" waarin akten gemaakt werden. Dat laatste gebeurde met - voor wat de levering van panden betrof - een modelakte waar je het een en ander in invulde, maar voor wat hypotheken betrof met een wat ingewikkelder systeem.
Je kreeg een vragenlijst, die ingevuld diende te worden, en aan de hand van de antwoorden produceerde de computer: een akte, een borderel en een notarisverklaring. Wat die stukken betreft:
* de akte spreekt voor zich;
* het borderel was een stuk wat in tweevoud naar het Kadaster werd gestuurd, uiteraard per post!, en wat een - volgens de definitie - zakelijk uittreksel van de hypotheekakte was, en dus een stuk korter dan de gemiddelde akte; en
* de notarisverklaring was een door de notaris te tekenen stuk dat aan de bank gezonden werd, waarin gemeld werd dat de akte gepasseerd was, en wat het onderpand en de hoofdsom van de inschrijving waren, en dat was het wel zo'n beetje.
Vóór mijn tijd, begreep ik, werden de borderellen gemaakt door het invullen van een door de bank aangeleverd sjabloon, wat natuurlijk hier en daar wel eens tot fouten leidde.
In het geautomatiseerde systeem was het zo dat als de akte goed was, de borderellen en de notarisverklaring ook goed waren. Een hele verbetering ten opzichte van daarvoor.
Geprint werd er met printers die letter voor letter en regel voor regel uitprintten op vellen kettingpapier, maat A4, met de bijbehorende herrie; de printers hadden daarom ook een geluiddempende kap.

Uiteraard was het toen nog zo dat er geen mobiele telefoons waren, geen internet, geen fax zelfs. Het kantoor had één telefoonnummer, en drie lijnen; waren die alle drie in gesprek, dan diende je te wachten tot iemand uitgebeld was, en dan kon je zelf de telefoon ter hand nemen.
Belden klanten om te vragen of stukken al gearriveerd waren, en ze waren er niet, dan was het jammer maar helaas, en kon het de klant de volgende dag nog eens proberen. De

melding van "dan zal ik het wel even mailen" was uiteraard geheel onbekend, en een fax voor kantoor was nog toekomst.
Dat eerste faxapparaat was wel wat. De bank, in de begintijd zo ongeveer de enige organisatie in onze branche die het faxapparaat kende, kon haar stukken op die manier doorsturen. Je moest er, als ontvanger, wel voor zorgen dat het gefaxte stuk, wat op thermisch papier werd geprint, eerst werd gekopieerd, omdat het thermisch papier in de loop van de jaren vervaagde. Het heeft dus nogal wat papier gekost, die automatisering: printen bij de bank, uit de fax bij de notaris en daarna nog kopiëren.
Een telefax bestaat alleen nog in de musea, hoewel de Rechtbanken de fax pas in februari 2022 hebben afgeschaft. Banken, makelaars én klanten mailen van alles en nog wat. Probleem daarbij voor de notaris is dan weer dat je niet meer met droge ogen kunt beweren dat stukken er niet zijn: "Ik heb ze u een half uur geleden gemaild!".
Een telex, voorganger van de telefax, hebben we in Udenhout niet gehad. Dat was meer iets, denk ik, voor de wat grotere ondernemingen zoals banken, verzekeringsmaatschappijen en overheden om met elkaar te communiceren. Ik heb van collega's uit die tijd niet gehoord dat er ook maar één notariskantoor was met een telex.

Zoals al gemeld ging alles per post. De stukken van de makelaars en de banken naar de notaris, de stukken naar het Kadaster, de akten naar de registratie in 's-Hertogenbosch, de ontwerpen naar de klanten; noem maar op.
Op alle poststukken werden toen nog postzegels geplakt; de portokosten waren, net als nu, afhankelijk van het gewicht van de enveloppe met inhoud. Wegen gebeurde op een weegschaal waarvan het altijd enige tijd duurde voor dat ding het juiste gewicht aangaf, en dan postzegels plakken. Het posttarief was toen voor een gewone brief ƒ 0,70.
Postzegels werden altijd in vellen van 100 stuks op het postkantoor gehaald.
Dat postkantoor was in mijn begintijd nog gevestigd Kreitenmolenstraat 13, waar nu nog de ingemetselde brievenbus te zien is waar de post kon worden ingeworpen, en later wat verderop in de Kreitenmolenstraat op de hoek met de huidige Koestraat, op de plek waar nu zo'n beetje drogisterij Kruidvat zit.
Altijd met enkele honderden guldens op pad, want je gaat natuurlijk niet voor tien postzegels de straat in.
Gedurende het jaar was de PTT best betrouwbaar, maar in de laatste maand van het jaar werd het daar drukker, en was de bezorging niet altijd betrouwbaar.
Omdat, vooral bij leveringen van woningen, het zaak was dat het afschrift van de akte van levering de volgende werkdag bij het Kadaster werd ingeschreven, had Paul de Kousemaecker, een van de medewerkers van het Kadaster in Breda die in Tilburg woonde, elk jaar, de laatste weken, een soort bezorgdienst opgezet: de notarissen in de regio konden de afschriften van de leveringsakten en de borderellen – in tweevoud! één voor de bank, een voor de notaris om in zijn archief te bewaren – elke avond bij hem bezorgen, waarna hij ze thuis al nakeek op onregelmatigheden, en de volgende dag meenam naar Breda ter inschrijving van de diverse stukken.

Het maken van de akten gebeurde in die tijd, zoals gemeld, met een "computer" met floppydisks van zo'n 20 cm in het vierkant. Daarop werden de akten opgeslagen, die je had gemaakt met (toen nog) WordPerfect 4.2. Je kon die akten opslaan, wijzigen en opnieuw afdrukken, kopiëren en dan per post verzenden.
De uitnodigingsbrieven en de overige stukken werden met een typemachine gemaakt. We hadden nog typemachines met brede wagens, om aktekaften en enveloppen te printen, maar ook een paar met een normale papierinvoermogelijkheid. Alles dan nakijken, en als het niet goed was kon je dus zo ongeveer opnieuw beginnen: de typemachines waren wel elektrisch, maar zonder geheugen. Je kon ook met typex werken: een wit goedje wat je op de fout "lakte" en dan daar overeen opnieuw typte. Zo ging dat toen...
Veel brieven werden met carbonpapier getypt: ook dat was een reden om weinig fouten te maken, want na de correctie -die dan nog wel op de typemachine zat - was de doorslag niet of nauwelijks nog te lezen.

Kopiëren gebeurde in die tijd mondjesmaat: het duurde relatief lang, en ik denk dat het ook niet helemaal milieuproof was, zéker niet volgens de huidige maatstaven. Eens een keer een kopietje maken voor eigen gebruik was niet verboden, maar dat had je toen ook niet zo nodig.
Tegenwoordig hebben we één computersysteem met 70 collega's, centrale opslag ergens in een pand dan wel in de Cloud en toegang tot allerlei gegevensbronnen, variërend van de Basis Registratie Personen (de vroegere papieren kaartenbak van elke gemeente) tot aan Kadaster-online, waar je op elk moment van de dag of de nacht kunt zien wie gerechtigd is tot welk registergoed dan ook, en of er hypotheken of beslagen zijn geregistreerd, en zo ja ten behoeve van wie.
Vaak is het wel gemakkelijk om snel allerlei gegevens over van alles en nog wat te krijgen, maar de goede oude tijd is nog niet vergeten.
Op de dag dat een levering passeert en ook nog daags daarna dienen we tegenwoordig bij het Kadaster na te kijken of de eigendom nog is van wie we dachten dat ie is, en of er niet gauw nog een hypotheek of beslag is gevestigd of gelegd. Ik herinner me dat in mijn begintijd je één keer een inzage deed, het verder wel vertrouwde en kón vertrouwen en dat je diréct na passeren naar de bank reed om de overboeking weg te brengen, zodat de verkoper nog dezelfde dag zijn geld had.
Later belde Harrie van den Bersselaar 's morgens het kadaster, waar dan werd nagekeken of het nog was zoals we eerder hadden geconstateerd, en dan gingen direct daarna de overboekingen de deur uit.
Tegenwoordig dienen we vooraf, op de dag van passeren én nog eens de dag daarna of in sommige gevallen twee dagen daarna een en ander na te kijken. Het is geen doen meer als dat allemaal telefonisch zou moeten, en dan is een onlineverbinding wel heel handig, tijd- en geldbesparend.

In mijn begintijd hadden we, als ik me goed herinner, drie typemachines, twee computers, één kopieerapparaat en twee printers. Daarnaast nog een telmachine voor de boekhouder, mét telstrook, en vijf of zes telefoontoestellen (vaste lijn uiteraard), met drie mogelijkheden om extern te bellen. Intern kon je wél onbeperkt naar collega's bellen, áls dat toestel dan ten minste niet gebruikt werd om extern te bellen. Gelukkig kon je dat dan wel weer zien: het lampje van het toestelnummer dat naar buiten belde lichtte op als dat toestel in gebruik was. Wat een moderniteit, voor die tijd!
Mobiele telefoons zijn, hier op kantoor, nog niet in gebruik: althans niet voor de zakelijke gesprekken. We hebben allemaal tegenwoordig een mobieltje, en bij de meesten ligt dat ding ook op het bureau, en we appen en mailen wat, maar zakelijk wordt er niet mee gebeld. Enerzijds omdat je niet wilt dat je eigen mobiele nummer bij de klant bekend wordt (en je te pas en vooral te onpas wordt gestoord), anderzijds omdat er tegenwoordig allerlei mogelijkheden zijn om, ondanks dat je wél met je mobiele telefoon belt, die gesprekken via het zakelijke nummer gaan, en ook zakelijk worden verrekend, waardoor je je nummer voor de klanten geheimhoudt en je er ook niet voor hoeft te betalen.
Het ontstaan van die mogelijkheden om met je mobiele telefoon via het zakelijke nummer te bellen, zijn erg in opkomst sinds corona.
Vóór die tijd werd er niet thuis gewerkt. Dat kon voorheen ook niet, je had je dossiers en vooral je computer met gegevens alleen maar op kantoor. Maar sinds het thuiswerken in zwang is gekomen wordt er, ook hier, meer thuisgewerkt. Tijdens de diverse lockdowns en als collega's meer of minder last hadden van corona is ook hier het "op afstand werken" redelijk ingeburgerd. Ik ben er zelf niet zo'n voorstander van, mede, waarschijnlijk, omdat ik op loopafstand van het notariskantoor woon, maar voor collega's met wat meer reistijd lijkt het een goede vervanging voor het feitelijk op kantoor werken.

De notaris en zijn klerk konden destijds niet met die computers overweg. Notaris Van Hussen schreef alles, en dat werd dan, nadat zijn handschrift was ontcijferd, overgetypt; Harrie van den Bersselaar schreef ook wel, en stukken netter, maar liever riep hij een van de stenotypistes om zijn brieven en/of akten in steno op te nemen en daarna uit te werken.

In de loop van de jaren is er wel het een en ander veranderd, zowel feitelijk als juridisch. Tegenwoordig gaan de akten digitaal naar het Kadaster. Om tien uur gepasseerd, om half elf ingeschreven en de eigendom van verkoper naar koper.
De akten zélf werden al sinds mensenheugenis bij de Dienst voor de Registratie en Successie te 's-Hertogenbosch geregistreerd, onder andere om de overdrachtsbelasting te innen. In een ver verleden ging Harrie van den Bersselaar met de fiets naar 's-Hertogenbosch om de akten daar af te geven. Wellicht vertrouwde notaris Huenges de postbezorging niet, het waren toch je akten! Later werden ze per aangetekende post gezonden, nog later werd er gebruik gemaakt van een koeriersdienst die juridische post bezorgde, maar tegenwoordig gaat ook dat allemaal digitaal. De akten zijn hier op kantoor en blijven hier op kantoor, niemand die ze nog kwijt kan maken.
Nog ruim voor mijn tijd diende bij het passeren van akten altijd 2 getuigen aanwezig te zijn; in mijn begintijd was dat al beperkt tot het passeren van testamenten, en ook die verplichting is bij de meeste akten vervallen.
Dat aanwezig zijn van getuigen heeft nog wel een voorval opgeleverd: getuigen moesten en moeten meerderjarig zijn, en toen ik op kantoor begon was ik pas 20 jaar, terwijl je in die tijd 21 moest zijn om meerderjarig te worden. Notaris Van Hussen had er een slapeloze nacht van gehad, tot hij constateerde dat ik al getrouwd was en het probleem was opgelost.

Tegenwoordig betalen klanten bijna alles, behoudens wat nog een beetje te pinnen is tot zo'n € 500,00, via bankoverschrijvingen. Het kan en mág ook haast niet anders meer: contante betalingen boven € 2.500,00 zijn niet meer toegestaan.
Vroeger ging er veel meer contant. Ik kan me nog herinneren dat er een keer een klant een pand kwam kopen, en met een bedrag rond de ƒ 75.000,00 in contanten overkwam. Geen probleem: tellen en naar de bank brengen om te storten.
Dat naar de bank brengen werd daarbij toen aan mij toevertrouwd. Ik had daar geen problemen mee: het was tóch al zo dat ik bijna elke dag naar de bank fietste om de overboekingen weg te brengen (telefonisch bankieren: nóóit van gehoord), en of ik nu met 5 overboekingen of met 75 briefjes van duizend gulden naar de bank reed: het verschil zag je van de buitenkant niet.

Naast een aantal dingen die wél veranderd zijn, zijn er ook de laatste veertig jaar een aantal zaken niét veranderd.
De notaris heet nog steeds Jan: Jan van Hussen, Bert Jan van der Kolk, Niek-Jan Adema. Het zal wel toeval zijn.
Het kantoor is al ruim langer dan veertig jaar gevestigd aan de Schoorstraat 5 te Udenhout; dat dat weer uitgezonderd een periode van ongeveer een half jaar dat we, in 1998, tijdelijk zijn uitgeweken naar de Brabantsehoek in Udenhout, gedurende de tijd dat het kantoor werd gerenoveerd/verbouwd, om weer geheel up-to-date te zijn.
In februari en maart 2023 is er ook weer "verbouwd". Niet omdat het kantoor alweer wat "uit de tijd was", maar omdat tegenwoordig kantoorgebouwen moeten voldoen aan een minimaal energielabel, reden waarom dak en ramen beter zijn geïsoleerd.

Ook de klanten en hun gewoontes zijn niet (of nauwelijks) anders.
Het is nog steeds zo dat klanten verwachten dat ze, als ze vandaag bellen, bij wijze van spreken morgen al geholpen kunnen worden. En nee, het is niet zo dat we zo maar even wat uit de kast trekken, knippen en plakken (vroeger) of copy paste (tegenwoordig) en dat het dan klaar is. En als je dan zegt: "U heeft al twee maanden geleden bericht van ons ontvangen, en we hoorden maar niks", dan is het "Ja, maar.... ik had geen tijd" of “ik was het kwijt” of wat dan ook.
Overigens, als klanten bellen: het is gebeurd dat er "unnen echten Udenhouter" belde en dat bijna niemand op kantoor hem verstond: Bert Jan, geboren in Almelo, Francien, geboren in Leeuwarden, Niek-Jan, geboren in Blaricum; uiteindelijk heb ik hem, in onvervalst Brabants, te woord kunnen staan.

Ook de werktijden (althans, de werkduur) zijn niet substantieel gewijzigd.
Toen ik op kantoor begon startte de werkdag om 08:30 uur. Voor die tijd was Harrie van den Bersselaar al op het postkantoor geweest, waar bij de post afhaalde die daar al in de postbus was bezorgd. De notaris en zijn klerk begonnen de dag steevast met een postbespreking: wat was er allemaal binnengekomen?
Koopovereenkomsten, hypotheekgegevens, noem maar op. Die stukken werden dan onder de medewerkers verdeeld. Om een uur of tien was het dan steevast een kwartiertje koffie, waarbij wat zakelijke dingen werden besproken, maar - uiteraard - ook de plaatselijke roddels, de overledenen, en alles wat verder waard of minder waard was om besproken te worden. Toen ik begon in Udenhout woonden álle medewerkers in Udenhout of Berkel-Enschot, met uitzondering van Francien de Bree, die elke dag met de fiets, in weer en wind, uit Tilburg kwam.
Omdat iedereen in de buurt woonde, was het kantoor gesloten van 12:30 tot 13:45 uur. De werkmiddag liep dan tot 17:15 uur. Op zich een rare tijd, 13:45 uur, om weer te beginnen: dat kwam omdat het postkantoor ooit tot 18:00 uur geopend was. De werkmiddag was toen nog van 14:00 uur tot 17:30 uur: een lekker lange sluitingstijd, zodat iedereen op z'n gemak naar huis kon, ook naar Berkel-Enschot, en je ruim de tijd had om te eten en - voor de ouderen - een middagdutje te doen. Er was dan, na de werkdag die tot 17:30 uur duurde, nog tijd genoeg om de post naar het postkantoor te brengen, zodat die ook zeker de volgende dag bezorgd zou worden. Toen de PTT besloot om het postkantoor om 17:30 uur te sluiten, werd de middagpauze met een kwartier ingekort, zodat er na 17:15 uur nog tijd was om naar het postkantoor te fietsen.
Anno februari 2023 wonen er van de vijftien medewerkers nog maar twee in Udenhout, en de rest komt uit half Brabant: Boxtel, Helvoirt, 's-Hertogenbosch, Kaatsheuvel, Oisterwijk, Oss, Sint-Oedenrode, Waspik; reden waarom de meesten blij zijn met "maar" een half uur tot drie kwartier middagpauze, en dan een rondje door het dorp wandelen, of inkopen doen bij de plaatselijke winkeliers.
Vroeger werd er dus 7,5 uur per dag gewerkt, en dat is voor diegenen die de fulltime werken over het algemeen nog steeds zo.
Over werkdruk zullen we het hier maar niet hebben: die is wel wat anders dan 40 jaar geleden, mede - als al gemeld – door de veel snellere en directe aanlevering van alle relevante gegevens voor het opmaken van een akte.

De toegang tot kantoor probeert "de baas" laagdrempelig te houden: zowel voor de klant als voor de medewerkers. Zo ongeveer de helft een heeft sleutel, en kan dus "op eigen houtje" binnenkomen. Klanten zullen nog wel steeds moeten aanbellen, maar kunnen, na de verbouwing in 1998, wél alvast onder de luifel en in de hal droog wachten tot de deur opengaat.
Uiteraard is er ook beveiliging aanwezig. Zonder een en ander algeheel uit de doeken te doen (en, voor wat het waard is, we hebben niet meer dan - zeg ik altijd - oud papier in de kluis, en een kleine kas met een paar honderd euro) is er redelijk prominent in de hal een alarminstallatie, waarvan iedereen met een sleutel de code weet.
Vroeger was dat wel anders: er waren maar een paar sleutels in omloop, en de beveiliging was minimaal.
Er is, ergens in de jaren tachtig, een keer ingebroken. De dieven hebben alle mogelijke moeite gedaan om de sirene, die aan de achterkant van het pand op de eerste verdieping zat, met een soort pur onschadelijk te maken, en zijn daarna het kantoor binnengekomen; hoe weet ik niet meer. Ze hebben daarna de dikke stalen deur van de toenmalige kluis met een brander weten te openen, en zijn er met de inhoud van het geldkistje van door gegaan. Zoals al gezegd, meer dan een hele hoop papier was er in de kluis niet te vinden. Ik denk dat het een schrale buit was voor nogal wat werk.

Langzaam maar zeker is het aantal personeelsleden uitgebreid, tot er in 2009 een crisis kwam. We waren ondertussen gefuseerd met een notariskantoor in Tilburg, en van de ruim

60 medewerkers moesten er helaas een aantal ontslagen worden. Ook hier in Udenhout ging die ontslaggolf niet ongemerkt voorbij. Daarna is het personeelsbestand weer uitgebreid, tot 15 op dit moment. Daar zitten ook een aantal parttimers bij, en da's maar goed ook, want we hebben in totaal "maar" 13 werkplekken, dus af en toe is het schipperen met de ruimte, en even kijken of je op een dag dat je gebruikelijk niet werkt, wel kunt komen en dan ook een werkplek hebt. Want ook hier, zoals op elk kantoor: zonder bureau en computer ben je tegenwoordig nergens meer.
Vóór de verbouwing van begin 2023 is er gekscherend wel gesproken over het plaatsen van dakkapellen op het linker- en rechterdeel van het dak, om meer werkplekken te creëren, maar daar is het niet van gekomen.

Het kantoor in de Schoorstraat zit er sinds 1972, het jaar waarin notaris Van Hussen werd benoemd. Zijn voorganger, notaris Huenges, had kantoor aan huis, en het was uiteraard geen optie om dat zo te houden.
De woning Schoorstraat 5 is in 1972 verbouwd, waarbij er - onder meer - een kluisruimte werd gemaakt. Die kluis had maar een beperkte ruimte, en er moesten nogal wat akten worden opgeslagen, en, als het kon, ook nog het archief, wat tot een aantal jaren na het passeren van de akte geraadpleegd moest kunnen worden.
Bij de verbouwing in 1998 is de kluisruimte verplaatst en veel groter geworden. Dat was ook nodig, aangezien met de groei van het kantoor ook de groei van het aantal akten, zowel per jaar als totaal, behoorlijk steeg.
En na de fusie met een notariskantoor in Tilburg, en de verhuizing van hun kantooradres naar een modern kantoorgebouw zonder grote kluisruimte, worden ook akten van de collega-notarissen hier bewaard. Voordeel daarbij is dat Udenhout in 1997 is "geannexeerd" door Tilburg: notarissen dienen hun akten in hun standplaats, dus Tilburg, te bewaren.
Gevolg van een en ander is, dat de kluis wel tjokvol zit, en gevolg dáárvan is, dat er al een aantal keren partijen akten zijn verhuisd van onze kluisruimte naar de door de Rijksoverheid aangehouden centrale kluisruimte voor alle notarissen in Nederland. Akten van 20 jaar en ouder mógen daar naartoe, als een notaris zijn voorganger opvolgt dan móeten alle akten ouder dan 30 jaar daarnaartoe.
Oftewel: ik word zo langzamerhand het geheugen van kantoor, voor alles wat meer dan 30 jaar geleden in een akte is vastgelegd. "Thieu, weet je nog wat over...", ja, vul maar in. Maar van veel zaken weet ik dat uiteraard niet meer; het meeste gaat het ene oor in en het andere oor uit, je kúnt niet alles onthouden. Gelukkig ook het nodige wel!

Overzicht medewerkers van het notariaat
In volgorde van in dienst treden
Te beginnen met notariaat notaris Heunges.

1. Willem Schuurmans (overleden)
2. Harrie van den Bersselaar (overleden)
3. Willie Geboers
4. Gonnie Schoonus
5. Jan de Beer
6. Nellie Schoonus
7. Nellie Verschuuren
8. Els Clijsen
9. Martha
10. Leny Persoon
11. Mieke Frijsen (overleden)
12. Mieke Brekelmans
13. Willie (Mien) Vugts
14. Marjolein Hoppenbrouwers
15. Wilma Mathijssen
16. Jeanne op ’t Hoog

17. Felix Heufke
18. Francien de Bree (overleden)
19. Thieu van Beijsterveldt
20. Annelies Hopmans
21. Gerrie de Backer – van Enschot
22. Ine van den Hurck – van der Wee
23. Charlotte
24. Arnold Obbens
25. Jeroen Meulenaars
26. Sabine Putters
27. Marijke Schutgens
28. Nicole van Gorp
29. Judith Melis
30. Alice Huisman
31. Laura van Kempen – Creemers
32. Jolanda van der Avoort (overleden)
33. Loes van Gisbergen
34. Patricia Evertz
35. Marja Daamen
36. Shara Bong
37. Noreen Schellekens
38. Neline Brandsema
39. Machele van Gorp
40. Farah Zaïtouni
41. Sven Hoogeveen
42. Gerrit-Jan van Tiel
43. Heidi Marcelissen
44. Catharina Adema
45. Annelie Hamers
46. Sylvie de Graaf
47. Margje Stoffers
48. Inge Verberk
49. Willemijn Wolfs
50. Fleur van Zeeland
51. Amy van Rijswijk
52. Roxanne Hamers
53. Lotte van de Looij
54. Robin van de Corput
55. Karima Marouane
56. Gitte Akkerman

Fotogalerij

Colofon

Schrijversteam ’t Schoor, Erfgoedcentrum voor Udenhout en Biezenmortel
Dit boek is tot stand gekomen door het enthousiasme van de auteurs, allen amateurs, die in dit boek een uitdaging hebben gevonden. Leden van het schrijversteam zijn Luud de Brouwer, Lia Clement – Verhoeven, Jan Denissen, Kees van Kempen, André van der Lee, Tim Ravestein, Arjan Robben, Annie van Roessel – Kolen en Frank Scheffers.
Fijn dat oud-notaris Bert-Jan van der Kolk, notaris Niek-Jan Adema en Thieu van Beijsterveldt verhalen hebben geschreven om dit boek met hun eigen ervaringen te verrijken.

Bronnen
’t Schoor Udenhout-Biezenmortel, archief inclusief krantenknipsels
’t Schoor Udenhout-Biezenmortel, “Over Udenhout en zijn Rabobank”, 1998
’t Schoor Udenhout-Biezenmortel, “Over d’n Unent”, 1996
’t Schoor Udenhout-Biezenmortel, “Over Unentse families 3, Van den Bersselaar”, 2020
Adema, Niek-Jan, notariaat in 2020, maart 2023
Beenakkers – Schoonus, Gonnie, herinneringen, 2021
Beijsterveldt, Thieu van, herinneringen, februari 2023
Bersselaar, C. van den, persoonlijk archief
Bersselaar, H. van den, memoires
BHIC ’s-Hertogenbosch
Brekelmans – Verschuuren, Nellie, interview 9 november 2022
Duinkerken, Ben, “Gelijkheid bevredigt”, Ars Notariatus 149, 2012
De Rustende Jager, jubileumboek 2020
Gehlen, A.Fl, en P.L. Nève, “Het notariaat in de Lage Landen”, Ars Notariatus 117, 2005
Grootswagers, Kees, “Van penneveer tot pc”, 1997
Klomp, Jan, verstrekte lening door dokter Lobach 1933 en portretfoto, 8 januari 2023
Lahey – Hoppenbrouwers, Marjolijn, interview 10 november 2022
Marck, Liesbeth van der, en Marianne Eisma, “De notaris in woord en beeld”, 2013
Oene, Toon van, interview 23 november 2022
Regionaal Archief Tilburg, notarieel archief Udenhout
Schütz, Raymond, “Kille mist”, 2016
Utrechts Archief, waarin opgenomen Archief Spoorwegen
Wigger, J.H., “Gerardus van den Bosch, notaris te Tubbergen, 1863-1915”

Fotoverantwoording
Veel foto’s zijn afkomstig van de personen waarvan we hun verhalen mochten optekenen. Andere foto’s komen uit de collecties van ’t Schoor, het erfgoedcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, dan wel uit de collecties van personen direct verbonden aan ’t Schoor. Alle bronnen zijn vermeld in een uitvoerige fotoverantwoording, die opvraagbaar is bij het secretariaat van het erfgoedcentrum.
Vooral dank aan Nellie Brekelmans – Verschuuren van wie we veel foto’s voor dit boek mochten ontvangen, met name voor het hoofdstuk “Medewerkers”.

Mochten er onbedoeld foto’s zijn opgenomen waaraan rechten zijn verbonden, dan kan contact worden opgenomen met de uitgever.

Lay out
Arjan Robben

Drukker
Drukkerij ELKA-Sikkers Tilburg

Oplage

250

Financiering